

”Erinomainen vanhan liiton filmitähti”

Tom Cruisen tähtikuva *Helsingin Sanomien* elokuvakritiikeissä vuosina 1982–2023

Ella Hodju

Pro gradu -tutkielma

Median, musiikin ja taiteen tutkimuksen opinto-ohjelma, Mediatutkimus

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Huhtikuu 2024

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Median, musiikin ja taiteen tutkimuksen tutkinto-ohjelma, Mediatutkimus

Ella Hodju

”Erinomainen vanhan liiton filmitähti” – Tom Cruisen tähtikuva *Helsingin Sanomien* elokuvakritiikissä vuosina 1982–2023

Sivumäärät: 126s, liite 7s

Pro gradu -tutkielmani kohteena on yhdysvaltalaisen näyttelijän Tom Cruisen tähtikuva *Helsingin Sanomien* elokuvakritiikissä. Tutkielmani käsittelee sitä, miten hänestä puhutaan ja millaisena hänen tähtikuvansa näyttäytyy. Tutkimusmenetelmänä käytetään diskurssianalyysejä. Aineistoa tarkastellaan Richard Dyerin tähteyden teorian sekä Cruisesta aikaisemmin tehdyn tutkimuksen kautta. Näistä keskeisimmät teokset ovat Richard Dyerin *Stars* (1979) sekä Sean Redmondin toimittama artikkelikokoelma *Starring Tom Cruise* (2021b). *Helsingin Sanomista* kerätty aineisto koostuu 44. elokuvakritiikistä vuosilta 1982–2023.

Tutkielmassa selvitetään mitä toistuvia diskursseja Tom Cruisesta nousee esille elokuvakritiikeissä. Tarkoituksena on saada kokonaiskuva Cruisen tähtikuvasta sellaisena kuin se *Helsingin Sanomissa* esiintyy. Elokuvakritiikeistä nousevia diskursseja taustoitetaan avaamalla Cruisen uran tapahtumia ja niitä analysoidaan aikaisemman tutkimuksen avulla.

Ennen tutkielmaani oletin suhtautumisen Cruiseen olevan negatiivisempaa. Oletin myös, että hänen yksityiselämänsä tapahtumat ja kohut näkyisivät enemmän hänen tähdittämien elokuviensa kritiikeissä. Cruisella on ollut urallaan useita kohuja, joista osa liittyy keskeisesti hänen edustamaansa uskonnolliseen liikkeeseen skientologiaan.

Tutkielmassani nousee esille se, että kriitikot näkevät Tom Cruisen vanhan liiton elokuvatähtenä, jonka ura perustuu keskenään hyvin samankaltaisille elokuville. Nämä elokuvat ovat Richard Dyerin määritelmän mukaisia *tähtivälineitä* eli elokuvia, joiden perimmäinen tarkoitus on esitellä tähteä sekä tämän tähtiominaisuuksia. Tutkielmassani käytän olennaisena viitekehystenä elokuvakriitikko Roger Ebertin luomaa *Tom Cruise -elokuvan* käsitettä, jonka pohjalta myös elokuvakriitikot näyttävät tehneen havaintoja. Tom Cruise -elokuvalla tarkoitetaan elokuvia, jotka noudattavat tyypillisintä hänen tekemiensä elokuvien kaavaa. Nämä ja esimerkiksi Tom Cruisen toimintaelokuvat mahtuvat Richard Dyerin tähtiväline-käsitteen alle. Cruise kuitenkin nähdään itseään toistavana ja välillä karismaa vailla olevana näyttelijänä, mutta silti häntä pidetään klassisena elokuvatähtenä. Cruiseen liitettyjä toistuvia ominaisuuksia on esimerkiksi hänen nuorekkuutensa ja hänen autenttisuutensa toimintatähtenä. Yksi häneen keskeisesti liitettävä diskurssi on tekijyys sillä, Tom Cruise näyttäytyy useissa kritiikeissä elokuvantekijänä.

Tutkielmani on todennäköisesti ensimmäinen Tom Cruiseta käsittelevä pro gradu, eikä Cruisesta löydy aikaisempaa tutkimusta suomeksi. Myös maailmalta sitä löytyy hämmästyttävän vähän, joten tutkielmani jättää runsaasti tilaa jatkotutkimukselle. Jatkotutkimus olisi toivottavaa, sillä Cruise on yksi aikamme kuuluisimmista näyttelijöistä sekä julkisuuden henkilöistä.

Avainsanat: Tom Cruise, tähteys, elokuvakritiikki, tekijyys, diskurssi

Sisällysluettelo

1	Johdanto	1
1.1	Tutkielman lähtökohdat ja tutkimuskysymykset	1
1.2	Aineisto	4
1.3	Tom Cruise	6
2	Teoreettinen kehys ja tutkimusmenetelmä	15
2.1	Tähteys ja tähteyden määrittely	15
2.2	Aikaisempi tutkimus Tom Cruisesta	19
2.3	Elokuvakritiikki	24
2.4	Diskurssianalyysi	30
3	<i>Tom Cruise -elokuvat</i>	34
3.1	Tom Cruise toimintatähtenä	34
3.2	<i>Top Gun</i> ja <i>Days of Thunder</i> : Tom Cruise ensimmäistä kertaa toimintasankarina	38
3.3	Tom Cruise ja <i>Mission: Impossible</i> -elokuvasarja	40
3.4	<i>Jack Reacher: Tappajan jäljillä</i> ja <i>Jack Reacher: Paluu päämajaan</i>	50
3.5	Kritiikit elokuvista, jotka ovat <i>Tom Cruise -elokuvia</i> ja tähtivälineitä	54
4	Tom Cruise muissa elokuvissa	72
4.1	Tom Cruise elokuvantekijänä	72
4.2	Tom Cruise ilman karismaa	78
4.3	Elokuvat ja kritiikit ilman yhtenäistä tekijää	83
5	Loppupäätelmä	99
	Lähteet	106
	Tutkimuskirjallisuus	106
	Aineisto	118
	Liite	127

1 Johdanto

Kesällä 2021 ajauduin Tom Cruisen elokuvien pariin. Vaikka hän oli minulle tuttu hahmo julkisuudesta ja olin nähnyt muutamia hänen tähdittämiään elokuvia jo vuosia sitten, en kuitenkaan ollut kiinnittänyt häneen suurempaa huomiota. Jostain syystä juuri tuona kesänä Cruise ja hänen uransa alkoivat kiinnostaa minua suunnattoman paljon. Halusin katsoa kaikki hänen elokuvansa sekä ottaa selvää hänen urastaan ja yksityiselämästään, jonka tapahtumat olivat minulle jossain määrin tuttuja runsaan viihdeuutisoinnin takia. Katsoin elokuvan *Jerry Maguire – Elämä on peliä* (*Jerry Maguire*, USA 1996), joka todella iski minuun. Tuossa elokuvassa Cruisessa minuun vetosi se, että hän on mielestäni komea ja karismaattinen sekä lahjakas näyttelijä. Kiehtovaa on myös se, kuinka hän onnistuu pysymään median kiinnostuksen kohteena vuodesta toiseen. Alkaessani pohtimaan aihetta gradulleni oli itsestään selvää, että aihe liittyy Tom Cruiseen ja hänen *tähtikuvaansa*.

1.1 Tutkielman lähtökohdat ja tutkimuskysymykset

Tutkimukseni kohteena on yhdysvaltalaisen näyttelijän ja tuottajan Tom Cruisen tähtikuva *Helsingin sanomien* elokuvakritiikeissä vuosina 1982–2023. Aineisto koostuu 44. kritiikistä. Teoreettisena viitekehyksenä toimii elokuvatutkija Richard Dyerin *tähteyden teoria* sekä aikaisempi tutkimus Cruisesta. Aineistoa lähestyn diskurssianalyysin avulla. Tarkoituksena on selvittää, millainen kuva Cruisesta on luotu näyttelijänä ja elokuvatähtenä ja miten hänestä on kirjoitettu vuosien varrella sekä negatiivisessa että positiivisessa valossa. Hypoteesini on että *Helsingin Sanomien* elokuvakritiikeissä Tom Cruise esiintyy nimenomaan tähtenä, eikä vain näyttelijänä.

Tutkielmassa haetaan vastausta siihen, millaista kuvailua Cruisesta käytetään ja miten hänestä puhutaan eli millaisen kuvan elokuvakritiikkien lukija hänestä saa, sekä miten Cruisen tähtikuva näyttäytyy Richard Dyerin tähteyden teorian ja Tom Cruisesta tehdyn aikaisemman tutkimuksen tarkastelun kautta.

Käytän aineistonani Suomen luetuinta sanomalehteä *Helsingin Sanomat*¹, ja keskityn tutkimaan *Helsingin Sanomien* elokuvakritiikkejä Tom Cruisen tähdittämistä elokuvista.

¹ KMT 2023 Lehtien lukijamäärät. <https://mediaauditfinland.fi/wp-content/uploads/2023/09/KMT-2023-lukijamaarat.pdf>

Tässä johdannossa käydään läpi tutkimuskysymykset, tähteyden käsitteen määrittely, sekä Cruise ja hänen uransa.

Tom Cruisen ura on ollut tasaisen menestyksekkäs. Uralle kuitenkin osuu selkeitä suvantovaiheita, kuten esimerkiksi elokuva *The Mummy* (USA 2017) joka oli taloudellinen pettymys, eikä ollut menestys kriitikoiden keskuudessa. *The Mummyn* oli tarkoitus aloittaa tuotantoyhtiö Universal Picturesin *Dark Universe* -elokuvasarja, mutta tämä lopulta hyllytettiin vähin äänin (Liptak 2017). *IndieWire* -sivuston elokuvakriitikko David Erchlich (2017) kirjoittaa *The Mummyn* olevan Tom Cruisen uran huonoin elokuva. Hänen mukaansa laadunvalvonta on pettänyt tässä vaiheessa Cruisen uraa, ja floppeja on osunut uralle tiheämpään tahtiin. Cruise kuitenkin onnistui nousemaan urallaan, sillä hänen seuraava *Mission: Impossible* -sarjan elokuva *Mission: Impossible – Fallout* (USA 2018) nousi kyseisen elokuvasarjan menestyksekkäimmäksi sekä lipputulojen että elokuvakritiikien puolesta (Riihinen 2018). Tutkimuksessa tarkastellaan sitä, miten esimerkiksi näiden elokuvien arvioissa Cruise elokuvatähtenä näyttäytyy. Arvioidaanko Tom Cruisea elokuva-arvosteluissa hänen näyttelijyytensä, yksityiselämänsä, epäonnistuneiden elokuvien tai *tähtipersonansa* kautta? Mitä arvostelut hänestä kertovat ja millainen kuva hänestä elokuvatähtenä annetaan? Millainen kuva Cruisesta lopulta rakentuu suomalaisen sanomalehden elokuvakritiikissä?

Sean Redmond kirjoittaa kirjan *Starring Tom Cruise* (2021b) johdannossa siitä, kuinka Cruisen tähtikuva on aika ajoin ikään kuin päättymispisteessä. Hän on yksi Hollywoodin menestyneimpiä tähtiä, mutta silti hänen vetovoimansa on sekä kasvanut, että hiipunut vuosien varrella erityisesti Pohjois-Amerikassa. Cruise oli 1980- ja 1990-luvulla johtava elokuvatähti esimerkiksi medianäkyvyyden ja elokuvien promootioiden suhteen (Redmond 2012, 12–13). Hän on vakiinnuttanut paikkansa Hollywoodin ja elokuvateollisuuden huipulla.

Syy miksi paneudun Cruisen tähtikuvaan, on se, ettei hänestä ole paljoakaan aikaisempaa tutkimusta. Jonkin verran tutkimusta on, mutta yllättävän vähän tutkimuskohteen merkittävyyteen ja suuruuteen nähden. Kyseessä on kuitenkin yksi aikamme merkittävimmistä henkilöistä elokuvateollisuudessa (Sneider 2022). En ole löytänyt aiheesta tutkimusta suomeksi, mikä hämmentää minua, sillä Cruisen elokuvat ovat kassamagneetteja myös Suomessa ja hänen voidaan sanoa olleen Hollywoodin huipulla jo neljäkymmenen vuoden ajan, joka on poikkeuksellisen pitkä aika (Lehmusvesi 2022). Hän tarjoaa tutkimuksen aiheena myös antoisan määrän mahdollista aineistoa ja näkökulmia. Cruisen

uralta on valtava määrä uutisointia, lehtiartikkeleita, kritiikkejä, sekä televisioesiintymisiä. Esimerkiksi näistä löytyisi otollisia aineistoja tutkimukselle. Myös tähteys on ilmiönä mielestäni loputtoman mielenkiintoinen.

Syyni tehdä tutkimusta juuri Cruisesta on myös se, että hän on jo vuosia kiinnostanut minua näyttelijänä ja julkisuudenhenkilönä. En myöskään ole ikinä ollut yhtä syvästi perehtynyt kenenkään muun näyttelijän elämään ja uraan. On harmillista, että iso osa median huomiosta keskittyy hyvin paljon Tom Cruisen yksityiselämään, mutta hän näyttelijänä ja elokuvantekijänä on jäänyt uutisoinnissa taka-alalle. On mielestäni hyödyllistä ottaa tarkasteluun näkökulma, jossa keskitytään siihen millainen kuva Cruisesta näyttelijänä ja elokuvatähtenä luodaan yhdessä suomen suurimmassa sanomalehdessä. Tom Cruise on kuitenkin tähti, jonka yksityiselämä liittyvät juorut kiinnostavat yleisöä, joten oletan, että myös elokuvakritiikissä sivutaan hänen yksityiselämänsä.

Pidän itseäni myös Tom Cruisen fanina, jolle kuitenkin on ollut aina myös tärkeää tarkastella kriittisesti Cruisen kaltaista kompleksista hahmoa. Cruisessa juuri kiinnostavinta onkin hänen tähtikuvansa hämmäntävyys. Henkilökohtaisesti koen, että Cruiseen on mahdollista suhtautua varsin fanaattisesti, mutta samalla myös kyetä kriittiseen tarkasteluun, koska hänessä on paljon seikkoja, joita en itse hyväksy tai halua puolustaa. Olen vuosia seurannut tiiviisti Cruiseen liittyvää uutisointia, sekä seuraan hänen faniyhteisöään useammalla sosiaalisen median alustalla, esimerkiksi viestipalvelu X:ssä, sekä Instagramissa. Myös kahden viimeisen vuoden aikana olen odottanut suurin odotuksin Cruisen uusimpia elokuvia ja käynyt katsomassa ne ensi-illassa tai ennakkonäytöksessä. Tämä kertoo siitä, että ainakin itselleni nimenomaan Cruise on näyttelijä, joka saa aina uudestaan innostumaan uusimmasta elokuvastaan, koska minulle niiden yllä on lupaus laadukkaasta elokuvaviihteestä. Kun menen katsomaan Tom Cruisen tähdittämää elokuvaa voin luottaa, että tulen viihtymään sen parissa. Hän on myös jotain täysin saavuttamatonta eläessään yleisöltä suljettua elämää. Jackie Stacey (1994, 126–223) käsittelee kirjassaan *Star Gazing* yleisön halua samaistua elokuvatähtiin, mutta uskoisin ettei Cruise tarjoa ainakaan naiskatsojille mahdollisuutta samaistumiseen. Cruise on ainakin minulle lähes supersankarien kaltainen satuhahmo.

Cruisen jotkin ulostulot ovat sellaisia, joita en voi hyväksyä, joten Tom Cruisen kohdalla olen ikään kuin pyrkinyt erottamaan taiteen taiteilijasta. Haluan ajatella, että minulle hän on olemassa vain valkokankaalla. Tietenkään täydellinen erottaminen ei ole mahdollista ottaen huomioon sen, että Cruisen tähtikuva rakentuu myös kaikesta siitä materiaalista, jota hänestä

tuotetaan valkokankaan ulkopuolella. Silti tahdon ajatella lähinnä sitä, mitä Cruise edustaa minulle elokuvissa. Minulle Cruise näyttäytyy nimenomaan täydellisenä ilmentymänä siitä, mitä elokuvatähteys on. Hän on poikkeuksellinen tähti, joka on ollut tähti 21-vuotiaasta saakka, eikä hänen kaltaisiaan enää juuri ole (Masters 2022). Koko tähänastisen elämäni ajan Tom Cruise on ollut näkyvimpiä kansainvälisiä julkisuuden henkilöitä, vaikka hän ei enää viime vuosina juurikaan esiintynyt julkisuudessa, muuten kuin elokuviensa promootioiden yhteydessä. Cruisen uusin elokuva on aina tapaus, joka saa mittavaa mediahuomiota. Jos ajattelen elokuvatähteä, ajattelen Tom Cruisea. Minulle tuli kuitenkin aikoinaan yllätyksenä se, että miten Tom Cruisesta on kirjoitettu 1980- ja 1990-luvuilla. Ennen hänen uraansa perehtymistä en ollut tietoinen siitä, kuinka monipuolinen ura hänellä on ollut. Itse muistan lapsuudestani skientologiasta saarnaavan Cruisen, joka hyppii Oprahin sohvalla ja esiintyy vain toimintaelokuvissa. Minun ikäluokalleni Cruise on suuri elokuvatähti ja meemi, joka ei hallitse julkisuuttaan, mutta hänessä on ollut myös toinen puoli: vakavasti otettava näyttelijä ja 1980-luvun Hollywoodin ainoa selviytyjä, joka on aina onnistunut nousemaan Hollywoodin kärkikastiin muutamien taloudellisten tappioiden jälkeen. Taloudellisetkaan tappiot eivät ole suuresti vaikuttaneet hänen asemaansa. Uskallan väittää, että Tom Cruise vakavasti otettavana näyttelijänä on asia, joka on jäänyt huomaamatta minun ikäluokaltani. Hän on muutakin kuin *Mission: Impossible* -elokuvien sankari Ethan Hunt tai elokuvan *Top Gun – Lentäjistä parhaat* (*Top Gun*, USA 1986) lentäjä Maverick.

Seuraavassa alaluvussa perustelen tutkimuksessa käyttämäni aineiston. Kerron mistä aineisto on kerätty ja mihin se on rajattu.

1.2 Aineisto

Olen rajannut aineistoni Sanoma Media Finlandin omistamaan vuonna 1889 perustettuun sanomalehteen *Helsingin Sanomiin*. Voidaan olettaa, että *Helsingin sanomien* kulttuuriuutisilla ja elokuva-arvosteluilla on laaja lukijakunta, sillä se on Suomen laajalevikkisin päivittäin ilmestyvä sanomalehti. Vuonna 2023 se tavoitti viikossa lähes 2,2 miljoonaa lukijaa (Myllyoja 2023). Näin ollen voidaan olettaa, että elokuva-arviot ja *Helsingin Sanomien* uutisointi välittävät jonkinlaisen kuvan Tom Cruisesta laajalle yleisölle. En myöskään löytänyt aikaisempaa tutkimusta siitä, kuinka elokuvakritiikit välittävät kuvaa elokuvatähdestä.

Aineisto on helposti saatavilla *Helsingin Sanomien* kattavasta digiarkistosta, jossa käytössä on näköislehdet vuosilta 1889–1997. Vuodesta 1990 asti elokuva-arviot ja lehtiartikkelit löytyvät digitoituina, mutta näköislehtiä on hyödynnetty myös digitoitujen artikkelien ja kritiikkien ohella. Nämä ovat *Helsingin Sanomien* maksullista sisältöä, joten ne ovat maksumuurin takana. Vuoteen 1997 elokuvakritiikit löytyvät HS Aikakoneen näköislehdistä.

Aineisto on kerätty *Helsingin Sanomien* digiarkistosta vuosilta 1981–2023. Käsittelyssä ovat nimenomaan Tom Cruisen elokuvien suomen ensi-iltojen ensi-iltakritiikit. Mukana on myös kriitikoiden arvosteluja kansainvälisiltä elokuvafestivaaleilta, jos sellaisilla on esitetty ensimmäistä kertaa jokin Cruisen elokuva. Esimerkiksi Ron Howardin elokuvasta *Kaukainen maa* (*Far and Away*, USA 1992) on mukana kaksi kritiikkiä (HS 19.5 & 8.8.1992), joista ensimmäinen Cannesin elokuvafestivaaleilta. On kuitenkin huomautettava, että kerätyssä aineistossa on elokuva-arvosteluja, joissa Tom Cruisea ei joko mainita ollenkaan tai hänet mainitaan vain nimeltä. Näitä aineiston elokuva-arvosteluja en varsinaisesti ota tutkielmassa analyysin kohteiksi, sillä tarkoituksena on tutkia vain sitä, miten Cruisesta kirjoitetaan, ja miten häntä kuvaillaan. Nämäkin kritiikit kuitenkin käsitellään, mutta silloin tarkastelun kohteena on kritiikin sävy sekä se, mihin vaiheeseen elokuva sijoittuu Cruisen uralla. Hänen tähtikuvansa tarkastelun kannalta on olennaista myös tutkia sitä, miten kritiikot ovat suhtautuneet hänen elokuviinsa. Joistain hänen elokuvistaan puuttuvat ensi-iltakritiikit, sillä niitä ei ole julkaistu elokuvateatterilevitykseen. Nämä elokuvat ovat *Kreisi bisnes* (*Losin'it*, USA Kanada 1983) ja *Kovaa peliä* (*All the right moves*, USA 1983). Näitä elokuvia voidaan sanoa Cruisen vähiten tunnetuimmiksi elokuviksi suomessa, sillä *Kreisi bisnes* ei ole saanut ikinä televisio ensi-iltaa Suomessa, ja *Kovaa peliä* on esitetty Suomen televisiossa viimeksi vuonna 2005, jolloin sen esitti televisiokanava Subtv.² Nämä molemmat elokuvat ovat saaneet Suomessa videolevityksen.

Cruisesta ei ole aikaisempaa tutkimusta suomeksi tai suomenkielisestä materiaalista häneen liittyen, joten mielestäni on mielenkiintoista tutkia Cruisen tähtikuvaa nimenomaan suomalaisessa sanomalehdessä ja etenkin elokuvakritiikissä.

Helsingin sanomia käsittelevän historiikin *Suomen Suurin: Helsingin Sanomat* esipuheessa kirjoitetaan *Helsingin Sanomien* olleen pitkään suomalaisen mielipidemuodostuksen mammutti ja kansallisen agendan ylivoimainen asettaja (Jensen-Eriksen et al. 2019, 7).

² Elonet. *All the Right Moves*. https://elonet.finna.fi/Record/kavi.elonet_elokuva_110693
Elonet. *Losin'It*. https://elonet.finna.fi/Record/kavi.elonet_elokuva_128926

Helsingin Sanomia voidaan pitää sanomalehtenä, joka vaikuttaa laajan lukijakunnan mielipiteisiin ja se tarjoaa myös hyvän aineiston, kun tutkitaan tunnettua elokuvatahtea ja sitä tähtikuvaa, joka hänestä elokuva-arvosteluista ja uutisoinnista saadaan. *Helsingin Sanomat* on suomen luetuin sanomalehti ja sen kulttuuriosio saa näin ollen paljon näkyvyyttä. Voidaan olettaa, että *Helsingin Sanomat* on osaltaan vaikuttanut Tom Cruisen tähtikuvaan suomalaisessa mediassa.

Aineiston analyysimenetelmäksi sopii erinomaisesti diskurssianalyysi, sillä tarkoituksena on selvittää, millaista kuvaa Tom Cruisesta lehden kritiikeissä tuotetaan. Diskurssianalyysi tarkoittaa yksinkertaistettuna kielenkäytön tarkastelemista tekemisenä, joka muotoutuu sosiaalisissa prosesseissa ja rakentaa sosiaalista todellisuutta (Suoninen 1999, 17). Tämä tutkimusmenetelmä on otollinen elokuvakritiikkien analysoimiseen, kun tarkoitus on tutkia millaista kuvaa elokuvatähdestä tuotetaan ja rakennetaan.

1.3 Tom Cruise

Tom Cruise alk. Thomas Cruise Mapother IV (s.1962) on näyttelijä ja tuottaja, joka on pysynyt poikkeuksellisen pitkään Hollywoodin elokuvateollisuuden huipulla ja hän on yksi maailman menestyneimmistä näyttelijöistä. Cruise on edelleen yksi maailman parhaiten palkatuista elokuvatahdista.³ Cruise on lähtöisin Yhdysvaltojen Syracusen kaupungista, New Yorkin osavaltiota. Cruisen sukujuuret ovat pääasiassa Irlannista, Walesista, Saksasta ja Englannista. Hänen perhetaustansa on vaikea, sillä perheessä on ollut väkivaltaa ja alkoholismia. Tom Cruise on myös omissa haastatteluissaan kertonut siitä, kuinka hän vaihtoi perheensä jatkuvan muuttamisen takia koulua 12 kertaa, sekä joutui aina uudelleen koulukiusatuksi. Hän on myös kertonut kouluaikojensa olleen vaikea lukihäiriön takia, ja kokeneensa, ettei hän saanut siihen ikinä apua (Corliss). Tom Cruisella ei ole näyttelijän koulutusta, eikä hänellä ollut sukutaustaa Hollywoodissa. Cruise lähti tavoittelemaan näyttelijän uraa high schoolin, jälkeen, mutta tätä edelsi lyhyt jakso katolilaisessa pappiskoulutuksessa (White 2019). Hänen uransa alkoi vuonna 1981 Franco Zeffirellin

³ Herlin, Catharina (2024) Adam Sandler oli viime vuonna Hollywoodin kova palkkain. *Helsingin Sanomat*. Saatavilla: <<https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000010282497.html>> (linkki tarkistettu 27.3.2024)

elokuvasta *Mieletön rakkaus* (*Endless Love* USA 1981), jossa Cruisella oli hyvin pieni rooli ja vain muutama repliikki.

Tom Cruisen uran menestyneimpiä elokuvia ovat mm. *Top gun – Lentäjistä parhaat*, *Mission: Impossible* -elokuvasarja⁴, *Cocktail* (USA 1988), *Maailmojen sota* (*War of The Worlds*, USA 2005), sekä *Sademies* (*Rain man*, USA 1988). Hänen uransa suurin menestyselokuva on vuoden 2022 *Top Gun: Maverick* (USA 2022), joka on jatkoa elokuvalle *Top Gun*. Cruisen läpimurtoelokuvana Yhdysvalloissa voidaan pitää vuoden 1983 elokuvaa *Riskibisnes* (*Risky Business*, USA 1983), joka on hänen ensimmäinen pääroolinsa. *Riskibisnes* oli hitti, joka tuotti maailmanlaajuisesti noin 63 miljoonaan dollaria (Box Office Mojo 2024). Cruise identifioidaan nykypäivänä vahvasti toimintatähdeksi, mutta hän on tehnyt myös taide-elokuvia⁵ kuten *Magnolia* (USA 1999) ja *Eyes Wide Shut* (Britannia USA 1999). Tom Cruise on työskennellyt Hollywoodin arvostetuimpien ohjaajien kuten Martin Scorsesen, Ridley Scottin, Michael Mannin ja Francis Ford Coppolan kanssa. Työskenteleminen *auteur* -elokuvantekijöiden kuten Paul Thomas Andersonin kanssa on liittänyt Cruisen vakavasti otettavien näyttelijöiden kastiin (Redmond 2021b, 13).

Tom Cruise on pysynyt huipulla 1980-luvun puolesta välistä lähtien. Hänen roolinsa ovat olleet hyvin samanlaisia: nuori mies, jolla on jokin erityinen taito tai ammatti, jossa hän on erityisen hyvä (esimerkiksi hävittäjälentäjä, baarimikko tai urheiluagentti), kohtaa urallaan kriisin, josta hän kuitenkin pääsee yli romanttisen kohteen avustamana ja muuttuu paremmaksi ihmiseksi, sekä nousee taas uransa huipulle. Cruisen elokuvat olivat etenkin 1980-luvulla kasvutarinoita ja henkisen kypsymisen kuvauksia (Ebert 1990; Bagh 2006, 788).

Tom Cruise on kuitenkin myös uskaltanut riskeerata tähtikuvaansa näyttelijänä tekemällä itselleen epätyypillisiä rooleja kuten Oliver Stonen elokuvassa *Syntynyt 4. heinäkuuta* (*Born on 4th of July*, USA 1989), sekä *Magnolia* (ks. Bagh 2006, 788). Nämä molemmat elokuvat toivat Cruiselle myös Oscar-ehdokkuudet parhaasta miespääosasta, sekä parhaasta miessivuosasta. Cruisella on myös Oscar-ehdokkuus Cameron Crowen vuoden 1996

⁴ Tässä tutkielmassa *Mission: Impossible*-elokuvasarjalla tarkoitetaan kaikki sarjaan kuuluvia elokuvia, vaikka sarjan kolme ensimmäistä osaa tunnetaan suomessa nimillä *Vaarallinen tehtävä*, *Vaarallinen tehtävä II*, sekä *Vaarallinen tehtävä III*. Sarjan elokuvien nimiä ei ole enää käännetty vuoden 2006 jälkeen, vaan ne tunnetaan suomessa alkuperäisillä nimillä *Mission: Impossible– Ghost Protocol*, *Mission: Impossible– Rogue Nation*, *Mission: Impossible– Fallout*, *Mission: Impossible– Dead Reckoning Part One*.

⁵ Paul Thomas Andersonin *Magnolia*, sekä Stanley Kubrickin *Eyes Wide Shut* voidaan määritellä taide-elokuviksi, koska niiden ohjaajilla on maine taiteellisesti kunnianhimoisina elokuvantekijöinä, sekä heidät voidaan mieltää *auteur*-ohjaajiksi. *Auteur* on ohjaaja, joka usein käsikirjoittaa ja luo elokuviansa tarinat. *Auteur* on ohjaaja persoona, ja nimenomaan ohjaaja saa yleisön kiinnostumaan elokuvasta (Hietala 2012, 157–163)

elokuvasta *Jerry Maguire*. Tom Cruise on saanut myös kolme Hollywood Foreign Press Associationin jakamaa Golden Globe -palkintoa elokuvista *Syntynyt 4. heinäkuuta*, *Jerry Maguire* ja *Magnolia*, mutta Cruise palautti nämä palkinnot sillä vuonna 2021 Hollywoodin ulkomaisista toimittajista koostuvaa yhdistystä syytettiin rasismista ja monimuotoisuuden puutteesta (Melas 2021). Tämä onkin ollut harvoja Cruisen kantaottavia tekoja viime vuosina. Hänen voidaan katsoa ottaneen kantaa myös marraskuussa 2023 puolustaessaan agenttiaan Maha Dakhilia, joka erotettiin agenteja edustavan Creative Artist Agencyn (CAA) hallituksesta Israelin hyökkäystä Gazaan kritisoivan Instagram-julkaisun takia (Sachdeva 2023).

Tom Cruisen karisma ja vetovoima ovat hänen elokuvissaan suuressa roolissa. Hän on harvoja elokuvatahtiä, jotka pystyvät myymään elokuvia nimellään ja hänen nimensä symboloi lupaus laadukkaista elokuvista. Hänen elokuviinsa liitetään lupaus siitä, että elokuva on laadukas ja viihdyttävä, joten Cruisen nimeä voidaan pitää laadun takeena (Marshall 2006, 112). Erityisen menestyksekkäs on hänen tähdittämä elokuvasarjansa *Mission: Impossible*, jonka ensimmäinen osa ilmestyi vuonna 1996, ja elokuvan ohjasi Brian De Palma. Cruise identifioidaan nykyään vahvasti juuri *Mission: Impossible* -elokuvien roolihahmoonsa Ethan Huntiin. *Mission: Impossible* -elokuvista kaupallisesti menestynein on vuoden 2018 *Mission: Impossible – Fallout*, joka tuotti maailmanlaajuisesti yli 790 dollaria⁶.

Nykyään Cruisen elokuvia markkinoidaan pääasiassa näyttävillä stunteilla, jotka hän usein tekee itse. Tämä korostuu hänen elokuviensa markkinoinnissa hyvin vahvasti. Esimerkiksi elokuvan *Mission: Impossible – Dead Reckoning Part One* (USA 2023) markkinoinnissa hyödynnettiin kulissien takaista materiaalia Cruisen suorittamasta stuntista. Cruise tekee stuntinsa itse, mikä välittää tähteden aitoutta katsojalle (Redmond 2021b, 15). Cruisen markkinointi ja promootio kietoutuvat nykyään tämän aitouden välittämisen ympärille. Stuntit ovat alkaneet hallita Cruisen myöhempää uraa, juuri *Mission: Impossible* -elokuvien ansiosta. (Rawlings 2021).

Cruise on viime vuosina myös korostanut elokuvateattereiden merkittävyyttä, ja niiden merkitystä osana autenttista elokuvaelämystä. Hän ei tee elokuvia suoratoistoon, eikä esiinny televisiosarjoissa (Belinchón 2022). Perinteisen elokuvateollisuuden puolesta puhuminen on tuonut Cruiselle positiivista julkisuutta. Suomen Filmikamarin toimitusjohtaja Tero Koistinen

⁶ Mission:Impossible- Fallout (2018). Box Office Mojo.
https://www.boxofficemojo.com/title/tt4912910/?ref=bo_se_r_1

kuvailee *Ylen* jutussa (Aromaa 2023) Cruisea teatterielämyksen ja elokuvateatterielokuvan asianajajaksi. Helmikuussa 2023 elokuvaohjaaja Steven Spielberg kiitti Cruisea Hollywoodin ja elokuvateattereiden pelastamisesta ja sanoi että *Top Gun: Maverick* saattoi pelastaa elokuvateollisuuden (Sharf 2023). Tämä liittyy siihen, että *Top Gun: Maverick* oli ensimmäinen valtava kassamagneetti Covid-19-pandemian jälkeen. Tämä kertoo myös Tom Cruisen ja *Top Gunin* vetovoimasta saada massat elokuvateattereihin.

Top Gun: Maverick onkin elokuva, jonka voidaan katsoa nostaneen Cruisen statusta entistä enemmän ja kohottaneen hänet vanhan koulukunnan elokuvateollisuuden puolestapuhujaksi, joka esimerkiksi haluaa elokuviensa ensi-illat aina elokuvateatterilevitykseen, eikä suoratoistopalveluihin (Grimes 2023). Koen, että Cruisen paluu ikoniseen ja rakastetun Maverickin rooliin oli harkittu teko, jotta Cruisen tähti saataisiin taas uudelleen nousuun. Aikaisemmin urallaan Cruise on pyrkinyt kohottamaan imagoaan tekemällä ns. vakavampia rooleja, esimerkiksi elokuvassa *Sademies*, joka ilmestyi kevythenkisemmän kesähitin *Cocktailin* jälkeen, sekä uraa vahingoittaneiden kohujen (esim. vuoden 2005 televisioesiintymiset) jälkeen poliittisen draamaelokuvan *Lions for Lambs* (USA 2007).⁷ *Top Gun: Maverick* oli elokuvaan *Mission: Impossible – Fallout* verrattuna ns. vakavampi rooli, johon palaaminen oli Cruiselle varma valinta. Elokuvalle osattiin odottaa menestystä, mutta tuskin kuitenkaan yhtä valtavaa minkä se lopulta saavutti. Maverickin rooli on todennäköisesti Cruisen uran ikonisin ja tunnistettavin, sillä se on niin vahvasti kanonisoitunut osaksi populaarikulttuuria. Nimenomaan näiden seikkojen takia Cruiselle on ollut luultavasti järkevää palata Maverickin rooliin, joka sulkee hänen tunnetuimman roolihahmonsa tarinan. Nostalgian kaipuu on myös vuosia ollut nousukiidossa viihdeteollisuudessa (Hirvonen 2021). Sekin selittänee *Top Gunin* jatko-osan suurta menestystä, sillä yleisö kaipaa takaisin ”parempiin aikoihin” ja 1980-luvun jatkuvaan nousukiitoon. Suomessa *Top Gun: Maverick* tuli elokuvateattereihin otolliseen aikaan, suomen hävittäjäkauppojen ja sotilasliitto Natoon hakemisen vanavedessä. Se ei *Helsingin Sanomien* Jarmo Huhtasen (2022) mukaan ole vain elokuva, vaan myös suurvaltapolitiikan väline. Tom Cruisen tähtikuvaan voisikin sanoa kuuluvan kaksi suurta propagandaelokuvaa: *Top Gun* ja *Top Gun: Maverick*, joka sai ylistävän arvion *Helsingin Sanomissa*.⁸

⁷ Kohuilla viitataan vuoden 2005 tapahtumiin. Kts. Helmore, Edward (2005) What’s eating Tom Cruise? The Guardian. <https://www.theguardian.com/world/2005/jun/05/usa.film>

⁸ Lehtonen, Veli-Pekka. ”En ollut silloin valmis”, Tom Cruise perustelee, miksi Top Gunin jatko-osaa piti odottaa 36-vuotta- HS näki ensi-illan Cannesissa, ja elokuva on ylivoimainen. <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000008792311.html>

Se näyttäytyy myös eräänlaisena metaelokuvana, sillä Cruise henkilöityy niin vahvasti Maverickin roolihahmoon. Elokuvan tarinan vanhan koulukunnan taistelulentäjistä voidaan lukea metaforana vanhan koulukunnan Hollywood-tähti Tom Cruisesta. Tähdessä täydellinen elokuvan rooliin, se hyödyntää ominaisuuksia tähden tähtikuvasta (Dyer 1998, 198–199). *Top Gun: Maverickissa* Cruisen tähtikuvan hyödyntäminen elokuvaa kirjoittaessa vaikuttaa ilmiselvältä. Aineistoni kritiikki elokuvasta keskittyy tarkastelemaan elokuvaa juuri Cruisen tähtikuvan kautta.

Elokvien ulkopuolella Tom Cruise tunnetaan erityisesti kolmesta kariutuneesta avioliitostaan näyttelijöiden Mimi Rogersin, Nicole Kidmanin ja Katie Holmesin kanssa, sekä yhteydestä tieteiskirjailija L. Ron Hubbardin perustamaan Skientologia-uskontoon. Skientologia perustuu Hubbardin kirjoittamaan kirjaan *Dianetics: The Modern Science of Mental Health* (1950). Kirja saavutti suosiota itsehoito-oppaana, mutta Hubbard liitti siihen uskonnolliset aspektit vasta muutamia vuosia myöhemmin (Westbrook 2022). Tom Cruise on päätenyt skientologian pariin oletettavasti ensimmäisen vaimonsa näyttelijä Mimi Rogersin innoittamana 1980-luvun lopulla, sillä Rogers oli skientologi, kun hän ja Cruise tapasivat (*Rolling Stone* 2013). Yksi tunnetuimmista skientologiaan liittyvistä kohuista on Anonymous-hakkeri- ja -aktivistiryhmän vuotama video⁹, joka oli tarkoitettu skientologien sisäiseen käyttöön (Eourdoug 2014). Cruise liitetään niin vahvasti Skientologiaan, ettei sitä voi olla mainitsematta hänestä kirjoitettaessa. Hänestä tuli liikkeen näkyvä puolestapuhuja 2000-luvun alkuvuosina (Rojek 2012, 151). Skientologialla on hyvin negatiivinen julkisuuskuva ja sillä on maine kulttina, joka on kaupallinen sekä jäseniään voimakkaasti kontrolloiva (*Yle* 2015). Skientologian puolesta puhuminen on tahrannut Cruisen imagoa, sillä esimerkiksi Anonymous-ryhmän vuotamassa videossa Cruisen on kuvailtu olevan outo ja maaninen hänen puhuessaan intohimoisesti skientologiasta (Eourdoug 2014). Skientologialla on oma osansa Tom Cruisen julkisuuskuvan hallitsemisessa.

Andrew Morton julkaisi vuonna 2008 teoksen *Tom Cruise: An Unauthorized biography*. Kirjan aiheuttaman kohun takia Skientologia -kirkko julkaisi vastineen kirjalle ja oikaisi lausunnossa väitteitä mm. Cruisen yksityiselämästä ja skientologiasta. (Strauss 2017 39–50). Skientologian entiset korkean profiilin jäsenet ovat kirjoittaneet kirjoja liikkeestä erottuaan. Näitä ovat mm. Mike Rinderin *A Billion years: My escape from a life in the highest ranks of*

⁹ Tom Cruise Scientology Video- (Original UNCUT). YouTube. Saatavilla: https://www.youtube.com/watch?v=UFBZ_uAbxS0&t=118s

scientology (2022) ja Leah Reminin *Troublemaker: Surviving Hollywood and scientology* (2016). Sekä Mike Rinder ja Leah Remini ovat molemmat olleet korkeissa asemissa Skientologiakirkon sisällä. Vuoden 2015 dokumentti, Alex Gibneyn *Going Clear: A prison of belief* aiheutti kohua ja nosti skientologiakirkon taas otsikoihin. Skientologian edustajat kiistivät jyrkästi dokumentissa esitetyt väitteet.¹⁰ Cruiselta pyydettiin haastattelua tai lausuntoa dokumenttia varten, mutta hänen edustajansa kieltäytyi.¹¹ Cruise on kirkon johtajan David Miscavigen ystävä ja Miscavige on toiminut Cruisen bestmanina hänen ja Katie Holmesin häissä. Cruisen huhutaan olevan korkeassa asemassa liikkeen johtoryhmässä, mutta tästä ei ole mitään virallista tietoa, eikä skientologiakirkko ole ottanut tähän kantaa. Muutenkaan skientologiakirkko tai Cruise eivät ole julkisuudessa enää tekemisissä toisiinsa liittyen, mutta Cruise on kuitenkin vuonna 2023 osallistunut skientologiakirkon lahjoittajille tarkoitettuun gaalaan ja illallistapahtumaan. Tapahtumasta vuoti Cruisen läsnäolon todistanutta kuvamateriaali viestipalvelu X:n (Ortega 2023). Tämän esiintymisen huomio jäi vähäiseksi ja siihen kiinnittivät huomiota lähinnä vain skientologiaa kritisoivat tahot ja Cruisen faniyhteisö erityisesti viestipalvelu X:ssä. Cruisen esiintyminen tilaisuudessa ei saanut huomiota lehdistössä.

Tom Cruisen suosio laski vuonna 2005. Toukokuussa Cruise esiintyi *The Oprah Winfrey Show* -keskusteluohjelmassa, missä hän kuuluisasti hyppäsi sohvalle keskusteluohjelman studiossa. Tämä tapahtui aikaan, jolloin Youtube teki nousuaan, joten mahdollisuus videon toistuvaan näkemiseen sekä siitä tehtäviin parodioihin olivat omiaan rikkomaan Cruisen huoliteltua tähtikuvaa (DeAngelis 2010b, 42). Kesäkuussa 2005 Cruise oli *Today*-ohjelmassa Matt Lauerin haastateltavana ja aiheutti kohun luennoimalla Lauerille masennuslääkkeiden vaarallisuudesta. Nämä kaksi esiintymistä aiheuttivat kohut, jotka vahingoittivat Cruisen suosiota. Toukokuussa vuonna 2006 Yhdysvalloissa tehdyn galluputkimuksen mukaan 51 prosentilla vastaajilla oli Tom Cruisesta negatiivinen kuva (O'Donnell 2012, 20). Näiden tapahtumien takia elokuva *Vaarallinen tehtävä III* (*Mission: Impossible III*, USA 2006) menestyi sarjan aikaisempia osia heikommin. Studio Paramount syytti heikommasta menestyksestä Cruisen epävakaa käytöstä julkisuudessa, ja Cruise taas syytti Paramountia ja

¹⁰ McDermott, Emmet (2015) Scientology's final say on 'Going Clear'. The Hollywood Reporter. <https://www.hollywoodreporter.com/news/general-news/going-clear-scientologys-final-say-781242/>

¹¹ Dokumentin lopussa mainitaan, kuinka Cruiselle oli tarjottu mahdollisuutta haastatteluun ja lausunnon antamiseen.

sen markkinointistrategioita (O'Donnell 2012, 20). Hänen tähtikuvaansa tulleet säröt olivat liikaa Paramountille.

Tom Cruisea koskevassa uutisoinnissa on keskiössä hänen yksityiselämänsä, ja sen spekulointi. Cruisen avioliitoista etenkin Nicole Kidmanin ja Katie Holmesin kanssa on uutisoitu paljon. Cruise on ollut ns. A-listan julkisuuden henkilö¹² jo neljänkymmenen vuoden ajan. Tom Cruisen tähtikuvaan on kuulunut se, että hän on mies, jolle mikään ei ole mahdotonta. Cruise on rohkea, hurmaava ja iätön ja julkisuudenhenkilö, jonka yksityiselämä kiehtoo hänen fanejaan ja yleisöä (Weber & Goldberg 2021, 99) Myös avioerojen syyt ovat olleet spekulointi kohteena, vielä vuosiakin erojen jälkeen. Tom Cruise ei itse anna yksityiselämästään paljoa tietoa, mutta se on ollut silti jo vuosikymmeniä yleisön mielenkiinnon kohteena. Nykyään iltapäivälehdissä on myös usein esillä spekulointia siitä, onko Cruisen hylännyt hänen ja Katie Holmesin yhteisen tyttären Surin (s.2006). Nämä ovat kuitenkin juoruja, joiden totuusperästä ei ole tietoa, mutta myös tämä on yksi näkyvimpiä asioita Tom Cruisen nykyisessä julkisuuskuvassa varsinkin juorulehdistössä, sillä aiheesta uutisoidaan säännöllisesti.¹³ Tom Cruise on henkilö, jonka yksityiselämä on aina kiinnostanut yleisöä, ja tulee kiinnostamaan myös tulevaisuudessa. Löydän samankaltaisuutta Marilyn Monroen ja Tom Cruisen tähtikuvasta. Cruisen tavoin myös Monroe oli aikansa suurimpia ja suosituimpia elokuvatähtiä, mutta myös hänen kohdallaan uutisointi keskittyi paljon epäonnistumiseen yksityiselämässä, sekä avioliittojen kariutumiseen (Churcwell 2008, 255–257). Tom Cruisen vaikutus Hollywoodille on ollut merkittävä ja vuosina 2001 ja 2006 *Forbes*-lehti valitsi hänet maailman vaikutusvaltaisimmaksi ihmiseksi (Clark 2006).

Cruisen yksityiselämän uutisointi on ulottunut myös *Helsingin Sanomiin*. Hänen avioliitoistaan ja avioeroistaan on uutisoitu lehdessä esimerkiksi vuonna 2012 hänen erottuaan Katie Holmesista (HS; Reuters 2012). *Helsingin Sanomat* uutisoi 8.8.1996 otsikolla ”Cruise ei ole steriili”. Cruise haastoi oikeuteen saksalaisen *Bunte*-lehden, sillä lehti väitti hänen olevan kykenemätön saamaan biologisia lapsia. Uutisessa on siteeraus Cruisen lakimieheltä Bert Fieldsiltä: ”Cruisen lakimies Bert Fieldsin mukaan näyttelijän ura riippuu siitä, että hänen faninsa ’haluavat uskoa, että Cruise voi ja pystyy olemaan sellainen kuin ne roolihaamot,

¹² A-listan julkisuuden henkilöillä tarkoitetaan kaikista tunnetuimpia julkisuuden henkilöitä. Cambridge Dictionary. Saatavilla: < <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/a-list> >

¹³ Esimerkki aiheeseen liittyvästä uutisoinnista Daily Mailin verkkosivuilla: <https://www.dailymail.co.uk/tvshowbiz/article-11881881/Tom-Cruise-no-daughter-Suris-life-applies-college.html>

joita hän esittää’.” Tämä kiteyttää hyvin sen, miten Cruisen halu hallita omaa tähtikuvaansa näkyy. Hän haluaa näyttäytyä elokuvissa esittämiensä hahmojen kaltaisena sankarina, jotta olisi uskottava myös valkokankaalla. Hänen on näyttäydyttävä faneilleen juuri sellaisena mikä vastaa heidän mielikuvaansa hänestä. Nousee kysymys siitä, että halutaanko Tom Cruisen olevan edes tavallinen ihminen kaikkine vikoineen? Mediatutkija John Ellisin (1992, 97–98) mukaan tähden ihailijoilla on loputon halua tietää tähdestä enemmän, sekä saada ote ihmisestä tähtikuvan ”takana”. Toisaalta yleisö ei halua Tom Cruisea, joka esimerkiksi kertoo rehellisesti omat mielipiteensä psykiatriasta, kuten tämä teki Matt Lauerin haastattelussa vuonna 2005¹⁴. Tämä rikkoo kuvan täydellisestä supersankarista, joka ei olekaan pidettävä ja virheetön.

Tom Cruise tunnetaan myös siitä, ettei hän anna juurikaan haastatteluja. Viime vuosina on kuitenkin ollut joitain poikkeuksia, esimerkiksi *Mission: Impossible* -elokuvaan keskittyvälle *Light The Fuse* -podcastille Cruise on antanut haastatteluja. Nämäkin haastattelut käsittelevät Cruisen *Mission: Impossible* -elokuvia, eikä niissäkään Cruise puhu yksityiselämästään, jota hän on suuresti varjellut viime vuosien aikana. *Light The Fuse* on *Mission: Impossible* -virallinen podcast, joten Tom Cruisella on elokuvasarjan tuottajana hyvin todennäköisesti valtaa siihen, mitä podcastissa julkaistaan.¹⁵ Poikkeuksellista Cruisessa on myös se, miten enigmaattinen hahmo hänestä on tänä päivänä tullut. Cruisen yksityiselämästä saadaan tietoon pieniä välähdyksiä esimerkiksi hänen kollegoidensa haastattelujen kautta. Cruise pitää yleisönsä hyvin etäällä itsestään ja esiintyy julkisuudessa lähinnä elokuviensa promootioiden yhteydessä (Weaver 2023).

Tämän tutkielman johdanto kiteyttää sen, miksi Tom Cruise on mediatutkimuksen kentällä tärkeä tutkimuskohde. Cruisesta on vähän tutkimusta, vaikka hän on vaikuttanut elokuvateollisuuden kentällä yli 40 vuotta, sekä ollut samalla näkyvimpiä hahmoja julkisuudessa. Häntä arvostetaan elokuvatuottajien sekä kriitikoiden taholta, mutta sekä he että yleisö pitävät Cruisea toisinaan naurettavana ja itseään toistavana. Tämä mielenkiintoinen ristiriita on yksi syy siihen, miksi tutkin Cruisen tähdittämien elokuvien kritiikkejä diskurssianalyysin avulla. Yksi suurimmista mielenkiinnon kohteista on se, kuinka paljon

¹⁴ Tom Cruise’s Heated Interview With Matt Lauer Archives TODAY. Youtube. Saatavilla: <<https://www.youtube.com/watch?v=tFgF1JPNR5E>>

¹⁵ Light the Fuse-podcastin internetsivu: <https://www.lightthefusepodcast.com>

Cruisen yksityiselämä näkyy hänen elokuviensa kritiikeissä, vai näkyykö se ollenkaan. Tahdon myös tietää, millaisessa arvossa häntä pidetään elokuvantekijänä.

Seuraavassa luvussa käsitellään tutkimuksen teoreettinen viitekehys, aikaisempi tutkimus sekä tutkimusmenetelmä. Tämän jälkeen edetään elokuvakritiikkien analysointiin sekä lopuksi tutkimustuloksiin.

2 Teoreettinen kehys ja tutkimusmenetelmä

Tässä luvussa käsitellään tutkielman teoreettista viitekehystä, aikaisempaa tutkimusta Tom Cruisesta, sekä diskurssianalyysia tutkimusmenetelmänä. Tutkielman teoreettinen viitekehys muodostuu Richard Dyerin tähteyden teoriasta sekä aikaisemmasta Tom Cruisesta tehdystä tutkimuksesta.

2.1 Tähteys ja tähteyden määrittely

Tähteydestä ei voida puhua ilman elokuvatutkija Richard Dyerin tähteydenteorioita (*Star theory*). Dyer avaa kirjoissaan *Stars* (1979) ja *Heavenly Bodies: Film Stars and society* (1986), miten tähtiä rakennetaan ja miten tähdet vaikuttavat kulttuuriin. Nämä ovat tähteyden tutkimuksen perusteoksia. Dyer tarkastelee kirjassaan *Stars* tähtiä kulttuurisina symboleina ja yleisöön vaikuttavina hahmoina. Hänen mukaansa tähteys on monitahoinen ilmiö, jossa tähtiä ei ainoastaan rakenneta tuotantoprosesseissa, vaan joita yleisö tulkitsee ja kuluttaa. Dyerin (1998, 70) määritelmästä tähteydessä on paradoksi: samalla kun tähti on kuten me tavalliset ihmiset, niin hän on myös jotain kaukaista ja saavuttamatonta. Tähti on Dyerin (1998, 7–9) teoriassa myös ideologioiden edustaja eli tähti edustaa aikansa vallitsevia ideologioita ja on sidoksissa niihin. Tähti ilmiönä sisällyttää kaiken mitä tähdistä on julkisesti saatavilla. Tähtikuva ei rakennu pelkästään elokuvista tai tähden julkaisemasta musiikista, vaan kaikesta mikä tähden julkisuuskuvaan liittyy. Näitä ovat esimerkiksi elokuvien promootiokierteet, haastattelut, elämäkerrat, tähden yksityiselämän spekulointi julkisuudessa, tähdestä kirjoitetut lehtiartikkelit ja kaikki ne muodot, joilla tähti tulee osaksi julkista keskustelua. Tähtikuva on aina laaja, multimediaalinen ja intertekstuaalinen (Dyer 2004, 3).

Tähtikuvalla on aina myös historiansa, joka elää itse tähtiä pidempään. Tähdet jäävät elämään myös kuolemansa jälkeen ja heidän tähtikuvansa kehittyä kuolemansa jälkeen (Dyer 2004, 3). Tästä voitaisiin ottaa esimerkiksi Marilyn Monroe, joka on jäänyt elämään ikonina populaarikulttuuriin ja josta on julkaistu lukuisia elämäkertoja ja elämäkertaelokuvia hänen kuolemansa jälkeen. Kirjat ja elämäkertaelokuvat ainakin yrittävät tuoda yleisölle uutta tietoa Marilynistä tai paljastaa ”todellisen” Marilynin tähtikuvan takana. Tähtikuva ei katoa tähden kuollessa vaan jää elämään esimerkiksi tähden elokuvissa. Tähdet muuttuvat ajattomiksi ja historiallisiksi figuureiksi (Hietala 1994, 178).

Keskeisiä ajatuksia tähtiteoriassa ovat representaatio, identiteetti ja kuvat, katsojan tunneside, sekä sukupuoli ja seksuaalisuus. Representaatiolla Dyer (1998, 35–36) tarkoittaa sitä, miten

tähtiä kuvataan esimerkiksi mediassa ja mitä tämä kertoo maailmastamme ja ihmisistä. Tähdet eivät ole pelkästään henkilöitä, vaan tähteys rakentuu myös esityksellisesti ja symbolisesti (Dyer 1998, 7). Identiteetti ja kuvat liittyvät Dyerin (1998, 40) pohdintaan siitä, miten tähdet edustavat esimerkiksi tiettyjä aikansa ihanteita ja täten vaikuttavat yleisöön. Tom Cruise nähdään Tony Scottin ohjaamassa *Top Gunissa* (1986) täydellisenä amerikkalaisnuorukaisena. Cruisen Maverick on aikansa ihanteellinen yhdysvaltalaisnuorukainen, joka palvelee maataan kylmän sodan aikaan sijoittuvassa toimintaelokuvassa. Sukupuolella ja seksuaalisuudella on Dyerin (1998, 45) mukaan keskeinen rooli tähteyden rakentumisessa esimerkiksi Marilyn Monroen tapauksessa. Tähtien sekä tämän ihailijan sukupuoli ja seksuaalisuus vaikuttavat siihen, kuinka tähden yleisö häneen suhtautuu. Cruisen kohdalla osa tähtikuvaa on jo alusta alkaen ollut hänen erotisointinsa elokuvissa keskittyen etenkin Cruisen ylävartalon ja lihasten esittelemiseen (Studlar 2001, 176). Katsojan tunnesiteellä Dyer (1998, 30; ks. Tudor 1974, 80) korostaa sitä, miten tähdet eivät ole yleisölle vain kaukaisia julkisuudenhenkilöitä, vaan yleisö muodostaa heihin tunnesiteen. Dyerin (2002, 117) mukaan esiintyjästä tulee tähti hänen esittäessään jotain yleisölle tarpeeksi tärkeää. Yleisö haluaa uskoa, että tähti välittää aitoja tunteita. Tähti välittää ihmisille kuvaa aidosta ihmisestä, joka ei ole vain muovinen teollinen tuote. Tunnesiteellä voi olla vaikutusta siihen, kuinka esimerkiksi elokuvatähden fani suhtautuu kyseisen elokuvatähden elokuvaan. Dyerin mukaan tähtien sukupuoli ja seksuaalisuus liittyvät olennaisesti heidän julkisuuskuvaansa. Nämä olivat tärkeimpiä elementtejä esimerkiksi Marilyn Monroen tähtikuvassa, jota Dyer (2004, 18–19) käyttää esimerkkinä. Yleisö voi heijastaa tähteen omia halujaan ja fantasioitaan. Cruisen erotisointi elokuvissa on todennäköisesti tarkoituksellista, jotta hänen ihailijansa saavat heijastettua häneen omia fantasioitaan ja täten hänet esitetään yleisölle haluttavana. Aineistosta nousee kriitikoiden oletamus siitä, että Cruise on osalle yleisöstään romanttisten halujen kohde. Dyerin (1998, 6) teoriassa keskeisin rooli on elokuvatähdillä, sillä he edustavat hänen mukaansa perinteisintä käsitystä tähdistä. Dyerin teoriaa tähteydestä voi mielestäni sujuvasti soveltaa myös muiden viihdeteollisuuden tähtien tutkimiseen.

Tähteys on myös poliittista. Richard Dyer kirjoittaa myös siitä, miten tähti voi toimia esimerkiksi kulttuurillisena ikonina. Dyer käyttää kirjassaan *Stars* esimerkkinä näyttelijä Jane Fondaa ja tämän edustamaa ”amerikkalaisuutta” elokuvassa *Tytöt pitävät pitkistä pojista* (*Tall Story*, 1960). Tom Cruisella on tällainen asema esimerkiksi elokuvan *Top Gun* kautta, joka ilmestyi Reaganismin ja uusliberalismin voimakkaan nousun aikana (Redmond 2021a, 55).

Top Gun: Maverickin suuri menestys vahvistaa Cruisen *Maverickin* asemaa populaarikulttuurin ikonina. Tähtikuvaa voidaan tarkastella aikansa kulttuuriviittausten peileinä. Tähdellä voisi sanoa olevan aikansa ”maksimoitu ihmistyyppi”, johon kiteytyvät aikakauden ihanteet (Alloway 1971, 12; Gledhill 1991a, 211; Hietala 1994, 189–190). Esimerkiksi Cruise edustaa *Top Gun: Maverickissa* 2020-luvun ihannetta ihmisestä, joka ei ikäänny. Hänen hidasta ikääntymistään pidetään ihailtavana sekä tavoiteltavana asiana. Myös Cruisen fyysistä kestävyyttä stunteissa hämmästellään. Hänen hidas ikääntymisensä ja nuorekkuus ovat diskurssi, joka toistuu tutkielmassani. Tom Cruise on muuttumaton ja hänen on sanottu näyttäneen *Top Gun: Maverickissa* aivan samalta kuin ensimmäisessä *Top Gunissa* vuonna 1986 (Lilja 2018).

Dyerin (2004, 5) mukaan tähdet ovat myös tehty voiton tavoittelemista varten, ja tähdet ovat osa sitä, miten esimerkiksi elokuvat menestyvät. Tähti elokuvassa antaa yleisölle lupauksen siitä mitä elokuvalta on odotettavissa. Yleisöllä on lupa odottaa elokuvalta sitä, että tämä näyttää heille tähden heidän haluamallaan tavalla. Tähdellä on taloudellista arvoa ja tähden taloudellinen arvo määrittää sen, miten hänen elokuviaan markkinoidaan. Esimerkiksi Tom Cruisen tähdittämien elokuvien mainosjulisteissa hänen nimensä on aina näkyvissä ja se on yleensä myös ainoa julisteessa näkyvä näyttelijän nimi. Esimerkiksi elokuvan *Mission: Impossible – Dead Reckoning Part One* julisteessa ei edes mainita ohjaaja Christopher McQuarrien nimeä, sillä elokuvan markkinointi on rakentunut nimenomaan Tom Cruisen tähteyden ympärille.¹⁶ Cruisen tähdittämien elokuvien markkinoinnissa ohjaajan roolilla ei näytä olevan tänä päivänä yhtä suurta painoarvoa kuin Tom Cruisella. Cruise kuuluu Hollywoodin elokuvatähtien A-listaan, jolla tarkoitetaan näyttelijöitä, jotka voivat myydä elokuvia nimellään ja tähtiominaisuuksillaan (McDonald 2005, 23). A-listan aseman saavuttaa tähti, jolla on kyky tuottaa taloudellista voittoa ja esiintyä elokuvissa, jotka ovat tuottavimpien elokuvien kärjessä. Paul McDonald (2005, 37) esittelee kirjassa *Hollywood Stardom* (2013) myös käsitteen ”*Prestige Star*”, joka tarkoittaa tähteä, joka ei välttämättä ole lipputulosten kärjessä, mutta kerää arvostusta näyttelijänä ja taiteilijana kriitikoilta ja saa alan arvostettuja palkintoja. Tällaista joukkoa McDonald pitää näyttelijöiden A-listana, kun taas A-lista sanan tunnetuimmassa merkityksessä puhutaan kaupallisesti menestyksekkäistä tähdistä. McDonaldin esimerkkinä on näyttelijä Meryl Streep, joka ei välttämättä tähditä kaupallisesti menestyneimpiä elokuvia, mutta on hyvin arvostettu ja tästä syystä hänenkin nimensä

¹⁶ *Mission: Impossible – Dead Reckoning Part One* (2023) juliste. Saatavilla: https://www.imdb.com/title/tt9603212/mediaviewer/rm462890241/?ref_=tt_ov_i

nostetaan näkyvimmin esille markkinoinnissa. Tom Cruisen tapauksessa *prestige star* -käsitettä voidaan käyttää hänen urallaan määrittämään vuotta 1999, jolloin hän tähditti elokuvia *Eyes Wide Shut* ja *Magnolia*. Cruise keräsi rooleistaan arvostusta nimenomaan näyttelijänä ja *Magnoliasta* parhaan miessivuosan Oscar-ehdokkuuden.

Toinen merkittävä tähteyden teoreetikko on Christine Gledhill. Hän toimitti vuonna 1991 teoksen *Stardom: Industry of Desire*, joka käsittelee yksinomaan tähteyden tutkimusta. Hänen mukaansa tähteys koostuu tähden julkisuuskuvasta, tähden yksityiselämästä sekä todellisesta ihmisestä kaiken tämän takana. Tästä Gledhill puhuu kirjassaan *tähtirakenteena*. Gledhillin näkemys tähteydestä on hyvin samankaltainen kuin Richard Dyerin. Gledhill (1991a, 13–20) korostaa sitä, kuinka etenkin elokuvatähteyden kautta voi tarkastella ja ymmärtää elokuvatähtiä ja kulttuurillista kontekstia.

Gledhillin (1991b, 214–217) mukaan tähteys syntyy neljästä elementistä. Ensimmäinen näistä on taloudellinen arvo, joka tähden liittyy. Toisena on tähtikuvan rakentaminen. Toisin kuin Dyerin teoriassa, Gledhillin mukaan tähti on itse rakentamassa imagoaan. Muita elementtejä ovat poikkeavuus ja kulttuurillinen arvo. Kulttuurinen arvo voi sisältää moraalisia, sosiaalisia ja ideologisia arvoja. Aineiston elokuvakritiikeissä tulee ilmi se, että Tom Cruise on tähti, joka tietoisesti rakentaa omaa tähtikuvaansa, sekä haluaa kontrolloida sitä. Cruisen kontrolloi tähtikuvaansa siten, ettei hän puhu yksityiselämästään. Hän ei halua antaa yksityisestä minästään mitään yleisölle. Tästä täysin vastakkaisena esimerkkinä voidaan pitää poptähti Madonnaa, joka antaa ainakin näennäisesti itsestään kaiken yleisölle. Madonnan tapa kontrolloida omaa tähtikuvaansa on luoda sitä tietoisesti itse. Madonnan on sanottu onnistuneen tähtikuvansa kontrolloimisessa hämmästyttävän hyvin (Hietala 1994, 181). Näen myös Cruisen onnistuneen 2020-luvulla tähtikuvan kontrolloimisessa erinomaisesti, mutta täysin päinvastaisella tavalla kuin Madonna. Toisaalta Cruise antaa yleisölle mahdollisuuden loputtomaan spekulatioon hänen yksityiselämästään, koska hän ei kerro siitä mitään. Tätä aihetta Veli-Pekka Lehtonen (2022a) käsittelee *Top Gun: Maverickin* kritiikissä.

Tässä tutkielmassa keskitytään pääasiassa Dyerin teorian pohjalta siihen, kuinka juuri Tom Cruise representoidaan *Helsingin Sanomien* elokuva-arvosteluissa ja lehtijutuissa. Millaisia asioita Cruise edustaa ja millaisena näyttelijänä häntä kuvataan? Miten näkemys Cruisesta muuttuu vuosien saatossa, vai muuttuuko se?

Yleisöllä on aina osansa tähden imagon rakentamisessa. Yleisö ei voi muuttaa median luomaa kuvaa kokonaan oman mielensä mukaiseksi, mutta yleisö voi valita median luomasta kuvasta merkityksiä ja tunteita, jotka he kokevat itselleen tärkeiksi (Dyer 1998, 31–32) Yleisö on mediateollisuuden ja tiedotusvälineiden vaikutuksen alaisena, mutta ei kuitenkaan ole kokonaan näiden kontrolloitavissa, vaan se voi rakentaa kaiken julkisen materiaalin avulla tähdestä oman mielikuvan. Näin ollen esimerkiksi elokuvakritiikki vaikuttaa yleisön mielipiteeseen elokuvatähdestä. Se mitä kriitikko kirjoittaa tähdestä kritiikissä tuottaa tähdestä yleisölle mielikuvia. Tähti voi näyttäytyä elokuva-arvostelussa negatiivisessa valossa, mutta yleisö ei silti välttämättä hylkää idoliaan ja näin ollen elokuvasta tulee kassamagneetti. Näin on esimerkiksi käynyt Tom Cruisen elokuvilla, sillä yleisö on aina katsonut hänen elokuviaan, vaikka 2000-luvun puolessavälissä Cruisen imago mediassa oli huono.

Richard Dyerin (1998, 135–203) mukaan yleisö näkee tähden merkityksinä, mutta ei todellisuudessa ole tietoinen tähden todellisesta ihmisyydestä ja siitä, millainen tämä on oikeasti tähteyden ulkopuolella. Dyerin (1998, 7) mukaan on tärkeä tiedostaa, kuinka tähti on todellinen ihminen, mutta yleisö oppii tuntemaan tähden vain mediatekstien kautta. Loputon spekulointi juorulehdistössä Cruisen yksityiselämän käänteistä ei ”informaation” tulvasta huolimatta onnistu tuomaan yleisölle totuutta todellisesta persoonasta. Tähtien ”arvoitusta” ei voi ratkaista.

2.2 Aikaisempi tutkimus Tom Cruisesta

Tom Cruisesta on tutkimusta verrattain vähän. On olemassa yksi häneen keskittynyt artikkelikokoelma ja väitöskirja. Artikkeleja onnistuin löytämään englanniksi alle kymmenen kappaletta. Tämä on hämmentävän pieni määrä ottaen huomioon sen kuinka pitkän ja kaupallisesti menestyksekkään uran Cruise on tehnyt.

Kattavin Tom Cruisesta kirjoitettu teos on tähteyden tutkimukseen erikoistuneen elokuvatutkija Sean Redmondin toimittama *Starring Tom Cruise* (2021b), jossa tutkijat paneutuvat Cruisen tähtikuvaan eri näkökulmista. Näitä ovat esimerkiksi ikääntyvä Cruise toimintaelokuvissa, Cruise eri genreä edustavissa elokuvissa, sekä Tom Cruise tähtenä. Redmond perustelee Cruisen olevan hyvä tutkimuksen kohde siksi että hän on yksi Hollywoodin menestyneimpiä tähtiä. Redmondin (2021b, 12) mukaan Cruise myös antaa kirjan lukijoille mahdollisuuden nähdä miten tähtikuva (Redmond avoin käyttää nimitystä

star text) toimii uusissa globaalien kulttuurin muodoissa. Redmond (2021b, 13) kirjoittaa Cruisen houkuttelevuuden tähtenä vähentyneen Cruisen fanikunnan vanhetessa, sillä nuoret ovat löytäneet nuorempia tähtiä, joihin identifioitua ja Cruisen yleisö ei enää vanhemmalla iällä ole niin innokas käymään elokuvateattereissa. Toisena syynä hänen houkuttelevuutensa vähentymiseen Redmond pitää Cruisen elokuvia, jotka ovat vain tähtivälineitä ja rooli jäljittelee jonkin aikaisemman hänen aikaisemman elokuvansa roolia. Tällaisista elokuvista Redmond antaa esimerkkeinä elokuvat *Days of Thunder – Ukkosta radalla* (*Days of Thunder*, USA 1990) ja *Kaukainen maa*. Nämä elokuvat otettiin vastaan huonommin ja ne eivät menestyneet myöskään yhtä hyvin kuin Cruisen aikaisemmat elokuvahitit (Redmond 2021b, 13). Kolmantena syynä annetaan Cruisen yksityiselämän nousu keskeiseen asemaan, sekä siihen läheisesti liittyvä skientologia. Erityisesti vuosi 2005 oli merkittävä Cruisen julkisuuskuvan kannalta. Myös hänen seksuaalinen suuntautumisensa nousi mediassa keskustelun aiheeksi (Weber, Goldberg 2021, 99).

Redmond (2021b, 13) kirjoittaa Tom Cruisen tähtikuvan perustuvan osittain autenttisuudelle. Hänen elokuvissansa itse suorittamat stuntit välittävät aitouden tunnetta katsojalle ja todistavat Cruisen maskuliinisuutta. Cruise kiipeä pilvenpiirtäjiä pitkin, ajaa moottoripyörillä ja helikoptereilla. Hän todella tekee nämä asiat itse ja näin ollen antaa katsojalle vaikutelman siitä, että Cruise on toimintatähtenä aito eikä keinotekoinen. Tämä kytkeytyy Dyerin (1991, 135) ajatukseen siitä, että tähti näyttäytyy yleisölleen aidompana, kun tähtikuva- ja persoona kiinnittyvät todelliseen henkilöön. Tähti on samankaltainen myös elokuviensa ulkopuolella todellisessa maailmassa. Tom Cruise toteuttamassa henkeä uhkaavia stuntteja, ei ole vain elokuvan luomaa illuusiota. Tom Cruisen yksityiselämä on kuitenkin luonut vaikutelmaa myös hänen epäaitoudestaan: hänet on nähty performatiivisena, teennäisenä ja kliinisenä, henkilönä, joka yrittää kätkeä jotain. Tästä Redmond (2021b, 14–15) antaa esimerkkinä Cruisen esiintymisen *The Oprah Winfrey Show* -keskusteluohjelmassa vuonna 2005, jossa Cruise julisti rakkauttaan näyttelijä Katie Holmesia kohtaan. Tätä tapahtumaa Redmond pitää tärkeänä asiana Cruisen tähtikuvassa. Tapahtuma nousi vastaan Cruisen tähtikuvaa, sillä voidaan katsoa, että Cruisen imago kärsi tämän tapahtuman takia, koska hänen käytöksensä nähtiin outona ja teennäisenä (King 2008, 128–129).

Kirjassa (Redmond 2021b, 15–16) myös Tom Cruiseen liitetty huhuttu homoseksuaalisuus on käsittelyn kohteena: Cruise on rooleissaan useasti joko toimintatähti ja/tai romanttisesti haluttava kohde. Cruisen tähtikuva avaa mahdollisuuden käsitellä myös seksuaalisuutta ja identiteettiä ja sitä, miten nämä esiintyvät tähtikuvassa.

Redmond (2021b, 16) kiteyttää kirjan johdannossa sen miten tärkeää tähtitutkimus on ja miten se auttaa meitä ymmärtämään tähtien kulttuurillista, ideologista, kaupallista ja seksuaalista merkitystä. Kirjan tavoitteena on myös ollut tähtitutkimuksen edistäminen ja se että se ikään kuin pilkkoo Tom Cruisen tähtikuvan ja täten paljastaa mistä Cruisen tähtikuva rakentuu. Kirjan tarkoituksena ei ole ollut vain tähtiteorioiden esittely, vaan myös tuoda tähtitutkimukseen jotain uutta Tom Cruisen kautta.

Näistä edellä mainituista syistä *Starring Tom Cruise* on Dyerin tähtiteorian lisäksi keskeisin teos, johon tässä tutkielmassa nojataan. Sen avulla puran ja tutkin Cruisen tähtikuvaa *Helsingin Sanomien* elokuva-arvosteluissa. Kirjan artikkeleiden avulla voin luontevasti tarkastella eri aspekteja *Helsingin Sanomien* uutisoinnin ja elokuva-arvostelujen tuottamissa diskursseissa.

Kirjassa on myös mukana yhdysvaltalaisen elokuvakriitikko Roger Ebertin lista vuodelta 1990 elementeistä, jotka toistuvat Tom Cruisen elokuvissa (Ebert 1990). Lista on osa *Days of Thunder* elokuvan kritiikkiä. Näistä seuraavista elementeistä muodostuu Ebertin mukaan *Tom Cruise -elokuva (Tom Cruise picture)*:

- 1) Cruisen hahmo on naiivi ja nuori, mutta luonnostaan lahjakas nuori mies, joka on hyvä jossain tietyssä asiassa, mutta voisi olla vieläkin parempi ja kehittää itseään enemmän.
- 2) Hänellä on mentori, joka on vanhempi mies, joka on aikaisemmin ollut Cruisen esittämän hahmon kaltainen. Tämä vanhempi mieshenkilö tunnistaa Cruisen esittämän hahmon lahjakkuuden ja uskoo tähän. Tällainen hahmo on esimerkiksi Paul Newmanin esittämä hahmo Fast Eddie elokuvassa *Suuret setelit (The Colour of Money, USA 1984)*.
- 3) Hänen elämässään on nainen, joka on useasti vanhempi, kypsempi, pidempi, ja joka myös on Cruisen hahmolle eräänlainen mentori. Kelly McGillisin esittämä Charlie elokuvassa *Top Gun* on juuri tällainen hahmo.
- 4) Hahmolla on kyky, jota hänen täytyy kehittää. Esimerkiksi Maverick pyrkii olemaan parempi taistelulentäjä tai *Cocktailin* Brian Flanaganin parempi baarimikko.
- 5) Areena missä hänen taitonsa testataan ja hahmoa haastetaan (kilparata, biljardisali, *Top Gun* -lentäjäkoulu).

- 6) Elokuvasa on teema, johon elokuva on erikoistunut ja josta se elokuva tietää kaiken. Elokuva keskittyy esimerkiksi suhteellisen perusteellisesti lentosotakouluun tai biljardin maailmaan.
- 7) Elokuvasa kuljetaan matka, jonka lopussa testataan ja haastetaan Cruisen hahmoa sekä hänen kykyjään.
- 8) Vastustaja, joka tarjoaa Cruisen hahmolle haastajan, mutta josta lopussa tulee hänen paras ystävänsä. Esimerkiksi Val Kilmerin esittämä Iceman *Top Gunissa*.
- 9) Todellinen paha, joka tulee haastamaan ja testaamaan elokuvan sankarin, eli Tom Cruisen hahmon taitoja ja tietämystä. Tällainen on esimerkiksi *Top Gunin* lopputaistelun vastustaja: valtio, jota elokuvassa ei nimetä.

Ebertin (1990) mukaan tämä kerrontarakenne ja elementit sopivat ainakin Tom Cruisen elokuviin *Top Gun*, *Suuret setelit*, *Cocktail* ja *Days of Thunder*. Omien havaintojeni mukaan nämä Ebertin Tom Cruise -elokuvan piirteet soveltuvat myös useisiin muihin hänen elokuviinsa. Esimerkiksi elokuva *Firma (The Firm, USA 1993)*, sisältää useita Ebertin määritelmän mukaisia elementtejä. Näiden määritelmien kautta on hyvä myös tarkastella *Helsingin Sanomien* uutisointia ja elokuva-arvosteluja, sillä arvosteluista on poimittavissa juuri samoja huomioita, jotka Ebert nostaa esille. ”Tom Cruise-elokuva” on myös käsitteenä mielenkiintoinen, sillä tällaisen käsitteen määrittäminen kertoo Tom Cruisen tähtikuvasta sen, että kyseessä on tähti, joka hakeutuu tietyn tyyppisiin rooleihin ja elokuviin, joilla tähden tähtikuvaa luodaan sekä ylläpidetään tietynlaisena. Vuonna 2013 kuollut Roger Ebert oli alallaan arvostettu ja pitkän uran tehnyt Pulitzer-palkittu elokuvakriitikko (Bordwell 2006; Ebert 2006, 13). Tästä syystä Ebertin määritelmää Tom Cruise-elokuvista voidaan pitää merkittävänä. Myös aineiston kritiikeissä on havaittavissa se, että Ebertin määritelmä tyyppillisestä Tom Cruise-elokuvasta, on mahdollisesti vaikuttanut *Helsingin Sanomien* kriitikoihin. Roger Ebert tekemät huomiot Tom Cruisen elokuvista toimivat mielestäni hyvin yhdessä tähtiväline-elokuvan käsitteen kanssa sillä Ebertin määritelmä mielestäni määrittelee tyyppillisen Tom Cruisen tähtiväline-elokuvan.

Ensimmäinen Tom Cruisen tähteydestä tehty laaja tieteellinen tutkimus on Ruth O’Donellin väitöskirja *Performing masculinity: the Star persona of Tom Cruise* vuodelta 2012, jossa O’Donell tutkii maskuliinisuutta ja Tom Cruisen tähtikuvaa. Hän käy kattavasti läpi Cruisen uraa ja julkisuuskuvaa. Myös hänen tärkeimpiä viitekehysään tutkimuksessa on Richard

Dyerin teoria tähteydestä. O'Donnell käy Cruisen tähtikuvan kehittymistä läpi elokuva elokuvalta. Tom Cruisesta tehty ensimmäinen tutkimus on ilmestynyt hämmäntävän myöhään, sillä Cruise olisi ollut tutkijoille otollinen aihe jo aikaisemminkin. O'Donnell käy läpi Cruisea ja hänen roolejaan myös Freudilaisen teorian kautta. Hänen mukaansa Cruisen rooleja ja tähteyttä voidaan tutkia psykoseksuaalisen viitekehyksen avulla (O'Donnell 2012, 17). Hänen tutkimuksessaan isossa osassa ovat myös Tom Cruisen tarkastelu ja sitominen Yhdysvaltojen historialliseen kontekstiin, sillä hänen mukaansa varsinkin Cruisen 1980-luvun elokuvat sitoutuvat tuon ajan Yhdysvaltojen poliittiseen ilmapiiriin. Ruth O'Donnellin (2012, 9) mukaan Cruise edustaa uudenlaista tähteyttä ja hän on noussut tähdeksi ainutlaatuisista sosiaalisista olosuhteista. Näillä olosuhteilla O'Donnell (2021, 72) viittaa mm. skientologiaan, johon Tom Cruisella on ollut vahva kytkös.

Tom Cruisea on käsitelty myös Sabrina Qiong Yun ja Guy Austinin toimittamassa kirjassa *Revisiting star studies: Culture, Themes and Methods* (2017), jossa Lisa Purse käsittelee Tom Cruisea ikääntyvänä toimintaelokuvien sankarina. Tämä on teema, joka toistuu Tom Cruisea käsittelevissä tutkimuksissa. Purse (2017, 174–175) nostaa esille myös Tom Cruisen iättömyyden, joka on kantava teema, kun hänestä puhutaan julkisuudessa. Media on fassinoitunut siitä, kuinka Cruise ei tunnu vanhenevan, vaan pysyy nuorekkaana. Tom Cruise mahtuu kulttuurin luomaan ”arvokkaasti vanhentumisen käsitteeseen” (Purse 2015, 175). Tom Cruisen nuorekas ulkonäkö on yksi asioista, jonka media toistuvasti nostaa hänestä esiin.

Mediatutkija Michael DeAngelis on kirjoittanut Tom Cruisesta useita artikkeleja: *The Velvet light Trap* -julkaisussa artikkelin Tom Cruise, the ”Couch Incident” and the limits of public elation (2010b) ja Mel Gibson and Tom Cruise: Rebellion and conformity kirjassa *Acting for America* (2010a). Michael DeAngelisin artikkeli Aging for life: Tom Cruise in the Era of Functional Fitness on mukana teoksessa *Starring Tom Cruise. Acting for America* -kirjan artikkelissa DeAngelis näkee Cruisen eräänlaisena *All American boy* ja *All American hero* -käsitteiden ilmentymänä. 1980-luvulla Cruise oli amerikkalainen naapurinpoika ja sotasankari. Tästä hänellä on esimerkkinä elokuva *Henkeen ja vereen* (*Taps*, USA 1981) ja Oliver Stonen *Syntynyt 4. heinäkuuta*. DeAngelis (2010a, 90) nostaa yhdeksi Cruisen keskeisistä ominaisuuksista hänen kohteliaisuutensa ja kypsyytensä. Tom Cruise oli 1980-luvun lopulla ”anti-brat”, sillä Tom Cruise nähtiin julkisuudessa ja haastatteluissa kypsänä ja muita kunnioittavana ja täten muista teinitähdistä erottavana hahmona. Osa Cruisen tähtikuvaa on ollut myös hänen vaatimatton perhetaustansa ja lukihäiriön korostaminen (DeAngelis 2010a, 90). Tom Cruise oli puhdas, suloisen poikamainen sekä kohtelias

(DeAngelis 2010a, 91). Nämä teemat näkyvät Tom Cruisen tähtikuvassa myös tänä päivänä. Cruise on onnistunut säilyttämään nuorekkuutensa.

DeAngelisin vuonna 2010 julkaistussa artikkelissa Tom Cruise ”the Couch Incident” and the limits of public elation hän käsittelee Cruisen esiintymistä *The Oprah Winfrey Show* -ohjelmassa 23.5.2005. Hän käsittelee tapausta, jossa Tom Cruise hyppi sohvalla juontaja Oprah Winfreyn keskusteluohjelmassa. DeAngeliksen (2010b, 43) mukaan tapaus on tullut osaksi Cruisen tähtikuvaa ja on noussut myös ikoniseksi internetmeemiksi. Esimerkiksi Youtubessa on parodioita tästä tapahtumasta.¹⁷

Donna Pederby mainitsee Cruisen artikkelissaan *From Wimps to wild men: Bipolar masculinity and the paradoxical performances of Tom Cruise* (2010). Artikkelissa Pederby (2010, 231–254) tutkii performatiivista ja paradoksaalista suhdetta maskuliinisuuden eri muotojen välillä. Tämä artikkeli keskittyy lähinnä Cruisen rooleihin esimerkiksi elokuvassa *Magnolia*.

Tom Cruisea käytetään esimerkkinä myös Murray Pomerancen toimittamassa teoksessa *Ladies and Gentleman, Boys and Girls* (2001) sekä P. David Marshallin teoksessa *Celebrity and Power* (2006). Pomerancen kirjassa Gaylyn Studlar (2001, 171–183) käsittelee Tom Cruisea eroottisena objektina ja katseen kohteena. Marshall (2006, 94–118) käsittelee Cruisen tähteyttä.

2.3 Elokvakritiikki

Elokvakritiikkiä on ollut niin kauan kuin on ollut elokuvaa. Elokvakritiikki on elokuvan arvottamista, kuvailua, sekä teoksen analysointia. Elokvakritiikin lähtökohdat voivat olla esimerkiksi arvostelu elokuvan genren tai ohjaajan pohjalta. Teoksessa *Taidekritiikin perusteet* (toim. Heikkilä 2012) elokvakritiikillä on Veijo Hietalan (2012, 167) mukaan paljon yhteistä kulttuurikritiikin kanssa. Hyvän elokvakritiikin Hietala määrittelee rakentuvan taidekritiikin perinteisistä elementeistä eli kuvailusta, analyysista, tulkinnasta ja arvottamisesta. Elokuvan taustoitusta, aihetta ja juonta tulisi hänen mukaansa kuvailla riittävästi, jotta kritiikki olisi hyvää.

¹⁷ Tom Cruise Kills Oprah extended version. YouTube. Videota on toistettu 2,7 miljoonaa kertaa. <https://www.youtube.com/watch?v=CRbhE3GRiUE>

Ajatuksen elokuvakritiikin kolmesta makroinstituutiosta on esittänyt elokuvatutkija David Bordwell (1989, 19–20). Nämä makroinstituutiot ovat journalismi, esseistiikka ja akateeminen tutkimus. Journalistisen instituution julkaisukanavia ovat Bordwellin mukaan viikkolehdet, sanomalehdet, sekä televisio ja radio-ohjelmat (Bordwell 1989, 19–20). Näillä instituutioilla on omat kanavansa ja vaikutuspiirinsä, jotka ovat vuosien saatossa vaikuttaneet kritiikkiin ja sen kehitykseen. Anneli Lehtisalo (2009, 3) lisää yhdeksi instituutioksi myös internetin, sillä se on tarjonnut uuden pohjan erityisesti journalistiselle kritiikille. Lehtisalo kirjoittaa myös kritiikki-sanan merkityksestä, jota Bordwellin tekemä instituutioiden kolmijako ilmentää. Englannin sana *'criticism'* on merkitykseltään laajempi ja se pitää sisällään myös tutkimuksen, jota taas suomen sana *kritiikki* ei pidä. Molempia kuitenkin yhdistää se, että kritiikillä on kaksoismerkitys: käsitämme sen arkikielessä negatiivisena tai tuomitsevana arviona, mutta akateemisessa kontekstissa kritiikillä tarkoitetaan analyttistä ja punnitsevaa näkökulmaa (Lehtisalo 2009, 3). Lehtisalo (2009, 7) kirjoittaa siitä, kuinka journalistisen instituution ongelmana voi olla edellytys siitä, että kritiikki joutuu sitoutumaan populaariksi oletettuun yleisöön. *Helsingin Sanomien* yleisön voi olettaa olevan populaari ja heterogeeninen. Tom Cruisen elokuvat ovat saaneet huomiota kriitikoilta *Helsingin Sanomissa* sillä ne ovat ihmisiä elokuvateattereihin houkuttelevaa viihdettä ja nousevat toisinaan hyvin suuriksi ilmiöiksi kuten esimerkiksi *Top gun: Maverick*, josta *Helsingin Sanomat* uutisoi paljon.¹⁸

Mari Maasilta kirjoittaa artikkelissa Senegalilainen Karmen Kotona ja maailmalla: Elokuva-arvostelut kansallisen ja kulttuurillisen identiteetin rakentajina (2009) siitä, kuinka elokuvakritiikin lähtöoletuksena on, ettei elokuvan alkuperän pitäisi vaikuttaa sen vastaanottoon kunkin maan elokuvakritiikissä. Hän kuitenkin toteaa, että olemme jokainen kohdanneet elokuva-arvosteluja, joissa elokuvan kansallisuus tai kulttuurillinen alkuperä vaikuttaa elokuvan laadukkuuden arviointiin (Maasilta 2009, 26). Tutkielmani aiheiston kohdalla olen tehnyt havainnon siitä, kuinka Tom Cruise elokuvan pääosassa tai elokuvan tuottajana vaikuttaa siihen, kuinka kriitikko arvioi Cruisen tähdittämää elokuvaa. Maasillan huomio on mielestäni sovellettavissa myös siihen, kuinka tietyn näyttelijän mukana oleminen

¹⁸ Lehmusvesi, Jussi (2022) Top Gun: Maverickin huima menestys lippuluukuilla siivitti myös Tom Cruisen uuteen ennätykseen. *Helsingin Sanomat*. <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000008851157.html>. Tämän lisäksi elokuvasta uutisoitiin *Helsingin Sanomissa* vuonna 2022 yhdeksän uutisen verran. Lisää esimerkkejä elokuvan uutisoinnista taulukossa 2.

saattaa vaikuttaa elokuvan arvioimiseen, tai kriitikon silmissä ohjaaja voi vaikuttaa elokuvan tähden arvioimiseen elokuvassa.

Tässä tutkielmassa teoreettisena perustana on myös teos *Taidekriitiikin perusteet* (toim. Heikkilä 2012), joka on ensimmäisen suomenkielinen taidekriitiikin perusteos. Ennen kuin analysoidaan Tom Cruisen tähtikuva *Helsingin Sanomien* elokuvakritiikeissä, on taustoitettava mitä elokuvakritiikki on ja mitkä ovat sen keskeisiä lajeja. Kritiikki on Richard Dyerin (1998, 100–102) mukaan sekä osa elokuvakoneistoa että mediatuotteita, mutta hän kuitenkin sijoittaa kriitikot osaksi yleisöä ja kuluttajia. Tulkitsen tämän niin, että vaikka elokuvakriitikot ovat luomassa mediassa kuvaa tähdestä, niin he silti katsovat tähteä koneiston ulkopuolelta, koska he pääsevät yleensä tarkastelemaan vasta valmista tuotetta ja ovat näin yleisön roolissa. He eivät voi vaikuttaa elokuvaan sen tekoprosessin aikana.

Hietala (2012, 167–175) jaottelee kirjassa *Taidekriitiikin perusteet* elokuvakritiikin seitsemään lajiin:

- **Auteristinen kritiikki ja taidekriitiikki:** Kriitikko arvioi tekijälähtöisen teoksen sanoman ja sanoman välittämisen keinot. Kriitikko olettaa lähtökohtaisesti, että teoksella on jokin omaperäinen sanoma. Kriitikko myös arvioi tuota sanomaa ja sen tuottamisen keinoja. Auteristinen kritiikki on nykypäivänä läsnä tekijälähtöisten taide-elokuvien arvioinnissa. Tekijälähtöisyys voi kuitenkin olla osana arvioitaessa populaarimpia elokuvia, jos elokuvan ohjaaja on tunnettu ja pidetty esimerkiksi omalaatuisen tyyliänsä ansiosta. Aineistosta tällaisen elokuvakritiikin alle menevät esimerkiksi Helena Yläsen (1999a; 2000a; 2004) kritiikit elokuvista *Eyes Wide Shut*, *Magnolia* ja *Collateral – Väärä aika, väärä paikka* (*Collateral*, USA 2004), joiden kritiikki keskittyy pääasiassa ohjaajaan.
- **Realismikritiikki:** Tämä kritiikinäkökulma esiintyy sosiaalisia ja yhteiskunnallisia ongelmia käsittelevien elokuvien kritiikeissä. Elokuvalta vaaditaan yhteiskunnallista kantaaottavuutta. Tällainen ihanne elokuville on ollut erityisesti 1960 - ja 1970-luvuilla. Hietala (2012, 170–171) kytkee tämän siihen, että juuri noina vuosikymmeninä vasemmistolainen yhteiskunnallinen aktivismi oli suosiossa ns. älymystön parissa. Aineistoni kritiikissä elokuvasta *Syntynyt 4. heinäkuuta* kriitikko toivoo, että elokuva olisi enemmän yhteiskunnallisesti kantaaottava (Ylänen 1990a).

- **Genrekritiikki:** Elokuvaa arvioidaan genren kautta. Arvioidaan, kuinka elokuva toimii omassa genressään. Genrekritiikki tarkastelee elokuvaa sen omista tavoitteista käsin eikä oletta elokuvasta yhteiskunnallista realismia. Tämä kritiikin muoto nousi suosioon 1980-luvulla, jolloin alettiin soveltaa genretutkimuksen näkemyksiä. Tämä kritiikin muoto on nähtävissä erityisesti populaarielokuvaa arvioitaessa, sillä Hietalan (2012, 171) mukaan valtaosa valtavirtaelokuvista kytkeytyy osaksi jotain genreä. Se ei sulje pois auteur -näkökulmaa, sillä myös genre-elokuvien tekijät voivat asettua auteur -käsitteen alle. Esimerkkinä John Ford western -elokuvien ohjaajana. Kauhuelokuvat ovat usein genrekritiikin kohteena ja niiden vaikuttavuutta arvioidaan genren lähtökohtien kautta. *Mission: Impossible* -elokuvasarjaa käsitellään aineistonkriitikkissä toimintaelokuvan genren kautta, sillä ne ovat genre-elokuvia.
- **Ideologinen ja moraalinen kritiikki:** Kriitikko perustaa arvionsa elokuvan moraaliseen tai ideologiseen sisältöön. Kriitikko voi haukkua elokuvaa, jos hän ei esimerkiksi hyväksy elokuvan moraalista tai ideologista sisältöä mutta voi myös arvottaa elokuvan todella korkealle, jos elokuvassa tärkeimmäksi asiaksi nousee kriitikolle mieleinen aatteellinen sisältö. Hietala nostaa esimerkeiksi elokuvat *Kansakunnan synty* (*The Birth of a Nation*, USA 1915) ja *Tahdon riemuvoitto* (*Triumph des Willens*, Saksa 1936). Hietalan (2012, 172–173) mukaan nämä elokuvat näyttävät upeilta, mutta ovat kuitenkin ideologiselta sisällöltä arveluttavia. Tutkielmani aineiston ideologinen ja moraalinen kritiikki tulee esille esimerkiksi Pertti Avolan (1986) kritiikissä elokuvasta *Top Gun*, jonka sanomasta Avola ei pidä, sillä elokuva näyttäytyy hänen mukaansa sotaa ihannoivana.
- **Tähtikritiikki:** Elokuva arvioidaan sen kautta, miten se tuo esille tähtinäyttelijänsä. Näissä elokuvissa korostetaan pääosan esittäjän tähtiominaisuuksia ja ne rakentuvat pääosan esittäjän varaan. Näistä puhutaan usein tähtien nimillä, esimerkiksi Marilyn Monroe -elokuva, Gene Kelly -elokuva, tai Arnold Schwarzenegger -elokuva. Tom Cruisen elokuvien kritiikit voitaneen jossain määrin lukea tähtikritiikin kautta, kuten esimerkiksi Robert Ebert (1990) tekee *Days of Thunder – Ukkosta radalla* -elokuvan kritiikissä, ja määrittäessään Tom Cruise-elokuvan käsitteen. Aineistosta yksi tähtikritiikkiä edustavista kritiikeistä on Veli-Pekka Lehtosen kritiikki (2022a) elokuvasta *Top Gun: Maverick*, joka arvioi elokuvaa Tom Cruisen ja etenkin hänen tähteytensä kautta.

- **Esteettis-formaalinen kritiikki:** Muodollisiin kriteereihin keskittyvä arviointi. Voi keskittyä esimerkiksi elokuvan rakenteeseen. Arvottamisessa elokuvan juonella ei ole välttämättä väliä, mutta elokuvaa arvioidetaan esimerkiksi poikkeuksellisen hyvän rakenteen takia (Hietala 2012, 174). Hietalan (2012, 174) esimerkkinä tällaisesta arvioimisesta on tanskalainen Dogma 95 -liike, joka haastoi 1990-luvulla elokuvan perinteisinä pidettyjä elokuvan muotoja ja tekotapoja.
- **Kulttiteoskritiikki:** Elokuvan arviointi sen maineen pohjalta. Elokuvan maine ja esimerkiksi sen klassikkoasema antaa ikään kuin automaattisesti elokuvalla erinomaisen arvosanan. Hietala ottaa esimerkiksi Orson Wellesin elokuvan *Citizen Kane* (*Citizen Kane*, USA 1941), jota yleisesti pidetään yhtenä maailman parhaimmista elokuvista¹⁹. Tällaisen kritiikin alle menee ainakin osittain Lehtosen (2022a) kritiikki *Top Gun: Maverickistä*, joka keskittyy Tom Cruisen lisäksi myös elokuvan saavuttamaan statukseen elokuvahistoriassa.

Tässä tutkimuksessa käytän teoreettisena viitekehyksenä tähtikritiikkiä. Hietala (2012, 173) viittaa Richard Dyerin käyttämään nimitykseen *tähtiväline* (*Star vehicle*). Tällä tarkoitetaan elokuvia, jotka ovat tähtivetoisia eli ovat selkeästi rakennettu pääosanesittäjän tähtiominaisuuksien ympärille. Näistä elokuvista puhutaan usein tähtien nimillä (Hietala 2012, 173). Useiden Tom Cruisen elokuvien voisi ajatella kuuluvan juuri tällaisten elokuvien kategoriaan. Hietalan (2012, 174) mukaan 2000-luvulla megatähtiä syntyy entisaikojaa vähemmän, joten tähtikritiikki liittyy hänen mukaansa yleensä vanhempaan elokuvaan. Tom Cruise voidaan pitää yhtenä aikamme suurimmista elokuvatähdistä ja tutkimuksessani nousee esille se, että tähtikritiikki on läsnä Tom Cruisen elokuvia arvioitaessa. Ns. tähtivetoiset elokuvat on rakennettu niin, että elokuva pääsee esittelemään pääosan esittäjän, esimerkiksi juuri Tom Cruisen tähtiominaisuuksia. Hänen kohdallaan tällainen ominaisuus on esimerkiksi se, että hän juoksee useimmissa elokuvissa ja tekee sen itselleen tyypillisellä tyyllillä.²⁰ Myös hymy on yksi Tom Cruisen tavamerkeistä. Dyer (1998, 99) käyttää tähdelle tyypillisestä toistuvasta ominaisuudesta esimerkkinä Marilyn Monroeta, johon on liitetty ominaisuus ”tyhmä blondi”, joka toistuu hänen elokuvissaan ja julkisuuskuvassaan. Tom Cruisen elokuvissa on taas paljon hänen elokuvilleen toistuvia ominaisuuksia ja teemoja (kts. Ebertin Tom Cruise -elokuvan määritelmä). Suuri osa Cruisen elokuvista on myös määriteltävissä

¹⁹ *Citizen Kane* tunnetaan suomessa televisioesityksessä nimellä *Kansalainen Kane*. Elonet. Saatavilla: https://elonet.finna.fi/Record/kavi.elonet_elokuva_106046

²⁰ Every Tom Cruise Run. Ever. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=U8Q2MgdMskQ>

tähtiväline-elokuviksi, jossa toistetaan nimenomaan Tom Cruisen tähtikuville ominaisia piirteitä ja lasketaan ainakin näennäisesti paljon Cruisen tähteyden ja karisman varaan. Esimerkiksi *Mission: Impossible* -elokuvat ovat kirjoitettu juuri Cruisen tähteyden ympärille, jolloin hän pääsee esittelemään taitojaan ja ominaisuuksiaan, jotka ovat tehneet hänestä tähden.

Aineistoni elokuva-arvosteluissa kiinnitetäänkin usein huomiota juuri Cruiseen tähtenä, joten silloin teoreettisena viitekehystenä tutkielmalleni toimii tähteyden teoria ja tähtikritiikki. Tarkastelen aineistoani myös Robert Ebertin Tom Cruise -elokuvan käsitteen kautta, sillä se auttaa löytämään elokuva-arvosteluista toistuvia havaintoja ja Ebertin tekemät havainnot tyypillisestä Tom Cruise-elokuvasta sopivat myös moniin Cruisen myöhempisiin elokuviin. Seuraavaksi siirryn käsittelemään tutkielmani analyysimenetelmää, diskurssianalyysia. Kun tarkoituksena on tutkia millaista kuvaa näyttelijästä luodaan elokuvakritiikissä on diskurssianalyysi luonnollinen ja toimiva valinta tutkielmani analyysimenetelmäksi.

2.4 Diskurssianalyysi

Tutkielmassa on käytetty diskurssianalyysiä elokuvakritiikkien analysoimiseen. Analyysin avulla elokuva-arvosteluista etsitään erilaisia diskursseja Tom Cruiseen liittyen, jotka sitten jaotellaan eri teemoihin. Käytän tutkielmassani menetelmäoppaana Arja Jokisen, Kirsi Juhilan ja Eero Suonisen teosta *Diskurssianalyysi liikkeessä* (1999) sekä heidän teostaan *Diskurssianalyysi– Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö* (2016). He perustavat diskurssianalyysinsä Loughboroughin koulukunnan diskursiiviseen sosiaalipsykologiaan ja ovat tehneet merkittävää työtä Suomessa diskurssianalyysin parissa (Pälli, Lilqvist 2020, 384).

Diskurssianalyysissa keskitytään tekstin merkitysten, kielenkäytön ja retoriikan tutkimiseen, joten se sopii hyvin elokuvakritiikkien tarkasteluun. Diskurssianalyysin tavoitteena on ymmärtää, miten kieli tuottaa merkityksiä ja miten se heijastaa esimerkiksi asenteita, ideologiaa, vallankäyttöä tai yhteiskunnallisia rakenteita (Jokinen et al. 1999, 63–66). Diskurssia käytetään kuvailemaan kielenkäytön tapaa, joka tuottaa ja jakaa merkityksiä (Jokinen et al. 2004, 19–20) Diskurssianalyysin avulla voidaan tutkia kuinka kieli voi kyseenalaistaa tai vahvistaa yhteiskunnan normeja ja rakenteita. Kieli rakentaa merkityksiä, ja näin ollen vahvistaa sitä, miten ihmiset ymmärtävät maailmaa. Kielenkäyttöön vaikuttavat myös sosiaalinen, historiallinen ja kulttuurinen konteksti ja se muuttuu ja muovautuu aikojen saatossa (Jokinen et al. 2004, 32–33) Kielenkäyttö on myös aina osa yhteiskunnallista toimintaa. Sen avulla voidaan vaikuttaa yleisöön ja mielipiteeseen, mutta käytetty kieli ei kuitenkaan välttämättä ole yksiselitteinen absoluuttinen totuus jostain asiasta, vaan lopulta esimerkiksi elokuvakriitikon subjektiivinen näkemys (Jokinen et al. 2004, 23) Kielenkäytöllä on valtaa, joten kriitikko vaikuttaa kielenkäytöllään yleisön mielipiteisiin elokuvantekijöistä ja näyttelijöistä. Diskurssit voivat olla ristiriidassa keskenään, sillä samasta aiheesta voi olla toisistaan eroavia diskursseja, kun ne saavat erilaisia painoarvoja ja merkityksiä (Valtonen 2003, 98).

Diskurssianalyysissä ollaan kiinnostuneita siitä, kuinka asioita tehdään ymmärrettäviksi. Jokin asia voidaan tehdä ymmärrettäväksi monin eri tavoin. Diskurssianalyysissa ei haeta ilmiöille tai teoille syytä, vaan ollaan kiinnostuneita tavoista, joilla asioita ja ilmiöitä kuvataan. Käytettäessä diskurssianalyysia voidaan lähteä liikkeelle, vaikka siitä, millaisella sanastolla

jotain aihetta tutkimuksen aineistossa tarkastellaan. Tämä on lähtökohta analyysille siitä, millaisina kielellisillä tekoilla kielenkäyttö toimii (Jokinen et al. 2016, 232).

Diskurssianalyysin tehtävänä on tarkastella kaikkea kielenkäyttöä tekemisenä, joka rakentaa sosiaalista todellisuutta. Kielenkäyttö muotoutuu sosiaalisissa prosesseissa (Suoninen 1999, 17)

Kielenkäyttö rakentaa sosiaalista todellisuutta. Kielenkäytön tehtävänä ei ole ainoastaan maailman kuvaaminen, vaan se merkityksellistää sekä rakentaa, järjestää, uusintaa ja muuntaa meidän sosiaalista todellisuuttamme (Jokinen et al. 2016, 26). Kun käytämme kieltä niin konstruimme sitä, mikä tarkoittaa kohteiden, joista puhumme tai kirjoitamme merkityksellistämistä. Sanat sisältävät merkityksiä, joten ne eivät ole ”vain” sanoja. Vaikka käyttämämme sanat olisivat neutraalin tuntuista, lataavat ne kuitenkin kohteisiinsa oletuksia. Kieltä jäsennetään sosiaalisesti jaettuina merkityssysteemeinä. Merkityssysteemi on lähtöisin Ferdinand de Saussuren kehittelemästä erottelujen systeemin käsitteessä. Diskurssianalyysi kuitenkin painottaa kielenkäyttöä ja siihen liittyvien merkityssuhteiden joustavuutta, kun taas de Saussure painottaa kielenrakennetta (Jokinen et al. 2016, 27). Arkikielessä käytetään keskinäisiin merkityseroihin perustuvaa luokittelua eli puhutaan esimerkiksi näyttelijöistä ja ohjaajista. Sosiaalisen todellisuuden jäsentelytapa on myös hierarkkiseksi ymmärrettävät dikotomiat eli arvotamme asioita. Tästä voisi käyttää esimerkkinä hyvän ja huonon näyttelijän käsitettä, jossa huonona pidettävä näyttelijä nähdään hyvää alempiarvoisena. Vaikka kielenkäyttö ei ole yksiselitteisesti totuus todellisuudesta, ei se kuitenkaan ole todellisuudesta irrallaan. Todellisuudesta on erilaisia versioita, jotka ovat kielenkäytön ja kanssa käymisen tuotteita (Jokinen et al. 2004, 21). On siis mahdollista ajatella Cruisen olevan huono näyttelijä, jos hän näytellessään ilmentää yleisiä huonon näyttelijän käsitteeseen kytkettyjä piirteitä. Kielenkäyttö ja todellisuus ovat kietoutuneet yhteen, joten asiat maailmassa nähdään merkityssysteemeiden avulla. Asioita ei voi tarkastella ilman niiden merkityksellistämistä. Merkityssysteemit eivät kumpua yksittäisten ihmisten ajatuksista, vaan ne ovat rakentuneita erilaisista sosiaalisista käytännöistä (Jokinen et al. 2004, 24–29). Kriitikon väite Tom Cruisen näyttelijäntaidoista perustuu todennäköisesti sekä kriitikon omaan mielipiteeseen, että yleisiin määritelyihin kriteereihin siitä, mikä on huonoa näyttelijäntäntä.

Kielenkäyttöä ei kuitenkaan oleteta todellisuuden kuvaukseksi ja tätä kutsutaan *ei-heijastavuuden ideaksi*. Idean mukaan kielenkäyttö ei ole todellisuuden kuva eikä kielenkäytön oleteta heijastavan yksiselitteisesti ulkoista todellisuutta eli esimerkiksi se millaista sanaa käytetään, ei välttämättä ole totuus vaan heijastaa kirjoittajan omaa

mielipidettä (Jokinen et al. 2016, 28) Ei-heijastavuuden ideassa ollaan kiinnostuneita siitä, miten esimerkiksi julkisuuskuva jostain henkilöstä tuotetaan. Millaisia sanoja käytetään häntä kuvattaessa? Esimerkiksi jos elokuva-arvostelussa Tom Cruisen sanotaan olevan huono näyttelijä, niin tämä on diskurssianalyysin mukaan tulosta kriitikon omista mielipiteistä, sekä siitä miten huono näyttelijä yleisesti määritellään. Se ei heijasta välttämättä totuutta tai yleistä mielipidettä Cruisen näyttelijäntaidoista, vaan tämä on se kuva, joka *Helsingin Sanomien* elokuvakriitistikä lukijalle välittyy.

Tässä tutkielmassa diskurssianalyysi keskittyy yksittäisten ilmaisujen ja sanojen merkityksiin eli tarkoituksena on tutkia, millainen kuva Tom Cruisesta välittyy *Helsingin Sanomien* elokuva-arvioissa, sekä millaisena Tom Cruisen tähtikuva näyttäytyy. Esiintyykö Cruise *Helsingin Sanomien* kritiikissä enemmän positiivisessa kuin negatiivisessa valossa? Mitkä ovat hänessä positiivisia tai negatiivisia piirteitä? Sanna Valtonen (2003, 98) kirjoittaa artikkelissaan ”Hyvä, paha media. Diskurssianalyysi kriittisen mediatutkimuksen menetelmänä” (2003) median suhtautumisesta prinsessa Dianan kuolemaan ja siihen liittyvään uutisointiin. Hänen esimerkissään ”*Prinsessa Dianaa voidaan kuvailla monesta erinäkökulmasta käsin niin, että prinsessa näyttäytyy kertomuksissa hyvinkin erilaisessa valossa.*” Diana voi olla samaan aikaan sekä ”kansan ihminen”, että luksuselämää viettävä seurapiirijulkkis. Näissä kaikissa kuvauksissa on kyse Dianasta ja kuvausta rakennettaessa vain käytetty diskurssi muuttuu. Myös Tom Cruisesta välittyy tutkielmani aineistossa hyvin erilaisia kuvauksia, vaikka kyseessä on yksi ja sama ihminen. Hänestä tuotetaan erilaisia diskursseja, jotka voivat myös olla ristiriitaisia keskenään.

On olemassa eriarvoisia diskursseja, joista toiset ovat hallitsevampia kuin toiset.

Hegemonisella diskurssilla tarkoitetaan hallitsevaa diskurssia, joka mielletään totuudeksi (Jokinen et al. 1993, 77). Yksi aineistossa keskeisimmistä diskursseista on diskurssi Tom Cruisesta klassisena elokuvatähtenä. Häntä ei aina pidetä erinomaisen hyvänä näyttelijänä, mutta hän on toistuvasti ”*erinomainen vanhan liiton filmitähti*” (Avola 2023) tai ”*entisajoista muistuttava filmitähti*” (Avola 2018). Toinen näistä lainauksista on nostettu tutkielmani otsikoksi, sillä Tom Cruise vanhan ajan filmitähtenä on aineistossa yksi keskeisistä diskursseista.

Diskurssianalyysin rinnalla tutkielmassani keskustellaan aikaisemman Tom Cruisesta tehdyn tutkimuksen kanssa siitä, miten tekstien merkitys syntyy intertekstuaalisuudesta.

Intertekstuaalisuudella tarkoitetaan tekstin suhdetta muuhun tekstiin tai muihin teksteihin (Tieteen termipankki 2017). Kriitikkojen mielipiteet Tom Cruisesta eivät synny tyhjästä. Kriitikon mielipiteeseen ja ajatteluun vaikuttavat se millaisena tämä on nähnyt Cruisen mediassa tai mitä hän on tästä aikaisemmin lukenut. Esimerkiksi *Helsingin Sanomien* kriitikko Helena Ylänen (1990b) tekee yhteneviä havaintoja Roger Ebertin (1990) *Days of Thunderin* kritiikin kanssa, joten on mahdollista, että Ebertin kritiikit Tom Cruisen elokuvista ovat vaikuttaneet Ylänen tulkintaan ja ajatteluun. Aikaisempi tutkimus Cruisesta antaa kontekstia kriitikkojen mielipiteille sekä väitteille.

Diskurssianalyysissä tutkijan omat lähtökohdat aineistoon voivat vaikuttaa analyysin tekemiseen ja tutkijan rooli vaikuttaa tulosten tulkitsemiseen (Juhila 1999, 202–203). Tässä tutkielmassa pyrin kriittisyyteen fanitaustastani huolimatta. Diskurssianalyysi vaatii tutkijalta kriittisyyttä ja kykyä ymmärtää, kuinka omat näkemykset ja aikaisemmat tiedot tutkittavasta kohteesta voivat vaikuttaa aineiston tulkintaan.

Seuraavaksi käsitetelen Tom Cruisea toimintaelokuvien tähtenä sekä taustoitan, kuinka hänen uransa alkoi juuri tuon genren elokuvien parissa. Tämän jälkeen siirrymme tarkastelemaan elokuvien kritiikkejä, joista ensimmäisenä käsitellään *Mission: Impossible* -elokuvasarjan, sekä *Jack Reacher* -elokuvien kritiikit.

3 Tom Cruise -elokuvat

Tämän luvun alaluvussa 3.1 alussa taustoitan sitä, miten toimintaelokuvat ovat nousseet Tom Cruisen uran keskiöön sekä alkaneet määritellä sitä. Aloitan elokuvakritiikkien tarkastelemisen alaluvussa 3.2 elokuvista *Top Gun* ja *Days of Thunder*, jotka ovat sekä toimintaelokuvia, että elokuvia, jotka menevät Roger Ebertin Tom Cruise -elokuvan käsitteen alle. Tämän alaluvun jälkeen alaluvussa 3.3 siirryn tarkastelemaan Cruisen uran pitkäaikaisinta elokuvasarjaa *Mission: Impossible*, sekä alaluvussa 3.4 hänen toista elokuvasarjaansa *Jack Reacher*. Roger Ebertin Tom Cruise -elokuvan määritelmän mukaiset elokuvat käsitellään näiden elokuvien jälkeen. Tom Cruisen elokuvasarjat ja Ebertin määritelmän mukaiset elokuvat on mielekästä käsitellä samassa luvussa, koska näen nämä kaksi elokuvatyyppeä Cruisen uran hallitsevimpina. Vaikka *Mission: Impossible* -elokuvat eivät täysin istu Ebertin määritelmään, niin ovat ne kuitenkin tavallaan Tom Cruise -elokuvia, ollessaan selvästi Cruisen ympärille rakennettuja tähtivälineitä. Kritiikeissä korostuvat myös maininnat Cruisen tekijyydestä erityisesti *Mission: Impossible* -elokuvasarjassa. Cruisen tekijyys *Mission: Impossible* -elokuviissa voidaan katsoa olevan yksi hänen keinoistaan kontrolloida omaa tähtikuvaansa. Tällöin hänellä on runsaasti päätäntävaltaa siihen, millaisena hänet esitetään. *Top Gun: Maverickin* kritiikkiä ei käsitellä heti Tom Cruisen toimintaelokuvien yhteydessä, vaan vasta alaluvussa 3.5 Tom Cruisen -elokuvien kanssa, sillä sen elokuvakritiikki (Lehtonen 2022a) keskittyy toimintatähteyden sijasta tarkastelemaan Cruisea elokuvatähtenä ja tähtipersonana. Näin ollen se on järkevintä sijoittaa nimenomaan tähtiväline-elokuvien joukkoon.

Vaikka tässä luvussa käsitellään Tom Cruisea toimintatähtenä, eivät hänen kaikkien toimintaelokuviansa kritiikit ole tässä luvussa, vaan ne on ajoiteltu myöhemmissä luvuissa muiden hallitsevampien diskurssien alle.

Ennen kritiikkien tarkastelemista taustoitan sitä, kuinka Cruisen ura toimintaelokuvien parissa on noussut hänen koko uransa keskiöön, ja miksi hänen uraansa määrittää keskeisesti nimenomaan *Mission: Impossible* -elokuvien sarja.

3.1 Tom Cruise toimintatähtenä

Tom Cruise on nykyään profiloitunut nimenomaan toimintaelokuvien sankarina, sillä vuoden 2012 jälkeen hän on tehnyt yksinomaan elokuvia, jotka voi luokitella toimintaelokuviksi.

Näissä elokuvissa Cruise on toimintasankari. *Action hero* eli toimintasankari on Cambridgen sanakirjan (Cambridge Dictionary 2024) mukaan sankari elokuvassa, joka kokee ja käy läpi jännittäviä ja usein väkivaltaisia tilanteita. Vastustajina on joko toinen ihminen tai vaarallinen olento. Tom Cruise näyttäytyy elokuvissaan juuri tällaisena klassisena sankarina. Näitä rooleja esittävät lähinnä Tom Cruisen kaltaiset nuoret miehet (Elsaesser 2012, 276). Cruisesta ei voida enää tänä päivänä puhua nuorena, mutta hänen uransa toimintaelokuvien parissa alkoi 24-vuotiaana.

Cruisen ensimmäinen rooli toimintaelokuvassa on vuonna 1986 elokuvassa *Top Gun*, mutta seuraavaa varsinaista toimintaelokuvaroolia saatiin odottaa kymmenen vuotta. Toisaalta toimintaelokuvaksi luokitellaan usein myös Tony Scottin ohjaaman *Days of Thunder – Ukkosta radalla*. Vahvemmin genreä edustaa Brian De Palman ohjaama *Vaarallinen tehtävä (Mission: Impossible, USA 1996)* joka ilmestyi vuonna 1996. Cruise näyttäytyy elokuvissaan ja varsinkin toimintaelokuvissaan lähes poikkeuksetta sankarina, mutta Michael Mannin elokuvassa *Collateral- Väärä aika, väärä paikka* Cruisella on poikkeuksellinen rooli, missä hän näyttelee palkkamurhaajaa. Cruisen rooli elokuvassa ei mene perinteisen Tom Cruise -elokuva käsitteen alle. Muuten Cruise nähdään toimintaelokuvissa puhtoisena sankarin roolissa, joka erityisesti *Mission: Impossible* -elokuvassa keskittyy maailman pelastamiseen. *Mission: Impossible* -elokuva-sarja henkilöityy hyvin vahvasti juuri Tom Cruiseen. Se on tällä hetkellä seitsemänsäinen. Ensimmäinen elokuva sai ensi-iltansa vuonna 1996 ja viimeisin *Mission: Impossible – Dead Reckoning Part One* vuonna 2023.

Cruise on toimintanäyttelijänä tunnettu fyysisyydestään: Hän tekee suurimman osan stunteistaan itse. Tämä lisää Dyerin tähteydenteorian perusteella Cruisen autenttisuutta. Itse tekeminen tekee tähdestä ainakin näennäisesti autenttisemmän, eikä vain teollisen tuotteen vaan itsenäisen toimijan ja tekijän (Dyer 2004, 10). *Mission: Impossible* -elokuvien mainonnassa keskitytään korostamaan nimenomaan Cruisen stunttien aitoutta. Tarkoituksena on korostaa sitä, kuinka Cruise tekee vaaralliset ja jopa hengenvaaralliset stuntit itse. Hän riskeeraa oman henkensä elokuvan takia. Cruise representoituu tästä syystä autenttisena toimintatähtenä. Jokaisessa sarjan elokuvassa Cruise tekee toinen toistaan rohkeampia stunteja, jotka ovat fyysisesti rasittavia (Donnar 2021, 275).

Ruth O'Donnell kirjoittaa artikkelissaan *Mission: Impossible? The rehabilitation of Tom Cruise* (O'Donnell 2016), siitä kuinka Cruise pyrkii olemaan mahdollisimman autenttinen toimintatähtenä. Erin Meyersin (2009, 905) mukaan se, jos tähti luo tai tekee itse jotain lisää

ainakin näennäisesti tähden autenttisuutta, ja päästää yleisön lähemmäs todellista itseään. Tom Cruise on monin tavoin ihanteellinen elokuvatähti, sillä hänen imagonsa myy aitoudella ja vilpittömyydellä. Nämä ovat tähdessä arvostettavia ominaisuuksia, jotka takaavat sen, että tähti todella tarkoittaa sitä mitä tämä sanoo, sekä sitä miltä tämä näyttää (Dyer 2004, 11; O'Donnell 2015). Tässä tapauksessa Cruisen aidot stuntit lisäävät hänen uskottavuuttaan, sillä hän ei ole vain tuote, vaan myös itsensä likoon laittava ja jopa elokuvaviihteen nimissä itsensä uhraava tähti. Yleisölle annetaan mahdollisuus nähdä Cruise aidosti vaarallisissa tilanteissa, mikä lisää yleisön kiinnostusta elokuvia ja Cruisea itseään kohtaan. Ruth O'Donnell (2012, 11) kirjoittaa Cruisen elokuvien olevan tähtiväline-elokuvia, sillä Cruisen elokuvia katsomaan mentäessä yleisö haluaa nimenomaan nähdä Cruisen. Mielestäni tämä aspekti kytkeytyy nykyään erityisesti *Mission: Impossible* -elokuvaan, sillä elokuvista halutaan nähdä Cruisen itsensä tekemät stuntit ja elokuvat nojaavat paljon hänen tähteytensä ja karismanensa varaan. Tom Cruise on syy sille, miksi katsoja menee katsomaan hänen tähdittämäänsä elokuvaa. Toinen syy elokuvien suosiolle on *Mission: Impossible* -brändi, joka on katsojille tuttu useiden elokuvien ansiosta. Hollywood hyödyntää yleisölle tuttuja elokuvia luomalla niille jatko-osia. Esimerkiksi Paramount ei markkinoini *Indiana Jones* -elokuvia (esim. *Kadonneen aarten metsästäjät* (*Raiders of the Lost Ark*, USA 1981) seikkailuelokuvina, vaan *Tappajahain* (*Jaws*, USA 1975) ja *Tähtien sodan* (*Star Wars*, USA 1977) tekijöiden uutena sankarina (Altman 1999, 147). Myös *Indiana Jones* -elokuvat keskittyvät merkittävästi päätähtensä Harrison Fordin ympärille. Paramountin markkinointi *Mission: Impossible* -elokuvista keskittyy Tom Cruiseen ja elokuvan brändiin.

Cruise on toimintaelokuvissaan aito myös siten, että hän tuottaa itse esimerkiksi *Mission: Impossible* -elokuvat. Hän vastaa tuotantoyhtiöllään Tom Cruise Production elokuvien tuotantoprosessista. Cruisella on lopulta elokuvan ohjaajan lisäksi suurin päätäntävalta siinä, millaisia *Mission: Impossible* -elokuvat lopulta ovat. Näin ollen Cruise on itse luomassa omaa tähtikuvaansa. Cruise luo toimintaelokuvissaan tähtikuvaansa itse ja on ilmeisen tarkka siitä mitä elokuvien tuotantoprosesseista annetaan julkisuuteen. Tom Cruise oletettavasti tahtoo välittää itsestään kuvaa medialle autenttisena elokuvatähtenä, joka pyrkii elokuvissaan ns. vanhanliiton elokuvan tekoon, jossa stuntit ovat aitoja ja näyttelijän itse tekemiä ja CGI-grafiikkaa²¹ käytetään stunttien yhteydessä varsin maltillisesti verrattuna esimerkiksi *Marvel*-universumin elokuvien maailmaan (Shah 2023). Vanhanliiton elokuvan teolla tarkoitan sitä,

²¹ CGI-grafiikka eli *computer-generated imagery* tarkoittaa tietokoneella luotuja erikoistehosteita. Oxford English Dictionary. Saatavilla: https://www.oed.com/dictionary/cgi_n?tl=true

kuinka elokuvan tekoprosessissa on pyritty vähentämään tietokoneavusteisuutta, sekä näin ollen pyritty eräänlaiseen käsityöläisyyteen. *Mission: Impossible* -elokuvien ”aitous” on asia, jotka Cruise tahtoo välittää ”vanhan koulukunnan” elokuvantekijänä. Tom Cruise on yksi harvoista 1980-luvun korkean profiilin tähdistä, jotka työskentelevät vielä franchising-elokuvien aikakaudella aktiivisesti (Lomax 2021, 221).

Ruumiillisuus ja autenttisuus kytkeytyvät Tom Cruisen toimintaelokuvissa myös hänen ikääntymiseensä tai pikemminkin sen hitauteen. Hän on ajaton hahmo. Vielä 59-vuotiaanakin hän tekee näyttäviä ja vaarallisia stunteja, esimerkiksi hyppää Norjassa moottoripyörällä vuorelta²². Mitä vanhemmaksi Cruise tulee, sitä vaarallisemmiksi hänen stuntinsa näyttävät elokuvien promootiomateriaalejen mukaan menevän. Korkea ikä ei toki ole toimintatähtien kohdalla tavatonta: Arnold Schwarzenegger ja Sylvester Stallone tekevät edelleen toimintaelokuvia ja ovat Cruisea iäkkäämpiä. Heidän elokuviinsa ei kuitenkaan liity mielestäni täysin samanlaista autenttisen ruumiillisuuden aspektia kuin Cruisella, sillä he eivät pyri elokuvissaan esimerkiksi tekemään stuntejaan itse. Cruise kuitenkin ikääntyessään pyrkii entistä rohkeampiin stunteihin, ehkä halusta esitellä omaa osaamistaan (Donnar 2021, 275). Tulkitsen, että Schwarzenegger ja Stallone eivät pyri venyttämään toimintanäyttelijyyttään niin pitkälle tai ainakaan heillä ei ole samanlaista tarvetta venyttää rajojaan tai todistella fyysistä kestävyyttä.

Jos halutaan ymmärtää millaisena Tom Cruisen toimintatähteys ilmentyy *Helsingin Sanomien* elokuva-arvosteluissa kun niitä tarkastellaan nykyisestä tilanteesta, missä Cruise on jo elokuviensa tekoprosesseissa aktiivinen toimija. Cruisen ensimmäinen toimintaelokuvaksi luokiteltava elokuva on Tony Scottin *Top Gun* vuodelta 1986, jossa Cruise nähdään hävittäjälentäjänä. Jo tämän elokuvan kohdalla Cruise kävi läpi hävittäjälentäjille tarkoitettua koulutusta ja paineensiedon testejä. Tämä tekijyys ei vielä välity *Top Gunin* arvostelusta, mutta se nostetaan esille monien muiden Cruisen toimintaelokuvien, erityisesti hänen itse tuottamiensa elokuvien kohdalla. Vielä *Top Gunin* aikaan Tom Cruisea ei tunnettu näyttelijänä, joka on myös stunnäyttelijä. Cruisen voi kuitenkin nähdä harjoittelevan elokuvan kuvausten kulissien takaisessa materiaalissa, joita julkaistiin elokuvan promootiotarkoituksessa 1986²³.

²² Mission: Impossible– Dead Reckoning Part One The Biggest Stunt in Cinema History (Tom Cruise). Youtube. Saatavilla: <https://www.youtube.com/watch?v=-lsFs2615gw&t=157s>

²³ TOP GUN (1986) Survival Training Featurette. Youtube. Saatavilla: <https://www.youtube.com/watch?v=byQeLO1YHl4>

3.2 *Top Gun* ja *Days of Thunder*: Tom Cruise ensimmäistä kertaa toimintasankarina

Ensimmäinen aineistosta nouseva elokuva-arvostelu, joka koskee Tom Cruisea toimintatähtenä, on Pertti Avolan arvostelu *Helsingin Sanomissa* 2.8.1986 elokuvasta *Top Gun*. Tom Cruise on nostettu elokuva-arvostelun kuvituskuvaksi. Avola ei käsittele arvostelussa Cruisea tai hänen näyttelijäntaitojaan. Arvostelussa on kuitenkin Robert Ebertin Tom Cruise -elokuvan määritelmän mukaisia havaintoja, jotka nimenomaan luovat Cruisen tähtikuvaa ja käsitystä hänestä: ”Elokuvan päähenkilö on Pete Mitchell (Tom Cruise), nuori rämöpää, josta monien vaikeuksien jälkeen tulee huippulentäjä ja sankari” ja elokuvakritiikissä Cruisen kuvan kuvatekstissä lukee: ”Tom Cruise esittää itsevarmaa ja uhkarohkeaa taistelulentäjää sotaisassa elokuvassa *Top Gun*- Lentäjistä parhaat. Avolan mukaan Cruisen esittämä hahmo Maverick on rämöpää, joka kohtaa vaikeuksia mutta on kuitenkin lopussa elokuvan sankari. Tämä ilmentää sitä millainen kuva Cruisesta näyttelijänä tulee ja millaisiin rooleihin hän tässä kohtaa urallaan hakeutuu. Maverickin hahmo on Roger Ebertin (1990) yksi esimerkki tyypillisestä Tom Cruisen esittämästä hahmosta.

Avolan arvostelu *Top Gunista* on kuitenkin pääasiassa ideologinen ja moraalinen kritiikki, sillä elokuvan arvostelun keskiössä on elokuvan sisällön ja sanoman kritiikki, jossa Avola kritisoi elokuvan oletettua poliittista agenda. *Top Gun* aiheutti kritiikkiä myös *Apu* -lehden numerossa 31, jossa Paula Harkki (1986) kirjoitti siitä otsikolla ”Tuhon Enkelit” sekä haastatteli Tom Cruisea. Cruisesta ei puhuta tähtenä vielä *Top Gunin* kritiikissä mutta *Apu* -lehdessä asiasta kirjoitettiin. Harkki kertoo tuottajien halunneen Cruisen elokuvansa tähdeksi ja sopivaksi idoliksi, sillä hän kuvailee Cruisen olevan helppo samaistumisen kohde. Cruise ei ole hänen mukaansa tyrmäävän komea tai miehekäs ja kuvailee tämän olevan vain noin 170 senttimetriä pitkä. Cruisen osuus elokuvan tekoprosessiin ei myöskään käy ilmi *Helsingin Sanomien* kritiikissä, mutta Paula Harkin haastattelussa Cruise kertoo suostuneensa elokuvaan, sillä ehdolla, että hän saa olla mukana elokuvan tuotantoprosessissa (Harkki 1986). *Apun* artikkelin perusteella voidaan Tom Cruisen olettaa olleen jo teini-idoli Suomessa, vaikka tämä ei näy *Helsingin Sanomien* kritiikissä, joka keskittyy elokuvaan. Paula Harkin haastattelu ja artikkeli antavat hyvän lisäkatsauksen Cruisen statuksesta Suomessa vuonna 1986.

Elokuva ei saa Avolalta kehuja, ja tämä pitää *Top Gunia* huonona. Vaikka elokuva nosti Cruisen maailman maineeseen ja oli suuri kaupallinen menestys, voi sen kuitenkin *Helsingin*

Sanomien kontekstissa katsoa olevan Cruisen epäonnistuminen, koska hän tähdittää kriitikon mukaan huonoa elokuvaa.

29.9.1990 Helena Ylänen arvioi Tom Cruisen tähdittämän ja *Top Gunin* ohjaaja Tony Scottin elokuvan *Days of Thunder*. Cruise on taas nostettu arvostelussa kuvituskuvaan. Ylänen pitää elokuvaa toisintona *Top Gunista*, ja tarinaa samana:

Filmi on ollut kilpa-autoiluun ihastuneen Cruisen oma lempiprojekti, mutta näyttelijänä hän päästää itsensä vähällä. Cruisen kaksijakoisella uralla on kunnianhimoisia töitä hyvien ohjaajien filmeissä ja sitten on näitä minänkohotusoperaatioita.

Ylänen sitaatista nousee esille yleinen diskurssi, joka on läsnä Cruisen tähtikuvassa. Hyvien ohjaajien elokuvilla Ylänen tarkoittanee esimerkiksi Cruisen kanssa aikaisemmin työskennelleitä Martin Scorsese ja Oliver Stonea, mutta pitää *Days of Thunderia* ”minänkohotusoperaationa”. Tämä ristiriita toistuu Cruisen uralla, kun häntä tarkastellaan näyttelijänä. Cruisen uralla on ollut etenkin hänen uransa alkupuolella ristiriita ns. vakavien elokuvien ja viihteellisempien elokuvien välillä. Ylänen kommentti tuottaa diskurssia siitä, kuinka Cruise pyrkii olemaan sekä uskottava näyttelijä että silti tekemään rooleja myös elokuvissa, jotka ovat Richard Dyerin (1998, 99) määritelmän mukaan lähinnä tähtivälineitä. ”Minänkohotusoperaationa” voitaneen pitää tähtiväline-elokuvia, joiden funktio on esitellä elokuvatähteä ja hänen tavaramerkeikseen muodostuneita maneereja. Kritiikistä nousee diskurssi pyrkimyksestä tehdä nimenomaan omaa tähtikuvaa kohottavia elokuvia. Tämän voisi osittain tulkita tähtikritiikiksi, koska Ylänen kiinnittää huomiota ja mainitsee Cruisen tähteyden. Cruise ei ole Ylänen arvostelussa vain näyttelijä vaan myös tähti. Tämä myös kertoo jotain oleellista Tom Cruisen tähtikuvasta: häneen kiinnitetään huomiota nimenomaan elokuvatähtenä. Hänestä ei puhuta pelkkänä näyttelijänä vaan jo vuonna 1990 Cruise on nimenomaan tähti. Hän on jotain muuta kuin vain näyttelijä elokuvassa. Cruise on jo tässä vaiheessa uraansa ilmiö, jonka elokuvien lisäksi yleisöä kiinnostaa myös kaikki muu hänen elämässään.

P. David Marshall (2006, 104) pitää *Days of Thunderia* Tom Cruisen valkokangaspersoonan kiteytymänä. Elokuvallinen teksti yhdistyy tekstin ulkopuoliseen yksityiskohtaan siitä, kuinka *Days of Thunder – ukkosta radalla* on ollut Cruiselle henkilökohtainen projekti. Cruise on kreditoitu elokuvan tarinan idean keksijäksi. Hän ja hänen managerinsa ovat olleet tiiviisti mukana elokuvan tekemisessä (Marshall 2006, 104). Elokuva on tietoisesti Cruisen ympärille rakennettu tähtiväline. Ylänen ”Minänkohotusoperaatio” ei ole huono termi kuvaamaan

elokuva ja sitä mitä elokuvalla on haettu, koska tarkoituksena on ollut tehdä tähtiväline-elokuva. Sana on kuitenkin negatiivissävytteinen, eikä anna elokuvasta vakavasti otettavaa kuvaa, sillä kriitikko näkee sen ainoan ansion olevan Tom Cruisen tähtiominaisuuksien esitleminen. Nouseva diskurssi kritiikistä on se, ettei Cruise yritä näyttelijänä tarpeeksi elokuvassa, joka on vain tähtiväline. Kyseessä luovuttamisen diskurssi, koska kriitikon mukaan Cruise nojaa vain tähteyteensä, mutta ei yritä tarpeeksi näyttelijänä. Kriitikko arvostaa Cruisen kunnianhimoisuutta hyvien ohjaajien kanssa, mutta näkee Cruisen myös tekvän pelkkiä tähtivälineitä, jotka päästävät Cruisen liian helpolla eivätkä anna tälle haastetta näyttelijänä.

3.3 Tom Cruise ja *Mission: Impossible* -elokuvasarja

Seuraavan kerran Tom Cruise oli toimintasankarin roolissa elokuvassa *Vaarallinen tehtävä* (1996). Elokuva aloitti jo melkein kolmekymmentä vuotta jatkuneen *Mission: Impossible* -elokuvien sarjan. Se perustuu yhdysvaltalaiseen Bruce Gellerin luomaan tv-sarjaan *Vaarallinen tehtävä* (*Mission:Impossible*, USA 1966-1973), jonka ensimmäinen tuotantokausi nähtiin vuonna 1966.²⁴ Sarja sai jatkoa vuonna 1988 jatkuen tuolloin vuoteen 1990. *Mission: Impossible* -elokuvat ovat *merkkituote-elokuvia*. Merkkituote-elokuva tarkoittaa elokuvaa, jolla on vahva yleisösuhte johtuen aikaisemmasta menestyksestä (Altman 2002, 144–145). Jo ennen Cruisen tähdittämää elokuvaa *Vaarallinen tehtävä* oli brändi, joka tunnettiin televisiosarjojen ansiosta. Yvonne Tasker (2015, 167) kirjoittaa *Mission:Impossible* -elokuvien koostuvan epäjohdonmukaisista kertomuksista, joihin liittyy petoksia ja juonittelua amerikkalaisten vakoojien yhteisössä toisin kuin alkuperäisessä sarjassa, jonka keskiössä oli yhdessä toimiva tiimi. Nämä James Bond -elokuvien mallia jäljittelevät elokuvat nojaavat Cruisen fyysisen suorituskyvyn varaan.

Erityisesti *Mission:Impossible* -elokuvien tapauksessa korostuu Tom Cruise tuottajana. Sarjan ensimmäiset kolme elokuvaa Cruise tuotti agenttinsa Paula Wagnerin kanssa Cruise/Wagner Productions -tuotantoyhtiön alla. Richard Dyerin (1998, 14–15) mukaan tähti ei voi olla urallaan ratkaiseva päätöksentekijä ja pysyä samalla tähtenä. Cruise kuitenkin sotii Dyerin ajatusta vastaan. Cruise ei silti ole täysin irrallaan tähtijärjestelmästä, sillä useimmiten näyttelijöiden omistavat tuotantoyhtiöt ovat isojen studioiden alla. Cruisen tapauksessa hänen

²⁴ Vaarallinen tehtävä. <https://www.imdb.com/title/tt0060009/>

tuotantoyhtiönsä toimii Paramountin alaisena²⁵. Näin ollen hänellä on autonomiaa, mutta lopulliset päätökset tulevat ylempältä taholta. Cruise on osa tähtijärjestelmää mutta tähtijärjestelmä mukautuu uuteen aikaan ja viihdeteollisuuden uusiin muotoihin (Dyer 1998, 7; Lomax 2021, 223–224).

Patrick McGilligan on esittänyt kirjassaan *Gagney: The actor as auteur* (1975) siitä kuinka tietyissä olosuhteissa tähti voi vaikuttaa elokuviinsa tekijänä yhtä paljon kuin sen muut tekijät, esimerkiksi ohjaajat tai käsikirjoittajat. On tähtiä, jotka ovat esimerkiksi näyttelijän kyvyiltään tai valkokangas persoonaltaan niin voimakkaita, että nämä määrittelevät elokuvan olemusta (McGilligan 1975, 99). Auteur -teoriassa on kyse elokuvaohjaajista, mutta McGilliganin lisäksi auteur -teoriaa tähtiin ovat soveltaneet John Ellis ja Richard Dyer. Dyerin (1998, 235–240) mukaan auteur teoria ei rajoitu ohjaajan työhön, vaan hänen mukaansa tähti voi tavallaan olla elokuvansa auteur tuoden siihen oman tähtikuvaansa elementtejä, ominaisuuksia sekä ikonografiaa. Adam Daniel (2021, 239–240) viittaa auteur-teorian soveltamiseen Tom Cruisen tapauksessa artikkelissa *Tom Cruise as Father and Son* (2021). Cruisen tähtipersona *Mission: Impossible*-sarjan elokuvissa on keskeisessä roolissa, joka jo omalta osaltaan voi näiden teorioiden valossa tehdä Cruisesta näiden elokuvien eräänlaisen auteurin. Toinen Cruisen tekijyyttä lisäävä asia on se, että hän tuo elokuvaan oman jälkensä toimiessaan myös niiden tuottajana. Hän on elokuvien tekijä myös muilta osin kuin tähtipersonaltaan.

Helena Yläsen 30.8.1996 julkaistu kritiikki elokuvasta *Vaarallinen tehtävä* on otsikoitu seuraavasti: ”Täydellinen vakooja -Tom Cruisen ja Brian De Palman agenttijännäri on ammattilaisten työtä”. Yläsen mainitsee jo arvostelun alussa, että Tom Cruise on tuottanut elokuvan *Vaarallinen tehtävä*:

Cruise näyttelee tavattoman ammattitaitoisesti. Mielistelevä tähtinäytteleminen vilahtaa vain hetkittäin. DePalma käyttää hänen kasvojaan hyvin röyhkeästi valaisten niistä kulloinkin tarvitsemiaan osia ja ominaisuuksia.

Arvostelu keskittyy Brian De Palman ohjaukseen, jota Yläsen kehuu, mutta myös Tom Cruise esitetään ammattilaisena. Tässä vaiheessa uraa hän oli saanut itselleen valtaa elokuviensa tuotannossa ja oli perustanut agenttinsa Paula Wagnerin kanssa tuotantoyhtiön Cruise/Wagner Productions. Cruise oli ostanut oikeudet 1960-luvun *Vaarallinen tehtävä* -televisiosarjan

²⁵ Tammikuussa 2024 Cruise teki sopimuksen Warner Bros. Discovery -mediakonsernin kanssa. Variety. Saatavilla: < <https://variety.com/2024/film/news/tom-cruise-warner-bros-deal-new-movies-1235866282/> > Kahdeksas vuonna 2025 julkaistava *Mission: Impossible* -elokuva on tehty Paramountin alaisuudessa.

uudelleen filmatisointiin (Lomax 2021, 222–223). Tuottajana Cruisella oli myös valtaa valita elokuvalle ohjaaja. Ylänen kehuu Cruisen roolityötä ja luo tästä arvostelun sitaattien perusteella kuvan hyvänä näyttelijänä ja itsenäisenä toimijana, jolla on myös valtaa elokuvissaan. Kriitikistä nousee esille diskurssi Tom Cruisesta ammattilaisena ja hyvänä näyttelijänä. Helena Ylänen kuitenkin kirjoittaa mielistelevästä tähtinäyttelemisestä, joka hänen mukaansa kuitenkin vilahtaa vain hetkittäin. Tällä Ylänen viittaa Tom Cruiseen elokuvien tähtivälineenä. Richard Dyerin (1998, 100–101) mukaan on elokuvatähtiä, joiden elokuvat nojaavat hyvin vahvasti siihen, että elokuva lähinnä vain esittää elokuvatähteensä ja tämän tähteyttä. Ylänen ei kuitenkaan määrittele elokuvaa tai Cruisea vain tähtivälineeksi, mutta kuitenkin mainitsee tällaista tähtinäyttelemistä olevan. Esimerkiksi elokuvaa *Days of Thunder* Ylänen piti selvästi tähtiväline-elokuvana. Elokuvan *Vaarallinen tehtävä* arviossa Ylänen viitanee mielistelevällä tähtinäyttelemisellä juuri siihen, miten hän arvioi Cruisea *Days of Thunder* -kriitikissä. *Days of Thunder* -elokuvan Ylänen luokittelee ”minänkohotusoperaatioksi” eli oletettavasti elokuvaksi, joka esittää Cruisen lähinnä tähtivälineenä eikä kunnianhimoisena hyvänä pidetyn ohjaajan elokuvassa esiintyvänä taiteellisia ambitiesi tavoittelevana näyttelijänä.

Helsingin Sanomien aineistoa tarkastellessa kriitikkojen mielipiteet elokuvien ohjaajista heijastuvat myös Cruisen arviointiin. Kriitikkojen ennakkoluulot määrittelevät sitä, miten Cruise nähdään. Hänen näyttelemistään pidetään sitä parempana mitä arvostetummasta ohjaajasta on kyse. Jos kyseessä on vähemmän arvostettu ohjaaja, niin myös Cruise esiintyy kritiikeissä ikään kuin enemmän tähtivälineenä. Tulkitsen De Palman maineen vaikuttavan myös Cruisen arvostelemiseen elokuvassa, sillä Ylänen viittaa jo tähän jo *Days of Thunderin* kriitikissä, josta saa kuvan, ettei Ylänen arvosta Tony Scottia ohjaajana, toisin kuin Brian De Palmaa.

Helena Ylänen (2000b) kirjoittaa arvostelussa John Woon elokuvasta *Vaarallinen tehtävä II* (*Mission: Impossible II*, USA 2000). Tom Cruise mainitaan elokuvan alaotsikossa: ”Tehtävä, johon tarvitaan sankari- John Woo piiskaa Tom Cruisea Hong Kongin malliin toimintajännärin jatko-osassa”. Ylänen mainitsee elokuvan olevan Tom Cruisen ”omaisuutta”, sillä hänen tuotantoyhtiönsä on tuottanut myös tämän elokuvan. Ylänen kirjoittaa Cruisesta seuraavaa:

Cruise ei ole tavanomainen toimintaelokuvan sankariroolin esittäjä, sillä hän suhtautuu näyttelijäntyöhön vakavasti. *Mission Impossible* 1:n ja 2:n välillä on tästä näkökulmasta suuri ero. Edellinen on tehty ennen Stanley Kubrickin *Eyes Wide Shutia* ja jälkimmäinen sen jälkeen. Cruise oli pääosassa elokuvassa, jonka

vaativat kuvaus olosuhteet kestivät kuukausia. Kubrickin käsittelystä päästyään Cruise on tullut uskaliaammaksi ja tietoisemmaksi näyttelemisen mahdollisuuksista. Actionelokuvassa se ei ole vain hyvä asia, vaikka näyttelijäntyössä on juuri tässä lajissa parantamisen varaa. Sankaria tavataan näytellä niin ilmeettömän karusti ja yleismiehekkäästi, ettei katsojien tarvitse ollenkaan pelätä hänen puolestaan, Nyt, kun Cruise on asialla, hän vaatii, että hänestä välitetään. Se tuo kerrontaan totista humanismia, intohimoja, jotka häiritsevät toiminnallisuuden vapaata virtaamista.

Tässä Ylänen nostaa esille Tom Cruisen näyttelijänä, kehuu tätä ja nostaa tämän poikkeukselliseksi toimintatähdeksi, sillä hänen mukaansa Cruise panostaa muita näyttelijöitä enemmän näyttelemiseen. Ylänen tuottaa diskurssia siitä, kuinka toimintanäyttelijät eivät suhtautuisi näyttelemiseen vakavasti ja pitää Cruisea poikkeuksena. Cruise näyttäytyy siis positiivisessa valossa nimenomaan näyttelijänä tässä arvostelussa. Kritiikistä tulee vaikutelma, kuinka kriitikko pitää Tom Cruisea keskimääräistä parempana toimintaelokuvan näyttelijänä. Nousevana diskurssina tämän elokuvan kritiikissä on Tom Cruisen näyttäytyminen hyvänä näyttelijänä. Ylänen nostaa esille myös sen, kuinka Cruiselle on tehnyt hyvää esiintyä Stanley Kubrickin elokuvassa, sillä hänen mukaansa Cruise on tullut Kubrickin kanssa työskenneltyään uskaliaammaksi ja tietoisemmaksi näyttelijäksi. Ylänen on aikaisemminkin kehunut arvosteluissa Cruisea, mutta kuten elokuvan *Days of Thunderin* arviossa Ylänen arvostaa *Helsingin Sanomien* aineiston perusteella Cruisea enemmän niin sanottujen arvostettujen elokuvaohjaajien elokuvissa ja Cruisen itsensä tuottamissa elokuvissa, kuin esimerkiksi viihteellisistä toimintaelokuvista tunnetun Tony Scottin elokuvissa.

Ylänen jatkaa Cruisesta arvostelussa seuraavanlaisesti:

Cruise on valinnut tätä toista osaa ohjaaman miehen, joka myös polttaa draamaa kovalla liekillä. John Woo on hiljainen ja lempeä, ja hyvin taitava hongkongilaisohjaaja, joka lataa väkivaltaiset oopperansa täyteen uskonnollisia ja hyveellisiä symboleja. Hänen sankarinsa on aina vastuullinen ihminen, joka joutuu, turvautumaan huomattavan suureen tulivoimaan nitistääkseen pahan. Ethan Hunt on sellainen ihminen. Tom Cruise on juuri nyt kuin luotu esittämään sellaista ihmistä. Mustasukkaisuuden ja naisestaan huolehtimisen pyhän velvollisuuden tuominen mukaan tähän jännäriin vielä tihentää tunnerekisteriä.

Myös tässä Cruise näyttäytyy aktiivisena tekijänä, sillä hän on itse valinnut elokuvan ohjaajaksi John Woon ja vaikuttanut elokuvan tekemiseen ja sen lopulliseen muotoon merkittävästi. Cruisesta puhutaan tässä arvostelussa kaikin puolin positiiviseen sävyyn. Ylänen *Vaarallinen tehtävä II* -kritiikissä yhdistyy auteur -, genre -ja tähtikritiikki. On huomionarvoista, että elokuvan tähti näyttäytyy kritiikissä vahvasti elokuvantekijänä.

kritiikissä toistuu diskurssi Tom Cruisesta ammattilaisena. Ylänen kirjoittaa Cruisen olevan luotu esittämään vastuullista ihmistä, joka joutuu näkemään paljon vaivaa pahan päihittämiseen. Ylänen luo tällä kuvaa Cruisesta tähtenä, joka on luotu hyveellisen toimintasankarin rooliin.

Helsingin sanomien arvosteluissa Cruisen toimintaelokuvista on huomattavissa, kuinka Cruise saa arvostusta toimintaelokuviansa kohdalla. Arvosteluissa nousee esiin Cruisen tekijyys ja elokuville omistautuminen näyttelijänä. Tekijyys, fyysisyys, autenttisuus ja tähteys rakentuvat Tom Cruisen tähtikuvaan selvästi toimintaelokuvien kautta. 2000-luvun alussa Cruise saa myös juuri näistä eniten kiitosta, taide-elokuvien genreen asettuvien *Eyes Wide Shutin* ja *Magnolian* lisäksi. Tom Cruisen tähtikuvaan kuuluu se, että hän kontrolloi ja luo omaa narratiiviaan tuottajana toimimisen avulla (Lorax 2021). *Helsingin Sanomissa* esiintyvissä *Mission: Impossible* -elokuvien mainoksissa esiintyy elokuvantekijöistä vain Cruisen nimi. Esimerkiksi nimekkäitä elokuvaohjaajia Brian De Palmaa tai John Woota ei mainita, sillä voidaan olettaa, ettei näissä elokuvissa ohjaaja ole se, joka vetää yleisöä näitä elokuvia katsomaan. Toki De Palman kaltaisen auteur-elokuvantekijän nimi tai John Woon toimintaelokuvat saattavat vetää elokuvateatteriinkin myös sellaisia katsojia, jotka eivät välitä elokuvan päätähddestä vaan tahtovat katsoa elokuvan ohjaajan takia, jolla on tunnistettava tyyli josta pidetään.

Vaikka elokuvien kritiikit pääasiassa keskittyvät elokuvan ja elokuvien ohjaajien tarkasteluun, niin on kuitenkin todettava, että elokuvat näyttävät *Helsingin Sanomissa* silti hyvin päätähtivetoisina elokuvina. Tom Cruise on nostettu elokuva-arvostelujen kuvituskuvaan, sekä elokuvien teatterilevityksen aikaisessa mainonnassa näkyy nimenomaan vain hänen nimensä ja kasvonsa. Voidaan olettaa, ettei näiden elokuvien vetonaula ole nimekäs ohjaaja, vaan Tom Cruise. On mielenkiintoista, kuinka *Helsingin Sanomien* Helena Yläsen kritiikki pitäytyy lähinnä elokuvissa ja tarkastelee Cruisea nimenomaan näyttelijänä, vaikka mainonnan perusteella elokuvat voisi leimata vain tähtiväline-elokuviksi. 2000-luvun alussa Cruisen toimintaelokuvien kritiikkien keskiössä vaikuttavatkin olevan enemmän elokuvat kuin Cruise itse.

Leena Virtasen (5.5.2006) kritiikissä elokuvasta *Vaarallinen tehtävä III* mainitaan Cruise näin:

Tom Cruise on nykyään niin kaheli, että häneen on jo vaikea suhtautua näyttelijänä neutraalisti, mutta juoksevassa Cruisessa on edelleen ytyä enemmän kuin kymmenessä erikoistehosteessa yhteensä.

Virtanen nostaa esille Cruisen tavaramerkiksi nousseen juoksemisen *Mission: Impossible* -elokuvissa. Hänen juoksemisensa on yksi elokuvasarjan keskeisiä elementtejä (O'Donnell 2021, 256). Kriitiikin julkaisu sijoittuu vuoteen 2006, jollain Cruisen maine oli huomattavassa laskussa (O'Donnell 2012, 20). *Vaarallinen tehtävä III* ei menestynyt odotetulla tavalla ja hänen yksityiselämänsä oli noussut keskustelun aiheeksi. Lisäksi Paramount antoi Cruiselle potkut (Lehtonen 2006). Virtanen kutsuu Cruisea ”kaheliksi”, mutta toteaa tässä olevan enemmän ytyä kuin erikoistehosteissa. Kiinnitin arvostelussa erityisesti huomiota siihen, kuinka Virtanen toteaa Cruisen kahelin maineen vaikeuttavan häneen suhtautumista neutraalisti. Tom Cruise on tähti, jonka yksityiselämä vaikuttaa hänen elokuviensa katsomiseen, koska median luoma kuva Tom Cruisesta ihmisenä on niin vahva. Voidaan kuitenkin tulkita, että Virtanen pitää Cruisen suorituksesta elokuvassa. Cruise hoitaa tehtävänsä toimintatähtenä, mutta on kuitenkin näyttelijä, jonka maine vaikuttaa näyttelijäsuorituksen arviointiin. Richard Dyerin (2004, 2) teorian mukaan tähtikuva ei muodostu vain yhdestä mediasta, vaan siihen vaikuttaa kaikki mitä tähdestä uutisoidaan ja miten media näyttää tähden yleisölle. Kriitikko on Dyerin (1998, 101–102) mukaan osa yleisöä, mutta tavallaan myös osa tähtiä tuottamaa koneistoa. Kriitikko on luomassa yleisölle diskursseja tähdestä työskennellessään lehdistössä, mutta kriitikko myös katsoo tähteä yleisön näkökulmasta. Kriitikon oma mielikuva Cruisesta vaikuttaa täten myös yleisöön. Tulkitsen Virtasen kuitenkin pitävän Cruisea vakuuttavana toimintatähtenä, vaikka kriitikko myöntääkin suhtautumisensa Cruiseen olevan hankalaa.

Sosiologi Chris Rojekin (2012, 150) mukaan 2000-luvulle tultaessa Cruise oli julkisuudessa muuttunut itsevarmemmaksi, ylimielisemmäksi ja tietoisemmaksi asemastaan supertähtenä ja skientologina. Tämä tietoisuus omasta asemasta teki Cruisesta suorapuheisemman ja hänen puheestaan puuttui aiempi harkintakyky. Aikaisemmin Cruise tunnettiin julkisuudessa pidättyväisempänä ja vaatimattomampana. Merkkejä Cruisen uudesta tavasta käyttäytyä julkisuudessa nähtiin esimerkiksi keskusteluohjelmassa *Larry King Live* vuonna 2003, jossa Cruise kritisoi psykiatria ja reseptilääkkeitä (Rojek 2012, 151). Vielä vuonna 1996 *Vaarallinen tehtävä* -elokuvan lehdistötapaamisessa skientologiasta kysyttäessä Cruise ei suostunut vastaamaan kysymyksiin ja totesi tämän olevan hänen yksityisasiansa (Kinnunen 1996). Uusi tapa käyttäytyä ja esiintyä julkisuudessa on vaikuttanut yleisön tapaan nähdä Cruise. Hänen yleisölleen on voinut tulla yllätyksenä hänen asenteensa esimerkiksi psykiatria kohtaan. Tämä on aihe, joka herättää tunteita ja psykiatrian vastustamista voidaan

pitää yleisesti outona ja jopa haitallisena²⁶. Virtasen tuottama diskurssi Cruisesta ”kahelina” pohjautuu elokuvan julkaisua edeltäviin tapahtumiin.

Helsingin Sanomien arviossa (2.2.2012) elokuvasta *Mission: Impossible- Ghost Protocol* (*Mission: Impossible- Ghost Protocol*, USA 2011) ei mainita Tom Cruise kuin nimeltä. Arvio keskittyy elokuvan arvosteluun ja suomalaisnäyttelijä Samuli Edelmannin roolisuoritus elokuvassa nostetaan keskiöön. Tämä johtune, siitä että Edelmannin esiintyminen Hollywood -elokuvassa kiinnostaa suomalaisia lukijoita. Cruise on kuitenkin nostettu tässäkin elokuva-arvostelun kuvituskuvaan. Kuvassa Cruise suorittaa elokuvan vetonaulana toimineen Burj Khalifa -stuntin, jossa hän kiipeää maailman korkeimman rakennuksen seinää pitkin. On huomionarvoista, että kritiikin kuvituskuvaksi on valittu juuri Cruisen suorittama stuntti. Tämän kohtauksen on varmasti oletettu herättävän kiinnostusta. Cruise on myös elokuvan päähenkilö, joten hän on luonnollinen valinta kuvituskuvaan, vaikka suomalainen lukija on ehkä jopa kiinnostuneempi Samuli Edelmannin osuudesta elokuvassa, sekä siitä kuinka kriitikko sen noteeraa.

Kritiikissä elokuvan todetaan kuitenkin olevan itseään toistava: ”*Kun toimintaelokuvien sarja venyy tarpeeksi pitkälle, saphuunaan alkaa tulla väsyttävää toistoa, ellei sitä rysäytetä kerralla uusiksi.*” Tom Cruisen ollessa elokuvan tuottaja sekä päätähti, voi kritiikissä todeta olevan itsensä toistamisen diskurssi.

Pertti Avolan arviossa elokuvasta *Mission: Impossible – Rogue Nation* (USA 2015) keskitytään paljon elokuvan ohjaaja Christopher McQuarrien osuuteen elokuvan ohjaajana, mutta Avola toteaa Cruisen olevan *Mission: Impossible* -elokuvien selkäranka. Avola mainitsee Tom Cruisen olevan myös *Mission: Impossible* -elokuvien tuottaja:

MI-elokuvien selkäranka on tietenkin yhtenä niiden tuottajanakin toimiva Tom Cruise, jonka Ethan Hunt on niin yli-inhimillinen, että hän muistuttaa sarjakuvien supersankareita.

Myös tässä arvostelussa Cruisen osallistuvuus elokuvaan muutenkin kuin näyttelijänä mainitaan, ja Cruise on elokuvien ”selkärankana” niiden keskeisin elementti ja tekijä. Avola nostaa myös esille sen, kuinka Cruisen hahmo on yli-inhimillinen supersankari. Yli-inhimilliset supersankarit, jotka kuitenkin eivät ole supersankareita, ovat Cruiselle tyypillisiä

²⁶ Tom Cruise esiintyi *Today* ohjelmassa 2006 ja väitti psykiatriaa ”pseudotieteeksi”. Cruisen käytökseen otti kantaa vertaisarvioitu lääketieteellinen julkaisu *Journal of Clinical Investigation* Vol. 115, Iss. 8 otsikolla Tom Cruise is dangerous and irresponsible. Julkaisun päätoimittaja Ushman S. Neill piti Cruisen lausuntoja vastuuttomina ja haitallisina.

hahmoja toimintaelokuvissa. Cruise edustaa tähteä, joka esiintyy fyysisissä ja supersankarimaisissa agenttirooleissa. Tämä on tärkeä osa Cruisen tähtikuva, sillä hänen toimintahahmojensa luonnehtiminen supersankareiksi ei ole poikkeavaa. Sekä Ruth O' Donnell (2021, 264) että *Variety*n toimittaja Owen Gleiberman (2018) vertaavat Cruisen Ethan Huntia supersankareihin, erityisesti Hämähäkkimieheen, sillä kiipeilemisen ja juoksemisen lisäksi sekä Hunt että Hämähäkkimiehen alter ego Peter Parker asettuvat samanlaiseen poikamaiseen sfääriin. Tämä luo Cruisen tähtikuvaan tyypillisen hänen edustamansa toimintasankarin. Tämänkin arvostelun kohdalla Cruise on nostettu arvostelun kuvituskuvaan.

Seuraava *Mission: Impossible*-sarjan elokuva-arvio käsittelee Christopher McQuarrie ohjaamaa elokuvaa *Mission: Impossible – Fallout*. 1.8.2018 julkaistussa Pertti Avolan arvostelussa Tom Cruise on jälleen kerran arvion kuvituskuva. Kuvassa Cruise juoksee, *Mission: Impossible* -elokuville tuttuun tapaan. Kritiikki keskittyy taas lähinnä McQuarrien ohjauksen arviointiin, mutta nyt otetaan esille myös Tom Cruise ja tämän ikääntyminen:

Tom Cruise on jo 56-vuotias, mutta onnistuu vielä esittämään uskottavasti parikymmentä vuotta nuorempaa. Näyttelijänä Cruise on harvoin päässyt näyttämään todella mitä osaa (jos osaa?), mutta hän onkin enemmän entisajoista muistuttava filmitähti, jolta odotetaan tietyn tyyppisiä elokuvia. Tuskin kukaan odotti John Waynenkaan esittävän silmälasipäistä kirjanpitäjää ahdistavassa parisuhdedraamassa.

Ensimmäisenä Avolan sitaatista nousee hänen huomionsa Cruisen iästä. Cruisea voidaan jo tässä vaiheessa hänen uraansa luonnehtia ikääntyneeksi toimintatähdeksi. Hän on jo 56-vuotias ja hänen uransa on kestänyt jo 37 vuotta (vuodesta 1981 vuoteen 2018). Cruise toimii edelleen fyysisesti vaativissa toimintarooleissa, vaikka on jo yli 50-vuotias. Avola mukaan hän onnistuu kuitenkin uskottavasti esittämään parikymmentä vuotta nuorempaa. Tom Cruise ikääntyvänä toimintatähtenä on myös hänestä aikaisemmassa tutkimuksessa esille nostettu teema. Kritiikistä nousee ikädiskurssi, joka alkaa hallita Cruisen toimintaelokuvien kritiikkejä 2010-luvulla. Hän on iäkäs toimintatähti, jota kuitenkin pidetään uskottavana, koska hän kykenee vaativiin stunteihin.

Michael DeAngelis käsittelee esseessään *Aging for life: Tom Cruise in the era of functional fitness* (2021, 316–330) Tom Cruisen ikääntymistä toimintaelokuvissa. DeAngelis ottaa Cruisen ikääntymisen vastustamisen osaksi hänen tähtikuvaansa ja mainitsee tämän taistelevan ikääntymistä vastaan. *Helsingin Sanomien* kritiikin mukaan Cruise onnistuu ikääntymisen välttelemisessä ollessaan 56-vuotiaana uskottava parikymmentä vuotta

nuorempana. Avola kirjoittaa Cruisen olevan näyttelijä, jolta odotetaan tietynlaisia elokuvia ja hänen mukaansa Cruise onkin enemmän entisaikojen filmitähti kuin varsinaisesti lahjakas näyttelijä. Diskurssi Cruisesta klassisena filmitähtenä on tässä vaiheessa hänen uraansa hallitseva. Avola myös kyseenalaistaa Cruisen näyttelijänkykyjä ja toteaa, että tämä on harvoin päässyt todella näyttämään osaamistaan, jos sellaista on. Tämä kertoo siitä, että kriitikko ei ole aivan vakuuttunut, onko Cruise edes muuta kuin tähtiväline-elokuvien toimintasankari. Tässä kritiikissä Cruisea arvioidaan ja tarkastellaan nimenomaan elokuvatähtenä. Yleisö luultavasti odottaa häneltä juuri suuren budjetin toimintaspektaakkeleja. Voidaan olettaa, että nämä ovat juuri Cruiselta toivottuja rooleja ja elokuvia, sillä *Mission: Impossible* -elokuvat ovat olleet valtavia kassamagneetteja. Avola tekee vertauksen näyttelijälegenda John Wayneen, joka tunnettiin myös tietynlaisista lännenelokuvien rooleista. Myös Wayne oli näyttelijä, joka oli urallaan profiloitunut tietynlaisiin elokuvaan ja rooleihin. Hänen odotettiin näyttelevän tietynlaisia hahmoja (Dyer 1998, 167). Tähti voi olla erinomainen juuri elokuvatähtenä, mutta ei välttämättä näyttelijänä.

Toistaiseksi viimeisin *Vaarallinen tehtävä* -sarjan elokuva on *Mission: Impossible – Dead Reckoning Part one*. Pertti Avolan arvio *Helsingin Sanomissa* 11.7.2023 käy läpi elokuvan taustaa ja historiaa. Arvostelun toiseksi viimeisessä kappaleessa Avola ottaa esille Tom Cruisen ja tämän näyttelijän taidot:

Tom Cruise ei ole kovin laaja-alainen näyttelijä, mutta oikeissa rooleissa hän on ollut erinomainen vanhan liiton filmitähti. Nykyään 61-vuotiaan Cruisen ilmaisuun on tullut sellaista jäykkyyttä, jota siinä ei ennen ole ollut. Olisi jo aika panna piste *Mission: Impossible* elokumasarjalle ennen kuin siitä tulee yhtä möhkötautinen kuin kilpailijastaan *Fast & Furious*-sarjasta.

On huomionarvoista, kuinka taas Cruisen ikä nostetaan esille. Avola nostaa esille jälleen kerran myös Cruisen vanhanliiton filmitähteyden. Hän ei kirjoita positiiviseen sävyyn Cruisen näyttelijänkykyistä, mutta selvästi arvottaa Cruisen kuitenkin erinomaiseksi filmitähdeksi, silloin kun hän on Avolan mukaan oikeissa rooleissa. Kritiikin perusteella Cruise näyttäytyy ensisijaisesti tähtenä, ei taitavana näyttelijä. Dyerin (1998, 29–30) mukaan tähden ei välttämättä tarvitse olla lahjakas nimenomaan näyttelijänä, vaan tämä voi olla lahjakas nimenomaan *tähtipersonana*. Kritiikin perusteella *Mission: Impossible – Dead Reckoning Part One* on tähtiväline -elokuva ja Cruisen voi tulkita olevan parhaimmillaan silloin, kun hän pääsee elokuvissa ilmentämään tähtiominaisuuksiaan. Tavallaan kriitikot odottavatkin Cruiselta nimenomaan elokuvia, jotka ovat tähtivälineitä. Tässä vaiheessa uraansa hän on elokuvatähtenä jo niin vakiintunut, ettei häneltä enää odoteta muuta. Tom Cruisen tähtikuva

näyttää olevan todella vahva ja vakiintunut, sillä yleisö tietää mitä odottaa ja mitä elokuvilta saa.

Mission: Impossible – Dead Reckoning Part One oli taloudellinen pettymys Yhdysvalloissa (Rubin et al. 2023). Elokuvan kuvauksia kuritti koronapandemia, jonka takia kuvaukset venyivät ja pitkittyivät. Tämän takia myös elokuvan budjetti paisui (Donnelly 2022). Elokuvan kuvausten aikaan 2020 koronapandemian puhjettua mediaan vuosi äänite²⁷ jossa Tom Cruise huutaa työntekijöilleen, koska nämä eivät noudattaneet turvavälejä (Korppinen 2020).

Mission: Impossible -sarjan elokuvissa Tom Cruise näyttäytyy *Helsingin Sanomien* kriitikoiden mukaan pääasiassa positiivisessa valossa. Tom Cruisen tekijyys elokuvissa nostetaan toistuvasti esille, mutta niin nostetaan myös hänen tähteytensä ja ikääntymisensä. Pertti Avola nostaa kahden viimeisimmän *Mission: Impossible* -elokuvan kohdalla esiin Cruisen iän. Cruise onnistuu fyysisissä toimintaelokuvissa ikääntymisestään huolimatta. *Helsingin Sanomien* arvioiden perusteella tulkitseen *Mission: Impossible* -elokuvien näyttäytyvän tähtiväline-elokuvina, sillä arvioissa kiinnitetään huomiota Cruisen tähteyteen ja karismaan ja sivutaan hieman hänen yksityiselämänsä. Myös Cruisen tekijyys on keskeinen osa arvosteluja, sillä niistä neljässä Cruisen mainitaan olevan myös elokuvien tuottaja. Hänet nähdään tähtenä, joka on ikääntymisestään huolimatta nuorekas ja kykenevä haastaviin stunteihin. Mikko-Pekka Heikkinen (2024) kehui Cruisea *Helsingin Sanomissa* artikkelissa, joka käsittelee vuoden 2023 *Indiana Jones* -elokuvan keinoa menestystä maailmalla ja vertaa elokuvaa samana vuonna ilmestyneeseen *Mission: Impossible* -elokuvaan: ”*Olipa Tom Cruisesta mitä mieltä tahansa, kohtausta todistaa, että hänellä on pelisilmää actionalalla, joka on muilta osin varsin luutunut*”. Tämä kiteyttää hyvin kriitikoiden ajatuksia Tom Cruisesta toimintatähtenä: hänestä voi olla montaa mieltä, mutta Cruisen osaamista toimintaelokuvien saralla ei voi kiistää, sillä hän on toiminut genren parissa omistautuneesti jo lähes kolmekymmentä vuotta. Aineistosta välittyy *Mission: Impossible* -elokuvien kritiikkien yhteydessä kuva, että hän on nimenomaan tämän genren parissa arvostettu ammattilainen. Cruise on myös aina arvosteluiden kuvituskuvasa. Tämä kertoo siitä, että juuri hän on elokuvien keskeisin elementti, joka yleisöä kiinnostaa.

²⁷ Tom Cruise yells at 'Mission Impossible 7' crew in leaked audio. Good Morning America. Youtube. Saatavilla: < <https://www.youtube.com/watch?v=d-kgApji3QM> >

3.4 *Jack Reacher: Tappajan jäljillä* ja *Jack Reacher: Paluu päämajaan*

Perti Avola arvioi 4.1.2013 Tom Cruisen luotto-ohjaaja Christopher McQuarrien ohjaaman elokuvan *Jack Reacher: Tappajan jäljillä* (*Jack Reacher*, USA 2012). Elokuva on Lee Childin *Tappaja* -romaanin (*One Shot*, Lee Child 2005) perustuva elokuvasovitus.

Arvostelussa Cruise on nostettu kuvituskuvaan yhdessä näyttelijä Rosamund Piken kanssa.

Avola kirjoittaa Cruisesta:

Jack Reacher on kirjoissa lähes kaksimetrinen vaalea korsto. Mutta koska Hollywood on Hollywood, elokuvassa häntä esittää tummatukkainen, lyhyenlätä Tom Cruise.

Avola ottaa esille Cruisen pituuden ja sen, kuinka tämä ei tummatukkaisena istu kirjoissa kookkaaksi ja vaaleaksi kuvaillun Jack Reacherin rooliin. Nousevat diskurssit Avolan kritiikistä ovat kokodiskurssi, sekä adaptaatiodiskurssi. Elokuvan arviointiin vaikuttavat pääosanesittäjä Cruisen ulkoiset piirteet, koska ne eivät kriitikon mielestä sovi Cruisen esittämään roolihahmoon. Kriitikko pitää Cruisen roolitusta kirjan adaptaatioon liittyvänä ongelmana, jossa elokuvaversioinnin näyttelijä ei vastaa kirjassa kuvailtua hahmoa. Ruth O'Donnell (2012, 53) kirjoittaa väitöskirjassaan siitä, kuinka Cruisen pituus on ollut yleisön ja kriitikoiden huomion kohteena, vaikka samanpituisia elokuvatähtiä on aina ollut. Cruisen keskimääräistä lyhyempää pituutta on käytetty hyödyksi esimerkiksi elokuvissa *Eyes Wide Shut*, *Top Gun* ja *Firma* tämän poikamaisen persoonan projisointiin (O'Donnell 2012, 53). Ehkä juuri tästä syystä kriitikon on vaikea mieltää Cruisea kookkaamman roolihahmon asemaan, sillä esimerkiksi edellä mainituissa elokuvissa Cruisen keskivertoa lyhyempää pituutta on korostettu. Kokodiskurssi Cruisesta hallitsee erityisesti *Jack Reacher* -elokuvien kritiikkejä. Samalla nouseva diskurssi liittyy adaptaatioon, koska Cruise ei ulkonäöltään vastaa kirjojen Reacheria. Avola kirjoittaa myös Cruisen tähteydestä:

Cruise on nykyään ehkä lähinnä vanhan Hollywoodin filmitähteä. Mieleen tulee muun muassa Gregory Peck. Cruisen tapaan myös Peck nousi tähdeksi komeilla kasvopiirteillään, mutta yritti pitkän uransa aikana usein laajentaa skaalaansa vaativampiin rooleihin. Aivan samoin on Cruise tehnyt, mutta kumpikin tähti on kompastunut omiin rajoihinsa. Nyt keski-ikäisenä Cruise tuntuu luovuttaneen ja jättäytyneen suosiolla toimintaelokuvien tähdeksi. Vain *Rock of Ages*-musikaalielokuvan rokkarihahmo Stacey Jaxx on viime vuosina poikennut Cruisen roolivalinnoista, ja Jaxxin roolinkin Cruise teki enemmän oudosti kuin hyvin.

Avola vertaa tässä arvostelussa Cruisea toiseen Hollywoodin ikoniin Gregory Peckiin ja pitää Cruisea vanhan Hollywoodin filmitähtenä. Cruisen tähteyttä otetaan taas esille, mutta Avolan mielestä Cruise on tässäkin elokuvassa rajoittunut näyttelijänä. Avola ottaa esille

ulkonäöllisistä asioista pituuden lisäksi myös Cruisen komeat kasvonpiirteet, joita hän pitää yhtenä syynä Cruisen ja Peckin tähteyteen. Diskurssi Cruisen komeudesta on myös toistuva. Tätä voidaan nimittää ulkoinäködiskurssiksi. Avolan mukaan Cruise ei myöskään tässä elokuvassa näydy positiivisessa valossa näyttelijänä, vaan hän on näyttelijänä rajoittunut ja luovuttanut, sekä jättäytynyt suosiolla toimintaelokuvien tähdeksi.

Avola vertaa Tom Cruisea Gregory Peckiin myös myöhemmin *Helsingin Sanomien* artikkelissa 28.7.2015:

Cruisea voi verrata vaikkapa sellaisiin vanhan Hollywoodin tähtiin kuin Gregory Peck ja Gary Cooper. Heitäkään ei voi kutsua monipuolisiksi näyttelijöiksi, mutta Cruisen tavoin he onnistuvat luomaan pitkän elokuvaauran. Cruise on siis vanhan ajan filimitähti uudella ajalla.

Kriitikko kirjoittaa, ettei Cruise ole yksitoikkoisena tähtenä poikkeuksellinen, vaan häneen verrattava näyttelijä Gary Cooper on tähtenä samankaltainen.

Avola (2013) ottaa kritiikin kahdessa viimeisessä kappaleessa taas esille Cruisen näyttelijän lahjat:

Suurin ongelma taas on Cruise, joka on myös tuottanut elokuvan. Sama pulma oli esillä jo Michael Mannin elokuvassa *Collateral – Väärä aika, väärä paikka* (2004), jossa Cruise esitti ammattitappajaa. Cruisella ei kerta kaikkiaan ole sitä karismaa, henkistä tai fyysistä, jotka tällaisten kavereiden esittäminen vaatii. Ei Cruise huonosti, näyttele, mutta häneen ei usko, ja se vie pohjan koko konseptilta.

Avola ei suoranaisesti pidä Cruise huonona näyttelijänä, mutta ei pidä tätä sopivana rooliin. Keskeinen ongelma Cruisen sopimattomuuteen on karisman puute, joka on yksi kritiikeissä toistuvista diskursseista. Mielestäni tässä kohtaa Cruisen arvioimiseen näyttelijänä saattaa vaikuttaa hänen tähtikuvansa. Hieman hänen muista roolihahmoista poikkeavaan rooliin asettuminen voi kriitikoiden mielestä olla haastavaa tai epäsopivaa, koska hekin ovat yleisön tavoin rakentaneet median perusteella Cruisesta kuvan näyttelijänä ja persoonana. Jos rooli ei istu Cruisen tähtikuvaan, niin kriitikko voi tulkita sen huonoksi. Avolan mukaan Cruiselta puuttuu karisma, jota Reacherin kaltaisen roolihahmon esittäminen vaatii, eikä pidä tätä uskottavana. Myös hänen ulkonäkönsä, joka ei vastaa kirjan Reacheria vaikuttaa uskottavuuteen roolissa. Esille nousee myös Tom Cruise tuottajana. Cruisella on taas ollut päätösvaltaa elokuvan teon prosessissa ja hän on elokuvassa myös elokuvantekijä pelkän näyttelijän sijaan. Cruise on ollut tuottajana toimintaelokuvissaan lukuun ottamatta elokuvia *Top gun*, *Days of Thunder* ja *Collateral*, *Edge of Tomorrow* (USA 2014) ja *American Made* (USA 2017).

Veli-Pekka Lehtonen (2016) arvioi elokuvan jatko-osan *Jack Reacher: Paluu päämajaan* (*Jack Reacher: Never Go Back*, USA 2016). Arvion otsikkoon on nostettu Tom Cruise: ”Puhtoinen Tom Cruise säännöstelee silmäniskujaan ja onnistuu viimein nyrkkisankarin roolissaan” Alaotsikossa mainitaan taas Cruisen ikä: ”54-vuotiaan Cruisen tuorein tähtirolli on kovaotteinen sotilaspoliisi Jack Reacher, jotka pidetään uutena James Bondina”. Lehtonen kirjoittaa arvion alussa omasta ennakkoluulostaan Cruisesta Jack Reacherina:

Aluksi olin Tom Cruisea vastaan. Hän ei olisi ollut minun valintani, minun Jack Reacherini. Ajattelin, että Cruisella on jo toinen jalka menneessä eikä hän sovi tähän rooliin. Olin väärässä. Tom Cruise on sittenkin sopiva, ellei jopa hyvä valinta esittämään Jack Reacheria.

Tässä kritiikissä kriitikko paljastaa omat ennakkoluulonsa Cruisea kohtaan, jotka ovat luultavasti Cruisen tähtikuvan ja aikaisempien roolien muovaamia. Myös hänen ulkoiset ominaisuutensa ovat vaikuttaneet ennakkoluuloihin, koska tämä ei vastaa ulkoisesti kirjoissa kuvattua Jack Reacherin hahmoa. *Jack Reacher* -elokuvan jatko-osan kohdalla Lehtonen on Cruisen roolisuorituksesta huomattavasti positiivisempi kuin Avola elokuvan edellisestä osasta. Lehtonen kirjoittaa Reacherin roolin sopivuudesta Cruiselle näin: ”Hyvä rooli siis Cruisen kaltaiselle, puhtoista imagoa tarvitsevalle vanhan polven actionnäyttelijälle.” Lehtonen ottaa esille Cruisen tähteyden ja kuinka tämä on vanhan polven actionnäyttelijä ja kuinka tämä tarvitsee puhtoista imagoa. Cruisen ura on perustunut nimenomaan puhtoiselle ”all american boy”-imagolle, jota hän tahtoo ylläpitää. Myös yksityiselämän kohujen jälkeen puhtoinen imago näyttäisi olleen tärkeä Cruiselle. Oletettavasti hän tahtoo säilyttää imagonsa juuri tietynlaisena. Cruise on selkeästi tässä vaiheessa uraansa aineiston perusteella nimenomaan toimintänäyttelijä. Myös Lehtonen kirjoittaa Tom Cruisen ulkoisesta sopimattomuudesta Jack Reacherin rooliin:

Paitsi, että Cruise ei raameiltaan vastaa mitenkään kirjojen kuvaa Jack Reacherista. Cruisea tuskin haittaa se, että 54-vuotiaana häntä pidetään elokuvassa nelikymppisenä. Hankalampi asia on, että romaaneissa Reacher on kaksimetrinen kolossi ja on siksi monesti voittamaton. Cruisen kerrotaan olevan 170-senttinen.

Taas Cruisen pituus nousee esille, sekä se ettei hän tästä syystä ole sopiva Jack Reacherin rooliin. Myös Tom Cruisen ikä ja nuorekkuus nostetaan esille, sekä se että Cruisea tuskin itseään haittaa, että tämä esittää elokuvassa itseään nuorempaa henkilöä.²⁸ Nämä ovat

²⁸ Tom Cruisen nuorekkuudesta ja hitaasta ikäänymisestä kirjoitti *Helsingin Sanomissa* Esa Lilja (2018) otsikolla ’32 vuotta on kulunut, eikä Tom Cruise ole vanhentunut lainkaan’. Saatavilla: <https://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000005862250.html>

diskursseja, jotka toistuvat aineistossa, ja kokodiskurssi hallitsee etenkin *Jack Reacher* - elokuvien kritiikkejä. Cruisea pidetään yleisesti nuorekkaan näköisenä. Nuorekkuus on osa Cruisen tähtivälineen ominaisuuksia ja sitä, kuinka hän pystyy esittämään elokuvissa omaa ikäänsä nuorempia henkilöitä. Elokuvatähtien Greta Garbon ja Marilyn Monroen tähtivälineen ominaisuuksiin kuuluvat esimerkiksi melankolinen romantikko ja tyhmä blondi (Dyer 1998, 99). Cruiseen yhdistettyjä adjektiiveja taas ovat esimerkiksi poikamainen ja nuorekas. Lehtonen pitää Tom Cruisea vanhan polven actionnäyttelijänä, jolle nuorekkuus fyysisissä toimintarooleissa on etu. Nuorekkuus on aina ollut läsnä Tom Cruisen tähtikuvassa, sillä jo hänen ensimmäiset roolityönsä rakentuvat tämän nuorekkuuden ympärille (Marshall 2006, 96). Tom Cruisessa on erittäin mielenkiintoista se, että hän on vanhentumisestaan huolimatta onnistunut pitämään kiinni yhdestä tähtikuvansa keskeisimmästä piirteestään. 54-vuotiaana hän onnistuu edelleen saavuttamaan saman poikamaisuuden, joka hänellä on ollut uransa alusta lähtien. Ikädiskurssi on hallinnut Tom Cruisen tähtikuvaa jo alusta saakka. Hänen nuorekkuutensa on keskiössä, vaikka hän olisi nuori tai keski-ikäinen.

Lehtonen ottaa esille Tom Cruisen ja hänen esittämänsä hahmon Jack Reacherin:

Jack Reacher on hahmona kuitenkin niin lakoninen, että hurmuripojan imagosta on roolissa Cruiselle enemmän haittaa kuin hyötyä. Cruise osaa kuitenkin säännöstellä silmäniskujaan, ja tässä toisessa Reacherissa hän on enemmän roolissa kiinni kuin ensimmäisessä, vuonna 2012 valmistuneessa Jack Reacherissa. Jack Reacherinä hän pääsee väläyttämään myös yhtä tavaramerkeistään, tankkimaista juoksutapaansa, jota hän on esittänyt vuosikymmeniä.

Lehtonen tarkastelee Jack Reacherin roolia Cruisen tähtikuvan kautta. Cruisen hurmuripojan imagosta Lehtonen näkee hänelle olevan haittaa. Hurmuripojan imagolla Lehtonen tarkoittanee Cruisen karismaattisuutta ja nuorekkuutta. Cruisen tähtikuvaan kuuluu myös jo aikaisemmin mainittu tapa juosta. Lehtonen kehuu Tom Cruisea: *”Hienosti Cruiselta sujuukin kohtausta, jossa isä potee syyllisyyttä oltuaan poissa tyttären elämästä.”* Lehtosen arvion perusteella Tom Cruisesta rakentuu positiivinen kuva toimintasankari Jack Reacherina, vaikka tämä ei täytäkään Jack Reacherin ulkoisia vaatimuksia. Cruise kuitenkin hänen mielestään onnistuu näyttelijänä. Tämä onnistuminen näyttää paikkaavaan sitä puutetta, ettei Cruise vastaa Reacheria ulkoisesti. Nämä diskurssit ovat ristiriitaisia sillä Cruise sekä epäonnistuu elokuvassa, mutta kuitenkin myös onnistuu näyttelijän työssään samassa kritiikissä.

Molemmissa *Jack Reacher* -sarjan elokuvien kritiikeissä korostuu kritikoiden mielipide Cruisen ulkoisesta sopimattomuudesta rooliin. Tämä antaa kritiikin lukijoille kuvan siitä, että Cruise ei ole uskottava kokonsa puolesta Jack Reacherin roolissa ja kritiikot myös sanovat tämän suoraan. Toisessa elokuvassa Cruise kuitenkin kritikon mukaan onnistuu näyttelijän kykyjensä ansiosta, mutta silti kokodiskurssi on kritiikeissä hallitseva, nimenomaan negatiivisena diskurssina.

Tom Cruisen tähdittämien toimintaelokuvien, jälkeen siirryn tarkastelemaan muita elokuvia, jotka näyttäytyvät myös Roger Ebertin määritelmän mukaisina Tom Cruise -elokuvinä, tai ovat korostetusti tähtiväline elokuvia. Nämä pääosin eivät ole toimintaelokuvia *Top Gun: Maverickia* lukuun ottamatta, mutta *Top Gun: Maverick* on jaoteltu tämän kategorian alle, koska kritiikissä Cruisen toimintanäyttelijyyttä enemmän korostuu nimenomaan hänen tähteytensä käsitteleminen.

3.5 Kritiikit elokuvista, jotka ovat Tom Cruise -elokuvia ja tähtivälineitä

Huomattava osa Tom Cruisen 1980-luvun lopun, sekä 1990-luvun alun elokuvista ovat Roger Ebertin (1990) määritelmään sopivia Tom Cruise-elokuvia. Ensimmäinen tässä luvussa käsiteltävä elokuva on *Suuret setelit* vuodelta 1986. Tässä luvussa olevien elokuvien kritiikeissä Tom Cruise noteerataan jollain tapaa, muuten kuin vain nimeltä ja hänen näyttelijän työtään kommentoidaan. Tämän luvun kritiikeissä alkaa huomata sen, kuinka Tom Cruise alkaa vuosien varrella näyttäytymään tähtenä, ja ilmiönä. Myös elokuvat alkavat näyttäytyä Richard Dyerin määritelmän mukaisina tähtivälineinä.

Suuret setelit

Helena Yläsen 21.2.1987 julkaistussa arviossa on aiheena Martin Scorsesen elokuva *Suuret setelit*. Kritiikissä ei kirjoiteta Cruisesta, vaan keskitytään enemmän elokuvan kuvailuun. Hänestä kuitenkin kirjoitetaan näin: ”Tom Cruise, joka menestyi *Top Gunissa*, tekee hyvää työtä meluisana, sydämellisenä ja hölmönä *Vincentinä*.”

Suuret setelit on yksi elokuvista, joiden pohjalta Roger Ebert määritteli tyypillisen Tom Cruise -elokuvan. Tässä vaiheessa uraansa Cruise on tietyn tyypillisissä rooleissa. Paljoa Yläsen ei Cruisesta kirjoita, mutta kehuu tämän roolisuoritusta. Kritiikissä Cruiseen liitetään onnistumisen diskurssi, sillä kritikon mielestä tämä tekee hyvää työtä ja on hyvä näyttelijä.

Tässäkin elokuvassa Tom Cruise on alallaan arvostetun Scorsesen elokuvassa ja kuten jo aikaisemmin totesin, on hänen arvostuksensa kriitikoiden silmissä sitä parempi, mitä arvostetumman ohjaajan kanssa hän työskentelee. Roger Ebert (2002, 89–92) pitää kritiikissään elokuvasta Scorsesea aikansa mielenkiintoisimpana ohjaajana, mutta itse elokuvaa epämielenkiintoisena. Hänen mielestään Cruisen hahmolle annettiin elokuvassa liikaa tilaa. Cruise myös työskentelee elokuvassa Paul Newmanin kanssa ja on vielä tässä vaiheessa näyttelijälegendan rinnalla sivuosassa. Tämä kritiikki on ensimmäinen, jossa Tom Cruise noteerataan muutenkin kuin vain nimeltä. Tähän on varmasti vaikuttanut se, että hän sain suurta näkyvyyttä *Top Gunin* myötä, joten myös kriitikko on kiinnostunut hänen roolisuorituksestaan.

Roger Ebertin määritelmään kuulu myös vuoden 1988 menestyselokuva *Cocktail*, jossa Tom Cruise nähdään newyorkilaisena baarimikkona, joka kohtaa menestyksekkäällä urallaan haasteita sekä töissä, että ihmissuhteissaan. Myös tässä elokuvassa hänellä on vanhempi mentori (Bryan Brown), jolla on merkittävä vaikutus hänen elämäänsä.

Cocktail

Helena Ylänen arvioi 11.2.1989 Roger Donaldsonin ohjaamaa elokuvan *Cocktail*:

Filmin menestystä ei luultavasti pysty millään estämään täälläkään. *Cocktail* on nuorisolle tarkoitettu rakkauselokuva, jossa lopussa köyhä poika saa rikkaan tytön. Ihan alussa elokuva on hetken näyttänyt likimain lupaavalta, eräänlaiselta köyhän miehen Suurilta seteleiltä. Tom Cruisen läsnäolo hermostuneena, kiihkoilevana nuorukaisena, joka alkaa menestyä baarimikkona, täydentää assosiaatiota.

Tom Cruisea Ylänen ei varsinaisesti arvostele, mutta lyttää elokuvan. Kritiikissä on havaittavissa itsensä toistamisen diskurssi, sillä kriitikko vertaa elokuvaa Cruisen uran aikaisempaan elokuvaan ja sanoo tämän olevan siitä ”köyhän miehen versio”. Kritiikistä on havaittavissa myös se, kuinka Tom Cruisen roolityö toistaa itseään. *Cocktail* on Cruisen uran parjatuimpia elokuvia. Cruise, joka halusi profiloitua vakavasti otettavaksi näyttelijäksi sanoi jo vuonna 1992 katuvansa sitä, että teki tämän elokuvan (Goldstein 1992). Myös tämä elokuvan kuuluu Roger Ebertin Tom Cruise-elokuvan määritelmän elokuviin. Rooli on kuitenkin yksi Cruisen ikonisimpia (O’Donell 2021, 255). *Cocktail* on elokuva, joka on tähtiväline. *Helsingin Sanomien* pienessä mainoksessa elokuvasta kerrotaan sen olevan ”Vuoden kuumin menestysleffa!”. P. David Marshall (2006, 103) kirjoittaa *Cocktailin* olevan elokuva, jossa Cruisen tähteyteen liitetään seksuaalinen aura, jonka menestys mitataan siinä, kuinka monen naisen kanssa tämä onnistuu päätyämään sänkyyn. Cruisen fyysinen vetovoima

on osa hänen tähtikuvaansa. Yläsen (1989c) kritiikin kanssa samalla sivulla elokuvaviikkopalstalla Ylänen kirjoittaa *Cocktailin* olevan ”Ikävästi ohjattu tähtielokuva, josta Tom Cruisen vuoksi on tullut maailmalla järjettömän suosittu”. Ylänen ei pidä elokuvaa itsessään syynä sen menestykseen, vaan hänen mukaansa syy menestykseen on Tom Cruise. Rakentuu kuva elokuvasta, joka on puhtaasti tähtiväline.

Ruth O’Donell kirjoittaa *Starring Tom Cruise* -teoksessa julkaistussa artikkelissa ”How am I supposed to do this?” The impossibility of Tom Cruise’s masculine performance in the face of his aging star body (2021) tähtikuvasta ja sen suhteesta maskuliinisuuteen Cruisen elokuvissa. O’Donell (2021, 254–255) kirjoittaa elokuvien *Riskibisnes*, *Top Gun* ja *Cocktail* esittelevän Cruisen vartaloa eroottisena välineenä. Tässä vaiheessa Cruisen tähtikuva rakentuu hänen ulkonäkönsä ja romanttisen sankarin roolin ympärille. Samana vuonna julkaistu elokuva *Sademies* sai huomattavasti paremmat arvostelut.

Tom Cruise-elokuvaksi voidaan luokitella myös Ron Howardin ohjaama romanttinen draama ja seikkailuelokuva *Kaukainen maa*, jota Cruise tähdittää yhdessä silloisen vaimonsa Nicole Kidmanin kanssa.

Kaukainen maa

Ron Howardin ohjaama *Kaukainen maa* on toinen Tom Cruisen ja hänen silloisen vaimonsa Nicole Kidmanin tähdittämä elokuva. Helena Ylänen 19.2.1992 arvostelee elokuvan *Helsingin Sanomissa* Cannesin elokuvafestivaalin raportin yhteydessä otsikolla ”Puolentoista miljardin dollarin Tom Cruise päätti Cannesin elokuvajuhlat”. Cruise on nostettu reportaasin kuvituskuvaan ja otsikkoon. Hänen esiintymisensä elokuvafestivaaleilla on ollut iso tapaus: ”Cruise oli tavallaan isäntä. Hänen uusi elokuvansa *Far and Away* (*Kaukainen maa*) oli Cannesin elokuvafestivaalien päätöselokuva, vaikka se ei osallistunut kilpailuun.” Tässä kohtaa uraansa Cruise on osallistunut ensimmäistä kertaa Cannesin elokuvafestivaalille. Hänen pitämisensä festivaalin isäntänä kertoo siitä, että Cruisen ja Howardin suurelokuva on pidetty festivaalin todellisena speaktaakkelinä. Seuraavan kerran hän osallistui festivaalille vasta vuonna 2022 suurelokuvalla *Top Gun: Maverick*.

Cruise ja festivaalin viimeisinä päivinä Rivieralle tullut Gibson vastaavat suurelta osin Yhdysvaltain elokuvabisneksen kesäsesongin menestyksestä ja siten koko alan tulonmuodostuksesta. Kesän puolen tusinan megaelokuvan joukossa Mel Gibsonin *Vaarallinen ase III* (*Leathal Weapon 3*), *Kaukainen maa* ja *Batmanin paluu* ovat vahvimmat valttikortit. Kaukaisen maan tiedotusmateriaalissa muistutetaan, että 29-vuotiaan Tom Cruisen elokuvien bruttoliikeyvaihto on ylittanyt 1,5 miljardin dollarin

rajan. Rahat ovat kertyneet kuudessa vuodessa. *Top Gun* valmistui 1986. Sitä ovat seuranneet *Suuret Setelit*, *Sademies*, *Syntynyt neljäs heinäkuuta* ja *Days of Thunde-Ukkosta radalla*. Kaukaisesta maasta saattaa tulla yksi sesongin suurista kulutustavaraelokuvista.

Yläsen mukaan Cruisen elokuvien liikevaihto on ollut merkittävä jo vuonna 1992 ja 1,5 miljardia on kertynyt vain kuudessa vuodessa. Raportista on pääteltävissä se, että Ylänen pitää merkittävänä virstanpylväänä elokuvaa *Top Gun – Lentäjistä parhaat*, sillä hän ei mainitse Cruisen aikaisempaa hittiä *Riskibisnes*. Cruisen kansainvälisenä läpimurtona ja todellisena pongahduslautana tähteyteen voinee pitää *Top Gunia*.

Elokuvan tekijät ovat taas kerran suhtautuneet paljon vakavammin väkivaltaan kuin rakkauteen. Lemmentarinassa heitellään aivan löysiä juttuja, mutta kun sankari alkaa saada amerikkalaisen unelman kulmasta kiinni osallistumalla irlantilaisella klubilla nyrkkiotteluihin, elokuva tiivistyy ja terästyy. Silloin Tom Cruise näyttää teknisen osaamisensa ja keskittymiskykynsä, ohjaaja käsittelee hyvin kansanjoukkoja ja pitää rytmin kiihkeänä.

Kaukainen maa on julkaistu noin neljä vuotta ennen elokuvaa *Vaarallinen tehtävä*, mutta Ylänen kiinnittää jo tämän elokuvan kohdalla huomiota Cruisen osaamiseen juuri toiminnallisissa kohtauksissa. Tästä voitaneen päätellä, että Cruise on parhaimmillaan elokuvissa juuri silloin kun tämä on fyysistä työskentelyä vaativissa toimintakohtauksissa. Tällaisessa Ylänen kirjoittaa Cruisen olevan parhaimmillaan. *Kaukainen maa* on romanttinen draamaelokuva, mutta jo siinä on nähtävillä Cruise toimintatähtenä, vaikka elokuva ei ole toimintaelokuva. Cruise tavallaan kuitenkin näyttäytyy jo tämänkin kritiikin kohdalla toimintatähtenä. Esille nousee diskurssi Cruisen teknisestä osaamisesta ja intensiivisyydestä, mikä toistuu myös hänen toimintaelokuviansa kohdalla. Kritiikistä esille nousee diskurssi Tom Cruisesta hyvänä näyttelijänä.

Lehdistötilaisuudessa ohjaaja Howard puhui nykyaikaisesta elokuvantekemisestä: viihteellisyydestä, seikkailusta, romantiikasta ja huumorista. Hän sanoi, että ihmiset haluavat nähdä Tomiin päähenkilönä, joka pärjää. Selvimmän osoituksen siitä miten Hollywood on hyväksynyt tehtävänsä hyvänmielen tuojana, livautti Cruise. Cruiselta kysyttiin Los Angelesin äskettäisistä levottomuuksista. Selitettään aikansa, miten tilanne ei ollut niin vakava kuin uutisten perusteella saattaisi luulla ja miten paljon työtä on tehtävä koulutuksen, sairaanhoidon ja asumisen parantamiseksi, ajatukset siirtyvät hänen omaan elokuvaansa. Cruise toivoi, ettei amerikkalaisista ole tullut liian kyynisiä, vaan että he kykenevät Kaukaisen maan nuorten tavoin unelmoimaan paremmasta tulevaisuudesta. ”Unelmien varassa on rakennettu kokonaisia maita. En usko, että olemme menettäneet tätä optimismia”.

Kritiikistä on huomattavissa, että Cruise on nimenomaan viihde-elokuvassa ja hänet halutaan elokuvanohjaajan mukaan nähdä rooleissa, missä tämä pärjää ja menestyy. Tämä palaa taas

Roger Ebertin (1990) Tom Cruise -elokuvan käsitteeseen. Tässäkin elokuvassa Cruise toistaa roolin nuorena menestyvänä miehenä, joka kohtaa matkallaan haasteita. Hän myös näyttäytyy kritiikissä Hollywoodin ja viihteen lähettiläänä, joka keskittyy positiivisuuteen yhteiskuntakritiikin sijasta. Kritiikin perusteella Tom Cruise ei näyttäydy tähtenä, joka ottaisi kantaa yhteiskunnallisiin asioihin, mutta sen sijaan on puhtoinen viihteen lähettiläs. Hän myös edustaa amerikkalaista unelmaa ja ihannetta: positiivisuudella ja unelmiin uskomisella pärjää. Richard Dyerin (1998, 7–8) mukaan tähdet rakentuvat ideologioista, sekä edustavat niitä ja ilmentävät yhteiskunnan arvoja. Tom Cruise on edustanut 1980- ja 1990-luvuilla ideaalia amerikkalaista nuortamiestä. Hän edustaa tämän kritiikin perusteella myös Hollywoodia ja siten amerikkalaista viihdeteollisuutta, jonka tehtävänä on välittää länsimaisen elokuvaviihteen ilosanomaa. Hänen tähtikuvaansa ei näytä 1990-luvun alussa *Helsingin Sanomien* aineiston perusteella kuuluvan poliittinen kantaaottavuus. Ylänen luo Tom Cruisesta kuvaa tällaisena ja nimittääkin tätä ”Hyvän mielen tuojaksi”. Cruise myös näyttäytyy tässä kritiikissä elokuvateollisuuden tuotteena, joka on joutunut hyväksymään kyseisen roolin.

Kaukainen maa sai suomen ensi-iltansa vasta 8.8.1992 eli useita kuukausia Cannesin ensi-illan jälkeen. Pertti Avolan (1992) ensi-iltakritiikki elokuvasta on julkaistu samana päivänä. Avolan kritiikki keskittyy elokuvaan Tom Cruisen sijasta, mutta kirjoittaa hänestä näin:

Jos Tom Cruisea pitäisi verrata johonkin entisaikojen filmitähteen, mieleen tulisi ensimmäisenä Alan Ladd. Cruise on perempi näyttelijä kuin Ladd, mutta lähes yhtäläisesti vailla karismaa. Komeat kasvot ja leveä hymy eivät siihen vielä riitä.

Avola pitää Cruisea karismattomana, mikä on toistuva diskurssi *Helsingin Sanomien* aineistossa.²⁹ Avolan mielestä Cruisen komeus tai leveä hymy eivät vielä riitä siihen, että hän olisi varsinaisesti karismaattinen. Karismaattisella ihmisellä on kyky vaikuttaa ja tehdä vaikutus. Dyer (1998, 53–54) kirjoittaa Marilyn Monroen karisman rakentuvan kaikesta siitä mitä Monroe on. Yhtenä esimerkkinä Dyer käyttää viattomuuden ja seksikkyyden välistä ristiriitaa. On mielenkiintoista, kuinka Tom Cruise näyttäytyy selvästi tähtenä, mutta kuitenkin täysin vailla karismaa. Sillä juuri karismaa Dyer (1998, 51–55) pitää yhtenä tähteyden tärkeimpänä elementtinä. Cruisen tähteyttä tässä vaiheessa hänen uraansa ei voi kiistää. Kritiikki antaa ymmärtää, että Cruisen tähteyks rakentuisi vain hänen ulkonäkönsä varaan. Avolan mukaan Cruisen ”komeat kasvot ja leveä hymy” eivät karismaan vielä riitä.

²⁹ Karisman puutteen diskurssi nousee esille myös elokuvien *Knight and Day*, *Jack Reacher: Tappajan jäljillä*, sekä *American Made* kritiikeissä.

Diskurssi karisman puutteesta on mielenkiintoinen, sillä se sotii tähteyden käsitettä vastaan. Voiko tähti olla tähti ilman karismaa? Vaikka kyseessä on vain yhden kriitikon mielipide Cruisesta, on silti mielenkiintoista miten Cruisen voi nähdä tähtenä, jolta puuttuu kriitikon mielestä yksi tähden tärkeimmistä ominaisuuksista.

Tämänkin kritiikin kuvituskuvaan on taas nostettu Tom Cruise, jota kuvatekstissä tituleerataan näin: ”*Kovanyrkkisenä sankarina on Tom Cruise*”. Kuvituskuvan perusteella rakentuu enemmän assosiaatio toimintaelokuvasta, kuin romanttisesta historiallisesta draamasta, jota elokuva genreltään edustaa. Cruise esitetään kuvassa lihaksikkaana.

Ron Howardin *Kaukainen maa* teki toivottua huonomman tuloksen lippuluukuilla. Sean Redmond (2021b, 13) nimitti elokuvaa kirjassa *Starring Tom Cruise* sellaiseksi, joka *Days of Thunderin* tavoin toistaa muita Cruisen elokuvia ja näin ollen kertoo liian samankaltaisten elokuvien kyllästyttäneen yleisöä. Vaikka yleisö tahtoo nähdä nimenomaan Tom Cruise - elokuvia, niin yleisö ei kuitenkaan halua elokuvia, joka toistavat itseään liikaa. Tästä voitaneen päätellä, että yleisö tarvitsee vaihtelua siihen, millaisia tähtiväline-elokuvia tähdestä tuotetaan. Liian samankaltaiset tarinat ja miljööt saavat yleisön kyllästymään.

Vuonna 1992 julkaistiin myös *Kunnian miehiä (A Few Good Men USA 1992)*, jossa Cruise esiintyy yhdessä Demi Mooren ja Jack Nicholsonin kanssa. Elokuvan asetelma on samankaltainen *Suurien seteleiden* sekä *Sademiehen* kanssa, sillä myös tässä elokuvassa Cruise näyttelee arvostetun konkarinäyttelijän rinnalla.

Kunnian miehiä

Rob Reinerin ohjaaman elokuvan *Kunnian miehiä* on oikeussalidraama, joka perustuu käsikirjoittaja Aaron Sorkinin samannimiseen näytelmään. Elokuvan mainoksessa *Helsingin Sanomissa* 6.2.1993 Tom Cruisen nimi on yhtä isolla kuin elokuvan muiden vetonaulojen Demi Mooren ja Jack Nicholsonin. 16.1.1993 julkaistussa Mikael Fräntin kirjoittamassa kritiikissä otsikko kuuluu ”Tom ja Jack sota-oikeudessa” ja tekstissä todetaan kuinka ”*Jenkiltä näyttävä Tom Cruise saa näytellä sydämensä kyllyydestä.*” Hänet nähdään taas Yhdysvaltoja edustavana tähtenä.

Cruisesta ei muuten kritiikissä kirjoiteta, mutta Fränti pitää elokuvasta, sekä kehuu etenkin Jack Nicholsonia. Nicholson on yksi sukupolvensa arvostetuimpia näyttelijöitä, kuten olivat myös Cruisen vastaparina näytelleet Paul Newman ja Dustin Hoffman. Tässä vaiheessa uraansa Cruise on kiinnitetty useisiin elokuviin jonkun vanhemman miesnäyttelijän

aisapariksi. Jos elokuvassa *Suuret setelit* Cruise näyttäytyi Paul Newmanin oppipoikana, niin tässä elokuvassa Cruisen haastaja on Jack Nicholson. Saman päivän Elokuvaviikko-palstalla kirjoitetaan näin: ”*Kunnian miehiä on Tom Cruisen tähtiuran uusin virstan pylvä. Hän näyttölee jälleen nuorta miestä, joka oppii elokuvan aikana ottamaan itsensä ja tehtävänsä vakavasti.*” Nämä ovat taas piirteitä, jotka listataan myös Roger Ebertin Tom Cruise-elokuvan määritelmässä. Tästä on tulkittavissa itsensä toistamisen diskurssi, koska Cruise on taas itseään toistavassa roolissa.

Tässä kohtaa 1990-luvun alussa Tom Cruisen urasta puhutaan tähtiurana. Ei esimerkiksi puhuta Cruisen näyttelijänurasta, vaan tämän urasta käytetään nimitystä, joka antaa Cruisen ymmärtää olevan nimenomaan tähti. Jaana Rinne (1993) kirjoittaa *Helsingin Sanomien* Kotikino-palstalla seuraavanlaisesti:

Reiner tekee naisille palveluksen Cruisen ja Mooren lähitaistelun mahdollisuudesta huolimatta ei rynnäköidä romanssia. Cruise keventää naapurin pojan varustustaan juristi Kaffeena ja osoittaa uutta vivahteiden tajua.

Rinne antaa Cruisesta kuvan naisten päiväunena, jota mahdollisesti ”haittaisi” Cruisen romanssi elokuvassa. Tällainen kommentti toimittajalta viittaa siihen, että naispuolinen yleisö näkee hänet seksuaalisen tai romanttisen halun kohteena. Tähteyden teorian mukaan yleisö voi tuntea tällaista halua tähteä kohtaan (McDonald 1998, 289). Miriam Hansen (1991, 259) kirjoittaa 1920-luvun elokuvatähti Valentinosta ja siitä, kuinka tämän ympärille rakentuneeseen legendaan on vaikuttanut myös tämän asema naisten unelmien ja palvonnan kohteena. Valentino on ollut aikansa suurimpia filmitähtiä ja hänen yleisönsä on rakentunut nimenomaan naisista. Vielä 1990-luvulla *Helsingin Sanomista* kerätystä aineistosta on huomattavissa se, kuinka Cruisea pidetään tällaisena Valentinon kaltaisena tähtenä, johon yleisö kohdistaa omia halujaan, etenkin naispuolinen yleisö. Cruise altistuu myös naisiselle katseelle. Naisisella katseella tarkoitetaan naisten miehiin kohdistamaa esineellistämistä ja seksualisointia samoin kuin Laura Mulveyn miehisen katseen määritelmässä. Tämä ei kuitenkaan täysin vastaa Mulveyn määritelmää miehisestä katseesta, joka on hänen mukaansa hallinnan ja patriarkaalisen vallan väline, naisen esiintyessä elokuvissa ainoastaan miesten katseen ja toiminnan kohteina (Tuusa 2022). Cruisen hahmon ajautuminen romanttiseen suhteeseen elokuvassa voi aiheuttaa mustasukkaisuuden reaktion hänen ihailijassaan. Se että Cruise esittämä Daniel Kaffee ei ajaudu suhteeseen luutnantti Joanne Gallowayn (Demi Moore) kanssa antaa ikään kuin illuusion Cruisen saavutettavuudesta hänen ihailijalleen. Rinne kirjoittaa myös siitä, kuinka rooli Kaffeena keventää Cruisen naapurinpojan imagoa.

Tässä vaiheessa uraansa Cruise on totuttu näkemään pääasiassa vakava henkisissä draamaelokuviissa, muutaman toimintaelokuvan lisäksi.

Seuraavana vuonna Tom Cruisen tähdittämänä menestyselokuvana nähtiin John Grishamin vuoden 1991 bestsellerin *Firman* (*The Firm*) filmatisointi. Tässäkin elokuvassa Cruisen rinnalla elokuvaa tähdittää vanhempi Hollywood-tähti eli Gene Hackman. Hackmanin hahmo Avery Tolar näyttäytyy elokuvassa aluksi Tom Cruise -elokuvien määritelmän mukaisena isällisenä vanhempana mentorina, mutta lopulta paljastuu Cruisen esittämän Mitch McDeeren viholliseksi. Tämä kaava toistuu myös muutamissa muissa hänen elokuvissaan, esimerkiksi elokuvissa *Vaarallinen tehtävä*, sekä *Minority Report* (*Minority Report*, USA 2002) (Daniel 2021, 241).

Firma

Helena Yläsen (1993) kritiikki Sydney Pollackin elokuvasta *Firma* otsikko ”Elokuvatähti Tom Cruise ja amerikkalainen merkkituote” antaa jo heti ymmärtää, että Cruisesta puhutaan tähtenä.

Tom Cruisen elokuvat ovat egotrippejä. Kenenkään toisen suuren tähden valitsemat roolihenkilöt eivät ole yhtä obsessiivisia rimanylittäjiä kuin Cruisen. Toisaalta muut suuret tähdet ovat paljon vanhempia miehiä. monet heistä olivat Cruisen ikäisiä saadessaan ensimmäiset kunnon roolinsa.

Yläsen kritiikissä on taas havaittavissa kytkös Roger Ebertin (1990) Tom Cruise -elokuvan käsitteeseen. Cruise esittää *Firmassa* jälleen kerran nuortamiestä, joka on hyvä jossain asiassa, mutta voisi olla vielä parempi. Yläsen viitanee egotripillä siihen, kuinka Cruise on 1980- ja 1990-luvuilla esiintynyt pääasiassa rooleissa, joissa hän on sankari. ”egotrippi” muistuttaa Yläsen *Days of Thunderin* kritiikissä käyttämää termiä ”minänkohotusoperaatio”, joten myös *Firman* voi kritiikin perusteella mieltää samankaltaiseksi elokuvaksi, join elokuva on lähinnä tähtiväline. Tällaiset sankarin roolit ovat tässä vaiheessa kiinteä osa hänen tähtikuvaansa. Yläsen kirjoittaa:

Firma on 31-vuotiaan Cruisen 11. pääosa ja melkein yhtä mones kerta, kun hän esittää hyperaktiivista nuorta lupausta, joka elokuvan lopussa on päihittänyt vihollisensa ja tehnyt rauhan vaatimattoman taustansa tai vaikean lapsuutensa kanssa.

Yläsen toteaa Cruisen olevan taas itselleen hyvin tyypillisessä roolissa, jossa hän taas jälleen kerran on elokuvan sankari ja voittaja. Aineiston perusteella Cruisen voisi sanoa olleen jo

tässä vaiheessa uraansa *typecast* -näyttelijä, eli hänellä on tietynlaisia rooleja tietyissä elokuvissa. Itsensä toistamisen diskurssi nousee tässäkin keskiöön.

Mielenkiintoinen havainto Yläsen kritiikissä on myös se, kuinka hän käyttää Cruisesta lempinimeä Tomppa: ”*Tomppa ei taivu, vaan tarinassa alkaa kiihkeä salaisuuksien tonkiminen ja uusien salajuonien kehrääminen.*” Cruise on tässä kohtaa uraansa jo niin vakiintunut tähtenä Suomessa, että hänellä on oma leppinimi, jota myös kriitikot käyttävät.

Ylänen kehuu elokuvan muita näyttelijöitä, mutta Cruiseen hän suhtautuu näin:

Näissä tyypeissä on väriä. Cruise suoriutuu valjasta roolistaan persoonallisuutensa varassa ja juoksemalla pari kertaa pirun lujaa; ensin vaimon perässä ja sitten roistojen edellä.

Vaikka *Firma* on salaliittoon ja lakifirmaan keskittyvä jännityselokuva, niin tässäkin elokuvassa esiintyy Cruisen toimintaelokuville tietynlaisia piirteitä tämän kritiikin perusteella. Cruisen myöhemmin toimintaelokuvissa tavaramerkiksi muodostunut juokseminen nähdään *Firmassa* ja kriitikko nostaa asian esille. Tämän kritiikin perusteella voisi kyseisen elokuvan olettaa olevan Tom Cruisen toimintaelokuva, sillä jo tässä arvostelussa kiinnitetään huomiota asioihin, jotka nousevat esille myöhemmin hänen toimintaelokuviansa kohdalla. *Firma* on myös tämän kritiikin perusteella tähtiväline, sillä Cruise pääsee esittelemään omia tähtiominaisuuksiaan, kuten esimerkiksi etenkin myöhemmin hänen toimintaelokuvistaan tuttua nopeaa juoksemista. Kriitikki keskittyy paljon hänen ympärilleen ja hänet on nostettu myös kritiikin kuvituskuvaan.

Täysin *Firmasta*, sekä tähän asti nähdyistä Cruisen rooleista poikkeaa vuoden 1994 elokuva *Veren vangit* (*Interview with the vampire*, USA 1994). Ann Ricen romaaniin *Veren vangit* (*Interview with the Vampire*, 1976) perustuva elokuva on Tom Cruisen ainoa kauhuelokuvaksi luokiteltava elokuva, jossa hänet nähdään vampyyri Lestatin roolissa.

Veren vangit

17.12.1994 *Helsingin Sanomissa* julkaistussa kritiikissä Helena Ylänen kirjoittaa Neil Jordanin elokuvasta *Veren Vangit* otsikolla ”Vampyyrin huono omatunto” ja alaotsikolla ”Hollywoodin kauneimmat nuorukaiset näyttelivät kalpeaposkisia verenimijöitä.”

Elokuvaohjaajat, fiksutkin, puhuvat joskus ihan roskaa omista elokuvistaan. Neil Jordan kertoi eilisessä *Helsingin Sanomissa* halunneensa Tom Cruisen *Veren Vankien* pääosaan, jotta yleisö joutuisi katsomaan maailmaa pedon silmin. *Veren vangit* ei pysty vakuuttavalla tavalla viemään katsojaa edes vampyyrien maailmaan

puhumattakaan siitä, että saisi sen samaistumaan Cruisen esittämään mefistomaiseen viettelijään.

Ylänen ei suhtaudu elokuvaan kovinkaan suopeasti. Hän ei ole samaa mieltä ohjaaja Neil Jordanin kanssa siitä, kuinka Tom Cruise Vampyyri Lestatina auttaisi katsojaa samaistumaan vampyyriin.

Jos katsojan pitäisi samaistua siihen, miten ihanalta Tom Cruisesta tuntuu saada kunnan kulaus lämmintä verta suoraan valkoiselta kaulalta, niin otteen pitää sitten kanssa pitää.

Mutta ei. Veren vangit on välillä naurettava. Tom Cruise näyttelee Lestatin roolin kunnianhimoisesti, mutta ei kovin kiehtovasti.

Ylänen ei erityisemmin kehu Cruisea, eikä tämä Yläsen mielestä tarjoa samaistumis pintaa katsojalle. Cruisen rooli vampyyrina poikkeaa huomattavasti hänen tähtikuvastaan, sillä rooli ei ole lainkaan hänelle tyypillinen.

Petri Kemppinen (1994) kirjoittaa *Helsingin Sanomissa* Neil Jordanin haastattelussa siitä, kuinka elokuva sellainen, jonka tekeminen Hollywoodissa ei pitäisi olla mahdollista, sillä siinä on hänen mukaansa kiehtovia riskejä:

Sisällön ja näkökulman arveluttavuus ja se, että Tom Cruise, puhtoidoli ja yksi Amerikan pankkikelpoisimmista näyttelijöistä palvelee kansakuntaa tavalla, jota se ei ole pyytännyt.

Toimittaja Petri Kemppinen pitää Cruisea yllättävänä valintana rooliin, sillä rooli ei istu hänen tähtikuvaansa. Roolivalinta antaa Cruisesta kuitenkin kuvan näyttelijänä, joka on myös valmis haastamaan itseään, eikä jumiudu vain tähtiväline-elokuviin.

Tom Cruise halusi tähän rooliin suostuessaan luopua isänmaallisen sankarin imagostaan, mutta yhtä leimaa hänenkin tiedetään pelänneen: mahdolliset homoviittaukset piti poistaa käsikirjoituksesta. Tämän tietäminen tuo runsaasti lisähupia elokuvaan. Paha Cruise nimittäin kaappaa viattoman Brad Pittin huomaansa sellaisella antaumuksella, ettei sitä kiihkoa pelkän tekstin perusteella pysty edes kuvittelemaan. Ikävä kyllä näitä syleilyitä ei ole tallennettu promokuviin.

Tässä *Helsingin Sanomien* artikkelissa nousee esille diskurssi siitä, kuinka Cruise varjelee omaa tähtikuvaansa. Tämän artikkelin perusteella hän ei halua tähtikuvaansa liittyvän homoeroottisia vivahteita ja näin ollen pelkää, että sellaisia saattaisi tulla homoeroottisen roolin kautta. Cruisen ja elokuvan toisen tähden Brad Pittin välistä syleilyä ei Kemppisen mukaan nähdä promokuvissa. Cruisen mahdollisesta homoseksuaalisuudesta on huhuttu jo 1990-luvulla, mutta Cruise haastoi Michael Davisin oikeuteen, sillä Davis väitti, että hänellä olisi hallussaan video jossa toinen mies harrastaa seksiä Cruisen kanssa (Ellison 2001). Cruise

haastoi samana vuonna oikeuteen myös aikuisviihdenäyttelijä Chad Slaterin oikeuteen, sillä tämä väitti olleensa suhteessa Cruisen kanssa ja tämän suhteen olleen syynä Cruisen ja Nicole Kidmanin avioeroon. Kanteessa oli kirjoitettu, että vaikka Cruise kunnioittaa muiden seksuaalista suuntautumista, niin tämä ei kuitenkaan itse ole homoseksuaali (ABC 2001). Tom Cruise on selvästi halunnut, ettei hänen tähtikuvaansa kuulu homoseksuaalisuus. Voidaan olettaa, että hän on pelännyt huhujen tahraavan hänen puhtoista tähtikuvaansa, johon kuuluu se, että Cruise on heteromies, joka esittää elokuvissaan heteromiehiä. Ei siis ole yllättävää, että Cruise on halunnut jo vuonna 1994, ettei *Veren vangit* sisällä Ricen kirjojen homoeroottisia kohtauksia.

Sorcha Ni Fhlainn kirjoittaa artikkelissaan *Cruising the vampire: Hollywood Gothic, Star branding, and Interview with the vampire* (1994) kirjassa *Starring Tom Cruise* elokuvasta *Veren Vangit*. Fhlainn kirjoittaa Cruisen sopivuudesta rooliin sekä sen aiheuttamasta kohusta, koska yleisön mielestä Cruise ei ollut oikea valinta Lestatin rooliin. Fhlainn myös kirjoittaa Cruisen kampanjoineen roolin saamista varten laihduttamalla ja värjäämällä hiuksensa blondeiksi, jotta hän vastaisi kirjailija Ann Ricen kuvaa vampyyri Lestatista. Hän halusi tehdä Lestatin roolin ja lopulta sai sen (Fhlainn 2021, 155). Monet kriitikot kirjoittivat Cruisen olevan sopimaton rooliin, sillä hän oli vakiintunut tietynlaisten elokuvien kasvona: periamerikkalaisena naapurin poikana kuten elokuvissa *Riskibisnes*, *Top Gun* ja *Sademies*. Nämä elokuvat leimasivat hänet tietynlaiseen muottiin, mikä olisi voinut olla uhka Ann Ricen kirjoittamaan kirjaan verrattuna täysin erilaiselle elokuvalle (Fhlainn 2021, 156). Lestatin rooli rikkoo Cruisen tähtikuvaa elokuvassa, sillä hän esiintyy iloisissa väkivallankuvauksissa. Eroottisissa kohtauksissa Cruisen katse on puolestaan julma (Fhlainn 2021, 161). Rooli Lestatina on Cruisen uralla poikkeuksellinen, sillä elokuva ja Cruisen hahmo nojaavat goottilaiseen vampyyrierotiikkaan, jossa Cruise ei esiinnykään enää kunnollisena amerikkalaisena naapurinpoikana kuten esimerkiksi elokuvassa *Riskibisnes*, joka nosti hänet elokuvatähdeksi. Flainn (2021, 163) kirjoittaa nojaten Dyerin (2004, 2–3) erotteluun tähtien jaottelun julkisesta ja yksityisestä minästä siitä, kuinka Cruise on sopiva rooliin, riittävätkö hänen näyttelijän kykynsä sekä siitä paljastaako tällainen roolivalinta jotain Cruisessa yksityishenkilönä tähteyden takana. Hän kirjoittaa myös siitä, kuinka *Veren vangit* ei ole monellakaan tapaa tyypillinen Tom Cruise -elokuva, vaan hänen mukaansa tämä yksi rooli kiistää sen, että on olemassa yksi erityinen elokuvatyyppi, joka on Tom Cruisen tähtiväline. Hänen mukaansa myös lukuisat elokuvan arvostelut pohdiskelivat Cruiselle epätyypillistä queer-aspektia. Häntä ei ollut totuttu näkemään näin avoimesti homoseksuaalisessa roolissa.

Vaikka *Helsingin Sanomien* artikkelin mukaan elokuvaan oli homoseksuaalisten aspektien puolesta ”siistitty” Cruisen toiveesta, niin on silti hämmentävää, kuinka leimaantumista pelkäävä tähti on halunnut ottaa tällaisen roolin vastaan. Tästä voisi päätellä, että leimaantumisen peloista huolimatta Cruise on kuitenkin halunnut ottaa tällaisen haastavan roolin vastaan, mutta kuitenkin samalla suojella tähtikuvansa ”tahriintumista”. Ruth O’Donell (2012, 55) kirjoittaa väitöskirjassaan, kuinka Cruisella on tietynlainen yhteys queer-katseeseen ja -kulttuuriin rooliensa kautta. Cruise on ikään kuin kahden ideologisen vastakkainasettelun välissä: hän on sankarillisen maskuliininen, mutta myös seksuaalisesti ekshibitionistisen poikamainen. Vaikka nämä aspektit ovat läsnä Cruisen uralla, niin silti hän valvoo kiihkeästi omaa seksuaalisuuttaan median silmissä.

Maininta Cruisen pelokkuudesta homoseksuaaliksi leimaantumista kohtaan tuo mielenkiintoisen diskurssin osaksi hänen tähtikuvaansa: heteroseksuaalin amerikkalaisen naapurinpojan rooleja tehneen Cruisen tähtikuvaan tulee myös queer-kulma ja -aspekti tai ainakin pelko siitä, että tällaisesta tulisi osa hänen tähtikuvaansa.

Itselleen epätyypillisestä roolista Cruise teki itselleen tyypillisiin rooleihin paluun vuonna 1996, jolloin ensi-iltansa saivat sekä *Vaarallinen tehtävä*, että draamakomedia *Jerry Maguire-elämä on peliä*. Nämä molemmat elokuvat edustavat kahta tyypillistä elokuvatyyppiä Tom Cruisen tuotannosta: toimintaelokuvaa, sekä Cruisen tähtivälineeksi luokiteltavaa draamaelokuvaa.

Jerry Maguire – Elämä on peliä

Kati Sinisalo kirjoittaa 14.3.1997 kritiikissä Cameron Crowen elokuvasta *Jerry Maguire-elämä on peliä* seuraavasti:

Tärkein ensin Tom Cruise on oikein hyvä Jerry Maguireen nimiroolissa. eikä ihme, sillä Cruise näyttelee itsensä oloista miestä: hän on menestynyt, hurmuri, itsekeskeinen ja kireä kuin jännitetty jousi. Elokuvan mittaan Jerry’n ote lipsuu, mikä syventää Cruisen silloiteltua imagoa. Lopulta Jerry valaistuu, mikä ei enää suju Cruiselta yhtä uskottavasti

Jerry Maguire urheiludraama, jonka pääosassa Tom Cruise esittää urheiluagenttia, joka saa potkut, mutta nousee lopulta takaisin huipulle yksinhuoltajaäiti Dorothyn (Renee Zellweger) avustaman. Kyseessä on elokuva, joka istuu hyvin Roger Ebertin (1990) Tom Cruise -elokuvan käsitteen alle. Sinisalo kuvailee Jerry Maguireen muistuttavan paljon Cruisea itseään, eli tosiasiaa roolihahmo muistuttaa yleisön luomaa kuvaa Cruisesta. Sinisalo rakentaa

Cruisesta menestyneen, hurmaavan mutta itsekeskeisen ihmisen kuvan. Toimittajan mielikuva Cruisesta välittyy kritiikin lukijalle. Jerry kohtaa elokuvassa haasteita, mikä Sinisalon mukaan syventää Cruisen siloteltua imagoa, eli rooli tuo uuden ulottuvuuden Cruisen tähtikuvaan kriitikon silmissä. Sinisalo suhtautuu elokuvaan suopeasti, sekä kirjoittaa sen olleen menestys kriitikoiden silmissä. *Jerry Maguire* on elokuvan *Sademies* ohella rooli, jossa Cruisen hahmo kohtaa kriisin, jossa vaarana on todellinen epäonnistuminen (O'Donnell 2012, 34–35). Nämä roolit tuovat Cruisen tähtikuvaan syvyyttä, sillä elokuvissa annetaan ymmärtää, että on olemassa mahdollisuus hänen epäonnistumisestaan. Epäonnistumisen mahdollisuus on poikkeuksellinen Cruisen tähtikuvassa, sillä hänen esittämät hahmonsensa ovat lähes poikkeuksetta voittamattomia sankareita.

Elokuvan ilmestyessä joulukuussa vuonna 1996 Tom Cruise oli ollut jo kymmenen vuotta supertähti. Kriitikot ja yleisö tässä vaiheessa yli ovat kymmenen vuoden ajan rakentaneet Cruisen tähtikuvaa. Tässä vaiheessa Cruise oli myös julkisesti skientologian harjoittaja ja kirkon jäsen, mutta tämä ei vielä ennen internetin todellista yleistymistä ollut niin suuri ongelma hänen urallaan, mitä se myöhemmin tulisi 2000-luvulla olemaan.

Rooli *Jerry Maguire*ssa on Cruiselle poikkeava, sillä häntä ei ole elokuvien *Cocktail* ja *Knight and Day* (*Knight and Day*, USA 2010) lisäksi nähty niin keskeisesti romanttisen sankarin roolissa. Toisinaan *Jerry Maguire* luokitellaan romanttisten komedioiden kategoriaan. Elokuvassa Cruise esittää itsensä oloista miestä, kuten Sinisalo kirjoittaa. *Jerry Maguire* on elokuva, joka antaa mahdollisuuden tulkintaan siitä, että se on tähtiväline, jossa Cruise esiintyy romanttisena sankarina ja antaa mahdollisuuden yleisölle nähdä hänet haavoittuvana, mutta silti omana hurmaavana ja menestyneenä itsenään. Myös Dorothy'n hahmo on elokuvassa Cruisen etenkin naispuolisen yleisön asemassa. Hän näyttäytyy elokuvassa Dorothylle ihailtavana ja saavuttamattomana, mutta heikolla hetkellä Dorothy saa otteen Cruisen esittämästä Jerrystä. Yleisö voi kokea murtuvan Jerry'n ikään kuin paljastavan jotain Cruisesta itsestään, sillä tätä ei olla totuttu näkemään tämän kaltaisissa rooleissa. Tämä syventää Cruisen tähtikuvaa ja ainakin näennäisesti paljastaa inhimillisen puolen hänestä itsestään. Myös tämän voi tulkita olevan diskurssi autenttisuudesta, sillä yleisö voi kokea pääsevänsä lähemmäksi aitoa Tom Cruisea.

Sinisalon mielestä Jerry'n valaistuminen elokuvassa ei suju Cruiselta enää yhtä uskottavasti, mutta hän ei pidä Cruisen suoritusta huononakaan. Kritiikin perusteella on tulkittavissa, että *Jerry Maguire* on Cruisen uralla tähtiväline, joka esittää hänet inhimillisenä ja

haavoittuvaisena ja tuo jotain aitoa Cruisesta tämän ainaseen voittajan ja supersankarin tähtikuvaan. Ikään kuin elokuvalla haluttaisiin lisätä hänen tähtikuvaansa autenttisuutta ja inhimillisiä piirteitä. Hän sai tästä roolista parhaan miespääosan Oscar-ehdokkuuden ja Golden Globe -palkinnon parhaasta miespääosasta (IMDB 2024). Matti-Esko Hytönen (1997) kirjoittaa *Helsingin Sanomien* palstallaan otsikolla ”*Cruisen Oscar-jahti*” siitä kuinka hänen mielestään *Jerry Maguire* on rakennettu Cruisen Oscar-palkinnon voittamista varten, mutta ei lopulta onnistu tässä, vaikka pääroolissa olisi hyvin aineksia voittoa varten. Hytösen mukaan Oscaria himoitseva näyttelijä ei voisi näyttellä otollisemmassa elokuvassa palkintoa varten. Jutussa on myös mielenkiintoinen diskurssi Cruisen epäonnistumisesta romanttisissa kohtauksissa, mikä on myös muusta aineistosta esiin nouseva diskurssi. Cruisen sanotaan epäonnistuvan romanttisen sankarin roolissa, sillä tällä ei ole kemialla vastanäyttelijöidensä kanssa. Hytösen väite ei ole ainoa, sillä Cruisen ja vastanäyttelijän kemian puutetta kritisoidaan myös *Knight and Day* elokuvan kritiikissä (*Helsingin Sanomat* 2010). Kemian puute potentiaalisesti vie Cruiselta uskottavuutta elokuvan romanttisena sankarina, koska hänen romanssinsa vastanäyttelijän kanssa ei näyttäytyä uskottavana.

Seuraava Tom Cruise -elokuvan määritelmän mukainen elokuva on vuoden 2022 hittielokuva *Top Gun: Maverick*.

Top Gun: Maverick

Elokuvan *Top Gun: Maverick* kritiikki on järkevää luokitella kritiikiksi, jossa elokuva näyttäytyy nimenomaan Tom Cruise -elokuvana ja tähtivälineenä. Elokuvan olisi voinut käsitellä myös Cruisen toimintaelokuvia käsittelevässä luvussa, mutta toisaalta keskeisin nouseva diskurssi on tähteydiskurssi. Kritiikki keskittyy erittäin paljon juuri Tom Cruisen tähtipersoonaan ja hänen tähtyteensä.

Veli-Pekka Lehtosen (2022a) kritiikki Joseph Konsinkin elokuvasta *Top Gun: Maverick* keskittyy suurelta osin Tom Cruiseen ja Cruiseen toimintatähtenä. Kritiikki on pitkä ja se sivuaa paljon Cruisen tähtikuvaa ja uraa:

Näemme *Top Gun: Maverick*issa Tompan hävittäjän ohjaimissa, moottoripyörän satulassa (ilman kypärää 1980-luvun tyyliin), näemme hänet purjeveneessä ja juoksemassa tunnusomaista robottijuoksuaan. Näemme Tompan myös paidatta pelaamassa amerikkalaista jalkapalloa hiekkarannalla. Poikkeuksellisen fyysisen näyttelijän työtä tukee tietenkin elokuvan monisatapäinen työryhmä, joka on muun muassa käsikirjoittanut, lavastanut, puvustanut, tehnyt stunt -temppeja ja käsitellyt kuvia, jotta tähti loistaisi ja näyttäisi uskottavalta. Cruise on julkisuudessa usein korostanut tekevänsä vaaralliset stunttemppeja elokuvissa

itse. ”Kysyikö kukaan Gene Kellyltä, miksi tanssit”, hän vastasi keskiviikkona Cannesissa, kun häneltä kysyttiin miksi vaativat osuudet pitää tehdä itse. Cruise kertoi imeneensä valkokankaan liikkeen saloja katsomalla mykän kauden mestareiden Charlie Chaplinin, Buster Keatonin ja Harold Lloydin elokuvia. ”Muistan jokaisen ottoni elokuvistani. Muistan kaiken”, Cruise väitti Cannesissa.

Lehtonen kuvailee Cruisen toimintanäyttelijyyteen kuuluvia tuttuja piirteitä, jotka nousevat esiin myös esimerkiksi *Mission: Impossible* -elokuvien kritiikeissä. Kritiikissä otetaan esille se, kuinka Cruise tekee stunttinsa itse. Myös hänelle tyypillinen juoksutyyli nostetaan esille. Lehtonen mainitsee elokuvan mittavan työryhmän ja kuinka se on pitänyt huolen siitä, että Cruisen tähti loistaisi ja näyttäisi uskottavalta. Tämän perusteella Lehtosen voisi olettaa luokittelevan *Top Gun: Maverickin* tähtiväline-elokuvaksi, jonka keskiössä on Cruise tähtenä ja toimintatähtenä. Lehtonen siteeraa kritiikissä myös Cruisen haastattelua Cannesissa, jossa tämä kertoi yleisölle elokuvistaan *Top Gun: Maverickin* promootion yhteydessä.

Cruise äityi muistelemaan lapsuutensa tapausta, jota hän näytti pitävän yhtenä elämänsä avainkokemuksena. Cruise kertoi olleensa noin nelivuotias ja halunneensa hypätä laskuvarjolla. Hän oli irrotanut lakanan sängystä ja kiivennyt kotinsa katolle. Hypätessään hän oli kertomansa mukaan tajunnut, että tämä ei pääty hyvin. ”Maa oli onneksi märkä”, Cruise muisteli ja kertoi maassa maatessaan ajatelleensa, miten äiti suuttuu. ”Lakana oli likaantunut”, Cruise kertoi.

Artikkelissa nostetaan esille se, kuinka Cruise näytti pitävän lapsuutensa tapahtumaa avainkokemuksena. Sitaatista voi myös tulkita, kuinka Cruise luo itsestään kuvaa tietoisesti mahdollisimman autenttisena toimintatähtenä, jota hän on halunnut olla jo varhain. Cruise rakentaa omaa toimintatähteyttään ja tämän sitaatin nostaminen elokuvakritiikissä luo kuvaa siitä, kuinka myös kriitikko tiedostaa Cruisen luovan omaa tähtikuvaansa. Lehtosen kritiikki *Top Gun: Maverickista* on selkeä tähtikritiikki, sillä se painottuu niin vahvasti Cruiseen sekä suoraan tämän tähteyteen. Lukijalle välittyy kuva siitä, kuinka kritiikissä Cruisesta luodaan kuvaa tähtenä, joka kontrolloi tietoisesti hänestä itsestään kuvaa autenttisena toimintaelokuvien tähtenä ja että Cruisen takana on myös iso koneisto, joka saa kaiken näyttämään hyvältä. Hän on osa koneistoa, joka luo tähtiä, mutta tässä kohtaa uraansa hän on tähtenä jo niin iso, että pystyy vaikuttamaan kuvaansa myös itse ja jollain tavalla myös kontrolloimaan sitä. Cruisen *tähtivoimalla* on merkittävä vaikutus hänen elokuviinsa. Sen lisäksi, että hän on elokuviensa tähti, niin hän on myös usein esimerkiksi tuottajana yksi elokuvan ”rakentajista” (Daniel 2021, 240). Tom Cruisesta on tavallaan myös tullut osa koneistoa, joka luo. Hän ei ole vain passiivinen tekijä perinteisen tähtimääritelmän tavalla, jossa tähti on luotu tuote, vaan Cruise luo itse omaa tähteyttään. Hänen roolinsa elokuviensa

tuottajana takaa Cruiselle sen, että hän muodostaa itselleen suojan ja omistaa tavaramerkkinsä (Lomax 2021, 224). Cruise ei kuitenkaan kykene kontrolloimaan tähtikuvaansa täysin vaan lopullisen tähtikuvan ja mielikuvan muodostavat yleisö ja media. Näyttää kuitenkin siltä, että Cruise pyrkii tekemään kaikkensa, jotta hän kykenisi vaikuttamaan yleisön mielikuviin.

Kritiikissä Lehtonen kirjoittaa myös Cruisen yksityiselämästä:

Samalla Top Gun on Tom Cruisen suljettu maailma. Supertähden, jonka varjellusta ja ristiriitaisesta yksityiselämästä emme tiedä paljoakaan. Se mikä meillä on, on Cruise valkokankaalla: Amerikan röyhkeä kultapoika, joka saa kaiken aina anteeksi. The Sankari.

Poikkeuksellisen fyysisen näyttelijän työtä tukee tietenkin elokuvan monisatapäinen työryhmä, joka on muun muassa käsikirjoittanut, lavastanut, puvustanut, tehnyt stunt - temppeja, ja käsitellyt kuvia, jotta tähti loistaisi ja näyttäisi uskottavalta.

Aineistosta nostetussa lainauksessa on kiteytetty hyvin Cruisen tähtikuvan keskeiset elementit: tavallisten kuolevaisten maailmasta eristäytynyt tähti, joka päättänyt olla olemassa vain valkokankaalla. Eristäytyneisyys on noussut keskeiseksi elementiksi Cruisen tähtitekstissä. Hän ei ole yleisölle saavutettavissa, vaan hänestä annetaan mystinen kuva. Hän on tähti, joka toimii valkokankaalla ja jonka tähtikuvan eteen työskentelee suuri työryhmä.

Myöhemmin kritiikissä tulee esille taas Cruisen yksityiselämä ja se, kuinka tiukasti hän kontrolloi yksityisyyttään:

Maailmantähtenä Cruise kontrolloi julkisuuttaan tiukasti. Cannesin tilaisuudessaakin puheenaiheet oli rajattu Cruisen elokuviin, ja tilaisuuden ranskalainen juontaja käsitteli Cruisen persoonaa hyvin varoen. Mahdollisesti kiusallisia yleisökysymyksiä ei sallittu lainkaan toisin kuin Sylvester Stallonen esiintyessä vastaavasti elokuvajuhlilla vuonna 2019

Lehtonen mainitsee Cruisen tiukan yksityisen julkisuuskuvan jo toistamiseen, joten se nousee aineistosta näkyväksi ja mielenkiintoiseksi teemaksi. Cruisen tavoite on todennäköisesti olla vain elokuvatähti sekä elokuvantekijä. Toisaalta välittyy myös kuva, että Cruise tietää mystisyyden lisäävän yleisön kiinnostusta häntä kohtaan. On myös uskottavaa, että hän tahtoo vain tehdä elokuvia, eikä näyttäytyä lainkaan muuten julkisena persoonana. Cruisen sulkeutumiseen ulkomaailmasta ovat varmasti vaikuttaneet myös hänen kohunsa 2000-luvun puolessavälissä, sekä avioeron ympärille rakentunut kohu vuonna 2012. Christine Gledhillin (1991b, 214–217) tähteyden teorian mukaan tähdet ovat itse mukana rakentamassa tähtikuvaansa elokuviensa kautta, sillä elokuvat voivat kertoa tähdestä jotain siitä, millainen tämä on todellisessa elämässä. Aineiston perusteella Cruise sopii Gledhillin tähteyden

määritelmään, sillä hän on tarkka julkisuuskuvastaan ja vaikuttaa itse pyrkivän sen hallitsemiseen. Hän antaa jotain itsestään yleisölle vain elokuvissaan.

Lehtonen nostaa suoraan esille Tom Cruisen tähteyden:

Käsikirjoitus on toiminnallisen tehokas ja samalla niin sliipattu, että rosoa saa haikea: kaikki on toteutettu Cruisen tähtikuvan ehdoilla, ja on mahdotonta kuvitella jatko-osan päätyvän 1980-luvun elokuvan tapaan tunnetuksi homoeroottisuudestaan. Tämä piirre yhdistettiin Top Guniin viimeistään vuonna 1994, kun elokuvassa *Sleep with Me* kuultiin Quentin Tarantinon suusta pitkä, kiihkeä ja hyvin vakuuttava yksinpuhelu aiheesta.

Nyt hikeä ja suihkuverhojen takaisia tapahtumia on tarjolla vähemmän, sillä 59-vuotiaan Cruisen tähtikuva on viime vuodet perustunut rooleihin, joissa Cruise on ylivertainen -myös suhteessa vastaanäyttelijöihin.

Kannattaa huomata, miten ohuita ja välähdysmäisiä Cruisen herkimmit kohtaukset *Maverickissa* ovat. Cruise on tähti, ja näyttelijänä tähteytensä ja tuotteidensa elinkautisvanki.

Kritiikistä tulee jo heti selväksi se, että *Top Gun: Maverick* on tähtiväline-elokuva, joka on rakennettu Tom Cruisen ympärille, sekä esittelee häntä ja hänen ominaisuuksiaan.

Kuten jo *Mission: Impossible* -elokuvien kritiikkien kohdalla on tullut esille, on Cruise erityisen tunnettu sankarin rooleista, joissa hän on voittamaton ja selviää aina. Aineiston *The Mummy* -elokuvan kritiikissä nousee ylös sama teema: Tom Cruiselta ei edes odoteta muuta, kuin sitä, että tämä on elokuvissa melkein kuin supersankari. Näin ollen hän on oman tähtikuvansa vanki, josta poikkeaminen on hankalaa tai se lisää riskiä epäonnistumiseen. Lehtonen kirjoittaa myös siitä, kuinka Cruise ei päästä katsojaa lähelleen edes elokuvissa. Herkät kohtaukset ovat vähäisiä, eivätkä anna paljon. Liian lähelle päästäminen ei sopisi Cruisen tähtikuvaan, sillä tämä on sankari, joka ei särkeydy.

Tom Cruisesta rakentuu aineiston toimintaelokuvien arvioiden perusteella kuva tähdestä, jonka toimintaelokuvat ovat ensisijaisesti tähtiväline-elokuvia, mutta joissa tähdellä on kuitenkin vahva tekijäys ja valta vaikuttaa elokuviinsa. Cruisen fyysistä omistautumista toimintarooleille arvostetaan ja häntä pidetään vaikuttavana näkynä. Aineistosta nouseva teema on myös nuorekkuus, sillä Cruise esiintyy rooleissa, joita yleensä esittävät häntä merkittävästi nuoremmat henkilöt. Cruisesta puhutaan myös klassisena Hollywood-tähtenä ja vanhanliiton toimintasankarina. Cruisea pidetään pääosin karismaattisena, mutta myös sopimattomana tiettyihin rooleihin. Hän ei esimerkiksi onnistu romanttisen sankarin roolissa. Kriitikot näkevät myös Cruisen sopimattomuuden joihinkin rooleihin ongelmallisena, sillä

tämä on niin vakiintunut kasvo mediassa ja elokuvissa. Cruisen kasvojen ”kuluneisuus” vaivaa rooleissa, joissa hahmon kuuluisi olla ei-tunnistettava. Häntä tituleerataan karismaattiseksi, mutta toisaalta myös näyttelijäksi, jolla ei ole karismaa. Hänen 1990-luvun draamaelokuviansa rooleissa toistuu diskurssi itsensä toistamisesta.

Positiivisimmin Cruiseen suhtaudutaan silloin kun tämä *Mission: Impossible* -elokuvissa ja silloin kun hän on maineikkaiden elokuvaohjaajien elokuvissa, esimerkiksi Brian De Palman tai Martin Scorsesen. Cruiselta myös odotetaan tietyn tyyliä elokuvia. Kriitikot eivät varsinaisesti pety, jos Cruise tähdittää laadukasta toimintaelokuvaa, jollaisena *Mission: Impossible* -sarjan elokuvia pidetään. Viime vuosina yleisö ei myöskään ole osannut odottaa häneltä muunlaisia rooleja, sillä hän on tähdittänyt yksinomaan toimintaelokuvia jo noin kymmenen vuotta. *Mission: Impossible* -elokuvat toimivat mielestäni Cruisen tähtivälineen keskeisimpänä elementtinä, sekä tähtikuvan rakentajina, siinä mitä tulee Tom Cruiseen toimintatähtenä. Ennen *Mission: Impossible* -elokuvia Cruisen tähtivälineen keskeiseksi piirteiksi voisi nimetä hänen profiloitumisensa vakavahenkisten ja arvostettujen ohjaajien draamanäyttelijäksi, mutta *Mission: Impossible* -elokuvasarja on noussut Cruisen tähtikuvan keskeiseksi tekijäksi. Kyseinen elokuvasarja jatkuu edelleen ja sarjan seuraava elokuva julkaistaan kesällä 2025 (Rubin 2024).

4 Tom Cruise muissa elokuvissa

Tämän luvun alla ovat elokuvat, jotka eivät sovi Roger Ebertin Tom Cruise -elokuvan määritelmään, eikä kritiikkien keskeinen diskurssi liity Cruisen tähteyteen. Tämän luvun alaluvuissa on paljon toisistaan poikkeavia elokuvia. Alaluvussa 4.1 johtavana teemana ovat elokuvat, joiden kritiikeissä Tom Cruise nähdään elokuvantekijänä, muissa kuin *Mission: Impossible* -sarjan elokuvissa. Näiden elokuvien kritiikeissä on mielenkiintoista huomata kuinka Cruise luo tähtikuvaansa elokuvan tuottajana myös muissa kuin toimintaelokuvissa. Alaluvussa 4.2 keskitytään kritiikkeihin, joissa keskeinen diskurssi on Cruisen karisman puute. Näitä kritiikkejä on mielenkiintoista tutkia yhtenä kokonaisuutena, sillä kuten jo *Jack Reacher* -elokuvien kritiikkien yhteydessä totesin, on mielenkiintoista, että Cruiselta puuttuu kriitikoiden mielestä täyteydelle keskeinen piirre eli karisma.

Näiden jälkeen alaluvussa 4.3 ovat kritiikit, joita on ollut hankala mielekkäästi sijoittaa edellisten alalukujen alle. Alaluvussa on paljon toisistaan merkittävästi poikkeavia elokuvia, sillä tarkastelussa on esimerkiksi kritiikki musikaalielokuvasta *Rock of Ages* (USA 2012).

4.1 Tom Cruise elokuvantekijänä

Tässä alaluvussa käsitellään kritiikkejä, joissa korostuu Cruisen osallisuus elokuvien tekoprosessissa ja hän näyttäytyy niissä henkilönä, jolla on päätävävaltaa elokuvien sisältöön. Tämä teema oli myös osa edellistä lukua, mutta näissä kritiikeissä Cruisen osallisuus tuottajana korostuu vielä enemmän. Häntä käsiteltiin tuottajana myös Tom Cruise -elokuvia käsittelevän luvun yhteydessä, mutta myös tässä luvussa nousevana diskurssina on tekijyys muissa kuin esimerkiksi toimintaelokuvissa. Tämän luvun elokuvat eivät kuitenkaan mene täysin Tom Cruise -elokuvan käsitteen alle.

Tässä tutkielmassa käsitellään vain Tom Cruisen tähdittämiä elokuvia, mutta hänen ja Paula Wagnerin tuotantoyhtiö Cruise/Wagner Productions on tuottanut myös elokuvat *Rajaton tahto* (*Without Limits* USA 1998), *The Others* (Espanja, USA, Ranska 2001), *Narc* (USA 2002), *Väritetty totuus* (*Shattered Glass* USA 2003) *Suspect Zero- täydelliset rikokset* (UK, Saksa, USA 2004), *Elizabethtown* (USA 2005), sekä *Ask the Dust* (USA, Saksa 2006). Elokuvien *Väritetty totuus* (Heikkinen 2004b) ja *Elizabethtown* (Heikkinen 2005) kritiikeissä Tom Cruisen kerrotaan olevan elokuvien tuottaja.

Ensimmäinen elokuvakritiikki tässä luvussa on elokuvasta *Vanilla Sky* (*Vanilla Sky*, USA 2001), jossa Cruise nähdään tieteisdraaman pääosassa.

Vanilla Sky

Tom Cruisen ja Cameron Crowen toinen yhteistyö on Alejandro Amenabarin elokuvan *Avaa silmäsi* (*Abre los ojos*, Espanja 1997) uusintaversio. 24.1.2002 julkaistussa kritiikissään Helena Ylänen pitää elokuvaa jännityselokuvana, joka ei kuitenkaan särmättömyydessään jännitä. Ylänen kirjoittaa elokuvasta näin:

Vanilla Sky on sellainen vihonviimeinen Hollywood-tuote, ettei se 137 minuuttia kestätyään tarkoita mitään, koska se on vesittänyt jokaisen hahmottomassa olevan merkityksen jollain toisella merkityksen idulla.

Elokuva näyttäytyy Hollywood-tuotteena, joka ei kerää Yläseltä ylistystä. Lukija ei saa kuvaa elokuvasta, joka olisi erityisen taidokas ja kiinnostava, vaan elokuva kuulostaa olevan enemmän rahan tekemiseen tarkoitettu tuote.

Entinen pop-toimittaja ja muutaman menestyselokuvan mies Cameron Crowe on laittautunut ohjaamaan espanjalaisen Alejandro Amenabarin kuristusotteella toimivasta jännäristä *Abre los ojos* ("Avaa silmäsi") amerikkalaista uutuustuotetta. Hän on kirjoittanut uuden version, mutta hän on aivan liian pehmeä ja kiltti ihminen puuttumaan näin pahaan materiaaliin. Syvimmältään näiden kompromissien takana on paljon isompi luuta kuin Crowe, itse Tom Cruise. Hän osti aiheen Amenabarilta ja tämän käsikirjoituskumppaneilta. Hänen firmansa on tuottanut elokuvan. Hän on palkannut Crowen hommaan, ja itse hän esittää kaiken keskipisteenä olevaa pääosaa David Aamesia.

Tämän elokuvan kohdalla tulee esille Tom Cruisen tekijyys, mutta tällä kertaa draamaelokuvassa. Yleensä tekijyys tulee esille hänen toimintaelokuviansa kohdalla. Ylänen antaa ymmärtää, että juuri Cruise on ollut kiinnostunut alkuperäisen elokuvan aiheesta, sekä ostanut sen filmatisointioikeuden itselleen:

Cruisea tarina tarina lienee houkuttanut, koska se antaa hänelle mahdollisuuden esittää sekä suvereenia juppia että kirottua, runneltua miestä, joka kasvaa ihmisenä. Ja lisäksi hän saa muhinoita sekä Penelope Cruzin, että Cameron Diazin kanssa.

Ylänen arvioi humoristisesti Cruisen mahdollisia ambitioita valita rooli. Ylänen huomio roolin houkuttavuudesta viitanee Cruisen aikaisempiin elokuviin, jotka noudattavat Roger Ebertin Tom Cruise -elokuvien määritelmän kasvutarinaa. Ylänen antaa myös ymmärtää, että Cruisen yhtenä syynä tarinan houkuttavuuteen on ollut mahdollisuus esiintyä kahden tunnetun naisnäyttelijän kanssa. Ylänen antaa sitaatissa myös kuvan tyypillisestä Tom Cruisen

”minänkohotusoperaatio” elokuvasta. Tämä on tekijyyden ohella toistuva diskurssi. Kritiikin perusteella voidaan tulkita, että Tom Cruise on halunnut tehdä myös *Vanilla Sky*:n omana ”minänkohotusoperaationa” pitääkseen yllä omaa tähtikuvaansa, johon kuuluu Cruisen rooli naisten suosiossa olevana miehenä.

Tom Cruise jatkoi uraansa tieteiselokuvan parissa myös seuraavan vuoden elokuvassa *Minority report*. Elokuva on huomattavasti synkempi kuin *Vanilla Sky*.

Minority Report

Helena Ylänen arvioi 8.8.2002 elokuvan *Minority Report*, joka on Cruisen ja ohjaaja Steven Spielbergin ensimmäinen yhteinen elokuva. Kritiikin alaotsikko kuuluu: ”Steven Spielberg ja Tom Cruisen synkkä näkemys maailmasta vuonna 2054. Pohjana Philip K. Dickin teksti” Ylänen aloittaaakin kritiikin näin:

Minority Report on kahden Hollywood-tähden iso yhteistyö. Sen on ohjannut elokuvaohjaajista menestynein, Steven Spielberg, ja pääosaa esittää näyttelijöistä suosituin, Tom Cruise. Niinpä siitä on kirjoitettu kilometreittäin lehtijuttuja.

Alaotsikosta saa käsityksen, että elokuva on yhtä paljon sekä Spielbergin että Cruisen. Tästä sitaatista nousee esiin diskurssi Steven Spielbergin ja Tom Cruisen suuruudesta. Tähän kytkeytyy myös diskurssi Cruisesta suurena tähtenä. Spielberg ja Cruise olivat tuossa vaiheessa uriensa huipulla. Cruise oli muutamia vuosia aikaisemmin tähdittänyt Oscar-ehdokkuuksilla noteerattua Paul Thomas Andersonin *Magnoliaa*, sekä esiintynyt pääosassa vuoden 2000 tuottoisimmassa elokuvassa *Vaarallinen tehtävä II*. Ylänen nostaa esiin elokuvan saaman suuren mediahuomion, jota kaksi Hollywoodin supertähteä ovat aiheuttaneet. Elokuva sai huomiota suomessa myös muista syistä: suomalaislähtöisen matkapuhelinvalmistaja Nokian, tuolloinen pääsuunnittelija Frank Nuovo visioi tulevaisuuden viestintävälineitä elokuvaa varten. Nokia sai markkinoida uutuusmallejaan 7650 ja 9290 elokuvan avulla (*Helsingin Sanomat* 2002).

Ylänen jatkaa:

Minority Report on siis synkkäkulmainen tulevaisuuteen sijoitettu dramaattinen toimintaelokuva. Sen enempää Spielberg kuin Cruisekaan eivät ole aiemmin erityisesti pätevyntyneet tällä alueella. Spielbergin tieteiselokuvat ovat olleet lähinnä pehmeänsävyisiä tunkeutumisia hänen omaan lapsenmieheensä. Hänen toimintaelokuvansa taas ovat olleet komedioita.

Ylänen viitanee Cruisen ansioitumattomuudella scifi-draaman saralla Cameron Crowen elokuvaan *Vanilla Sky*, jota Cruise tähditti vuonna 2001. Muita tulevaisuuteen sijoittuvia elokuvia Cruise ei ollut tuossa vaiheessa uraansa tehnyt. Kriitikko ei ole vakuuttunut *Vanilla Skyn* perusteella Cruisen sopivuudesta genreen. Vastaavanlaisiksi scifi-draamaksi Spielbergin uralta voidaan nimetä *A.I. Tekoäly (A.I. Artificial Intelligence, USA 2001)*³⁰ Ylänen lyttää Cruisen suoritusta elokuvassa, mutta roolisuoritus ei ole herättänyt hänessä suuria tunteita puolesta tai vastaan:

Tom Cruisen näyttelemisestä on vaikea sanoa mitään. Huono hän ei ole, mutta suurten miestähtiin viehtymys näihin masokistisiin sijaiskärsijän rooleihin on monen pahan alku ja juuri.

Ylänen ei pidä Cruisea huonona, mutta ei erityisenäkään. Hän ei innostu siitä, kuinka Cruise on ottanut vastaan dramaattisen ja ”vaikean” roolin. Tämä antaa lukijalle kuvan siitä, ettei kriitikko ajattele Cruisen olevan omalla alueellaan. Tämä on mielenkiintoista, sillä kriitikot kritisoivat hänen samankaltaisia roolivalintoja, mutta toisaalta Cruisea ei haluta nähdä myöskään hänelle epätyypillisissä rooleissa. Uudistumista vaaditaan, mutta toisaalta, jos Tom Cruisen elokuva poikkeaa liikaa hänelle tyypillisistä elokuvista ja rooleista, sitä kritisoidaan. Diskurssi voidaan luokitella diskurssiksi Tom Cruisen sopimattomuudesta elokuvaan ja sen päärooliin, sillä se on kriitikon mielestä Cruiselle liian erilainen.

Historiallinen eeposelokuva *Viimeinen samurai (The Last Samurai USA 2003)* on Cruiselta täyskäännös edellisiin elokuviin verrattuna, sillä *Viimeinen samurai* on tieteiselokuvasta poiketen löyhästi tositapahtumiin perustuva historiallinen sotaelokuva.

Viimeinen samurai

Mikko-Pekka Heikkinen (2004a) arvioi Edward Zwickin ohjaaman elokuvan *Viimeinen samurai*. Cruisen tähdittämä seikkailudraaman kritiikki keskittyy pääasiassa elokuvan sanoman ympärille ja Amerikan ja japanin välisiin suhteisiin.

Keskelle Sormusten herran voitonjuhlia ja kahden Kill Billin väliin saapuu elokuva, jossa Tom Cruise heiluttaa samuraimiekkää ja ratsastaa historiallisen satajoukon kärjessä päin vihollisia. Sattumaa? Ei tietenkään. Näin on myyviä aiheita kierrätetty Hollywoodissa aina.

³⁰ Steven Spielbergin elokuvan A.I. Tekoäly kritiikki. Helsingin Sanomat. <https://www.hs.fi/kulttuuri/elokuva-arvostelu/art-2000002584330.html>

Viimeinen samurai on Heikkisen mielestä aiheeltaan elokuva, jonka tyyllisiä aiheita Hollywoodissa on totuttu näkemään. Eeppinen historiallinen draama oli Aasiassa suurempi hitti kuin Yhdysvalloissa. Sean Redmond (2021b, 11–12) kirjoittaa yhdysvaltalaisen tähtien kuljettavan amerikkalaista unelmaa ulkomaisille markkinoille, sekä *Viimeisen Samurain* olevan elokuva, joka oli nimenomaan suunniteltu tähän tarkoitukseen. Heikkinen kirjoittaa aiheen olevan myyvä ja siinä elokuva onnistuikin tuottaessaan jo japanissa pelkästään 119 miljoonaa dollaria (Box office Mojo 2024)

Ensimmäisessä yhteenotossa kapteeni Nathan Algren (Tom Cruise, myös tuottaja) jää samuraiden vangiksi ja joutuu tutustumaan viholliseensa, pääsamurai Katsumotoon (Ken Watanabe). Seuraa sotaelokuvan vakioiteema: miesten välinen ystävyys ja uskollisuus.

Tom Cruise on taas elokuvan tuottaja. Tämä on haluttu mainita kritiikissä ja se ilmentää Cruisella olevan valtaa elokuvan tuotannossa.

Cruise on valinnut ohjaajaksi Edward Zwickin, sotahistoriaan perehtyneen Harvardin kasvatin, joka on elokuvissaan käsitellyt muun muassa sotilaan rohkeutta ja moraalialia (Glory ja Tulikokeessa) ja rasismia (Poikkeustila).

Cruisen hän on laittanut näyttelemään enemmän kehollaan ja kasvoillaan kuin puheellaan. Dialogi on ytimekästä (”Se on loppu”).

On myös mielenkiintoista, kuinka kritiikissä kirjoitetaan Cruisella olleen valtaa valita elokuvalla ohjaaja. Tämä totta kai pitää paikkansa sillä hän on tuottanut elokuvan ja näin ollen voi tehdä tällaisia päätöksiä, mutta sen mainitseminen korostaa Cruisen tekijyyttä.

Viimeinen samurai on kiusaus tulkita kritiikiksi Yhdysvaltain hallituksen röyhkeyttä ja amerikkalaisuuden leviämistä kohtaan. Siitäkin huolimatta, että Tom Cruise oli ensimmäisten Hollywood-tähtien joukossa kannattamassa Irakin sotaa. Viimeisessä samuraisa Cruise näyttää suorastaan hullaantuneen maahan ja aikaan, jossa ei ole pikaruokaketjuja ja osavuositarkastuksia. Hänen naamallaan paistaa kateus maalle, jolla on historia.

Heikkisen kritiikki kytkeytyy elokuvakritiikin ideologisen ja moraalisen kritiikin perinteeseen. Elokuva *Viimeinen samurai* ei teilata tai ylistetä sen sisältämän ideologisen tai moraalisen sisällön perusteella (kts. Hietala 2012, 172–173), mutta kriitikko kytkee politiikan mukaan elokuvan tulkintaan. Mielenkiintoista Heikkisen kritiikissä on se, kuinka hän haluaa tulkita elokuvan kritiikiksi Yhdysvaltain käytöstä kohtaan, vaikka elokuvan päättähti on ollut hänen mukaansa ensimmäisiä Irakin sodan kannattajia. Heikkinen myös kuvailee Cruisen näyttävän hullaantuneen maasta, jolla on Yhdysvaltoja pidempi historia. Mielenkiintoista on se, kuinka kriitikko tekee oletuksia Cruisen mielipiteistä ja ajatuksista. Cruisesta tulee

kuva yhdysvaltalaisena supertähdenä, joka on halunnut tehdä myyvän elokuvan, jossa hän pääsee esittämään sankaria. Elokuva näyttäytyykin kritiikissä taas yhtenä Tom Cruisen ”minänkohotus” -elokuvana. Tämä nousee kritiikistä tekijyyden ohella keskeiseksi diskurssiksi.

Operaatio Valkyrie

Perti Avolan kritiikki 29.1.2009 Bryan Singerin elokuvasta *Operaatio Valkyrie* (*Valkyrie* USA/Saksa 2008) käsittelee juurikaan Tom Cruisea, mutta kritiikistä nouseva diskurssi on taas Tom Cruisen tekijyys elokuvassa.

Stauffenbergiä esittävä Tom Cruise ja joukko tuttuja ja luotettavia brittinäyttelijöitä laukoo toisilleen juhlallisia repliikkejä jokseenkin ilmeettömästi, eikä Singer syvenny aiheeseensa kuin pintapuolisesti. Cruise herätti perinteisen United Artist-elokuvayhtiön henkiin 2006 yhdessä silloisen tuottajakumppaninsa Paula Wagnerin sekä filmiyhtiö MGM:n kanssa. Operaatio Valkyrie on toinen uuden UA:n tuottama elokuva. Ensimmäinen oli Robert Redfordin ohjaustyö *Lions for Lambs* (2007)

Tom Cruiselle United Artist elokuvayhtiön osakkaaksi ryhtyminen antoi lisää valtaa Hollywoodissa, mutta United Artist ei varsinaisesti lähtenyt lentoon, sillä Cruisen tähdittämät elokuvat eivät olleet suuria menestyksiä. Nämä elokuvat myös sijoittuvat aikaan, jolloin Tom Cruisen imago oli ryvettynyt kohuissa. Legendaariselle elokuvayhtiölle tehdyt elokuvat, eivät kohottaneet hänen tähtikuvaansa entiselle tasolle, vaan siihen tulleita lopullisia säröjä ei onnistuttu korjaamaan. Tulee vaikutelma siitä, kuinka United Artist-yhtiön alla tehdyillä vakavilla draamoilla yritettiin korjata skientologiaan-liittyvistä kohuista tullutta maine haittaa. Helsingin Sanomat uutisoi *Operaatio Valkyrien* kuvauksiin liittyvistä ongelmista Saksassa neljän uutisen verran (kts. Taulukko 2.). Myöhemmin urallaan Tom Cruisen voidaan sanoa saaneen yleisönsä unohtamaan 2000-luvun puolen välin kohut, sekä skientologian. Tässä on onnistuttu, mutta se ei ”korjaa” säröjä Cruisen tähtikuvassa. Richard Dyerin (2004, 3) mukaan jokainen uusi asia tähdestä on lisää tähtikuvaan, eikä sieltä voi poistaa jo tapahtuneita asioita. Tähtikuva on jatkuvassa muutoksessa. Tähtikuva elää jatkuvasti, ja menneisyys pysyy taustalla. *Operaatio Valkyrie* tienasi kuitenkin kohtuullisesti, tuottaen maailmanlaajuisesti noin 200 miljoonaa dollaria (Brew 2017).

4.2 Tom Cruise ilman karismaa

Tässä luvussa käsitellään kritiikkejä, joissa esille nousee Tom Cruisen karisman puute. Aikaisempaa tutkimusta Cruisesta tehneet mainitsevat toistuvasti Cruisen karisman. Richard Dyer (1998, 29, 51–54) pitää karismaa yhtenä keskeisimmistä tähteyden elementeistä. Tämä kytkeytyy ajatukseen siitä, että tähti on henkilö, joka on jollain tapaa taianomainen ja lahjakas. Tom Cruise on erittäin menestynyt elokuvatähti, joten on mielenkiintoista huomata, kuinka joidenkin kriitikoiden mukaan hän on vailla karismaa. Herää kysymys siitä, miten hän on voinut nousta suureksi tähdeksi, jos häneltä puuttuu yksi tähteyden keskeisimmistä ominaisuuksista. Nämä ovat tietysti kriitikoiden omia mielipiteitä, mutta asia on silti mielenkiintoinen tarkastelun kohde, koska tähden vetovoimaa ja karismaa pidetään niin keskeisenä menestyksen elementtinä. *Helsingin Sanomien* kriitikko Pertti Avola (2015b) pitää Cruisea kiinnostava tapauksena, sillä hänen mielestään tämä ei ole juurikaan osoittanut poikkeuksellista karismaa tai näyttelijän taitoja. Avola pitää Cruisen suosion osasyynä lähinnä tämän ulkonäön muuttumattomuutta. Tämä onkin mahdollisesti yksi merkittävimmistä syistä Cruisen suosioon, sillä hän on onnistunut pysymään tuttu ja tunnistettavana yleisölle jo useita vuosikymmeniä. Tähän myös vaikuttaa se, että yleisö myös tietää millaisia elokuvia häneltä voidaan odottaa.

Tom Cruisen uran jonkinlaisena suvantovaiheen elokuvana voidaan pitää James Mangoldin ohjaamaa toimintakomediaa *Knight and Day*, jota Cruise tähditti yhdessä Cameron Diazin kanssa. Tämä elokuva nähtiin esimerkiksi elokuvien *Edge of Tomorrow* ja *Jack Reacher*-elokuvasarjan tapaan elokuvana, joka antaa Cruisen esitellä itseään fyysisesti haastavassa sankariroolissa, mutta ei jätä tilaa tunteille tai draamalliselle kehitykselle (Daniel 2021, 250).

Knight and Day

Helsingin Sanomien 16.7.2010 julkaistussa elokuva-arvostelussa elokuvasta *Knight and Day* käydään läpi elokuvaa ja sen juonta. Elokuva arvioidaan heikoksi, eikä Cruise näyttäydy positiivisessa valossa:

Hitchcockille kumartelu kuitenkin tyssää viimeistään siihen, että tylsä Tom Cruise ei todellakaan ole Cary Grant. Perusongelma on siinä, että *Knight & Day*ssa ei ole lopulta mitään mikä tekisi siitä kiinnostavan. Suhteellisen näppärän alun jälkeen pasmat ovat vähänkin tottuneemmalle toimintaleffojen katsojalle selvillä, ja homma lässähtää

pitkästyttäväksi vanhan toistoksi. Eikä Cruisen ja Diazin keskinäinen kemiakaan suoranaisesti hehku, tuskin, edes hiukan hiiluu.

Kriitikko pitää Tom Cruisea tylsänä, sekä hänen ja Cameron Diazin kemiaa olemattomana. Cruisen näyttelijänsuorituksen arviointiin vaikuttaa todennäköisesti paljon se, että kriitikko pitää elokuvaa tylsänä ja ponnottomana. Tekstin perusteella voisi myös olettaa, että hän odottaa Cruisen tuovan elokuvaan jotain, mutta elokuva lopulta on niin tylsä, ettei tuo. Hän ei ole kriitikon mielestä yhtä vetovoimainen tai lahjakas kuin Gary Grant, eikä elokuvassa ole mitään kiinnostavaa. Tulee myös käsitys siitä, kuinka elokuvan voi kritiikin perusteella olettaa toistavan sekä Tom Cruise -elokuvien, että toimintaelokuvien samaa kaavaa, eikä elokuva luo mitään uutta. Esille nousee itsensä toistamisen diskurssi. Yleisö voi kyllästyä tähden liialliseen itsensä toistamiseen ja myös Tom Cruisen kohdalla kyllästymistä on ollut vuosien varrella havaittavissa, mikä on aiheuttanut hänen vetovoimansa heikkenemistä (Redmond 2021b, 14).

Cruisen uran ehkä pahimpana epäonnistumisellaan hänen urallaan voidaan pitää Alex Kurtzmanin ohjaamaa elokuvaa *The Mummy*. Elokuva epäonnistui kaupallisesti, eivätkä myöskään kriitikot pitäneet siitä. Tässä vaiheessa Cruisen uraa hänen laadunvalvontansa elokuvien suhteen on pettynyt. Tom Cruisea ei virallisesti kreditoitu elokuvan tuottajaksi, mutta hänen kerrotaan kontrolloineen elokuvaprojektia. Elokuvan nähtiin keskittyvän liikaa Tom Cruiseen ja hänen hahmoonsa, eikä elokuvan varsinaiseen ideaan eli muumioon (Lomax 2021, 231). Tämä antaa mahdollisuuden ajatukselle siitä, olisiko elokuva voinut olla mahdollisesti parempi menestys arvosteluissa, jos elokuvan taakkana ei olisi näin nimekäs tähti, jonka ympärille hänen elokuvansa rakentuvat. *The Mummy* nähtiin elokuvana, jonka olisi pitänyt keskittyä itse aiheeseen, eikä keskittyä liikaa päätähtensä ympärille. Tähteys voi mahdollisesti muodostua rasitteeksi elokuvalle.

The Mummy

Mikko-Pekka Heikkisen 9.6 2017 julkaistu kritiikki elokuvasta *The Mummy* on otsikoitu ”Tom Cruise on matkalla muinaismuistoksi- *The Mummy* on ikävystyttävä ja vanhanaikainen fantasiarymistely” Heikkinen kirjoittaa elokuvasta näin:

Uskoisin, että 13-vuotiaana olisin pitänyt tästä elokuvasta. Se pursuaa poikamaista toimintaa, eläviä luurankoja ja muinaisia hirviöitä, joista useimmat täräytetään tomuksi ennen kuin ne ehtivät muuttua painajaisunien aineeksi. Seksistä vain

puhutaan, joten isän ja äidinkin kanssa ilkeisi katsoa. Tekstini positiivinen osuus päättyy tähän. Seuraa risuja.

The Mummy on fantasia-toimintaelokuva, jossa luuraa pyramidin kokoinen pulma. Hänen nimensä Tom Cruise. Cruisella on hämmästyttävä kyky imeä ilo ympäriltään. Hän ottaa itsensä aivan liian vakavasti. Trillereihin kuten *Mission Impossible* -sarjaan poseeraus sopii, mutta kieli poskessa kulkevaan toimintakomediaan Cruise on väärä keulakuva.

Heikkinen pitää Cruisea elokuvan suurimpana ongelman ja syynä elokuvan toimimattomuuteen. Hänen mielestään Cruise vie elokuvasta ilon sekä ottaa itsensä liian vakavasti, mikä ei sovi toimintakomediaan. Heikkisen mielestä Cruisen poseeraus sopii *Mission: Impossible* -elokuvaan, mutta tähän elokuvaan ei sovi Cruisen tyyli näytellä. Kriitikon mielipiteeseen on todennäköisesti syynä se, että hänellä on käsitys Cruisesta ja hänen tähtikuvastaan, eikä Cruise sovi tämän tyyliin elokuvaan. Tällainen rooli ei siis istu hänen tähtikuvaansa ja siten tuntuu kriitikon mielestä epäsopivalta. Cruisea kohtaan on ennakkoluuloja, sillä hänen tähtikuvansa ja brändinsä on niin vahva. Myös tässä on huomattavissa se, kuinka Cruisen yritys uudistua tai tehdä itselleen epätyypillisiä roolivalintoja aiheuttaa kritiikkiä. Tulee vaikutelma, että Cruiselta lopulta toivotaan vain hänen tähtikuvaansa sopivia elokuvia.

”Muumio on tällä kertaa simpsakka nuori nainen (Sofia Boutella), ja koska Tom Cruise on läsnä, haluaa muumio tietenkin seksiä Tom Cruisen kanssa”, Heikkinen jatkaa. Cruise näyttäytyy tähtikuvaansa kuuluvasti elokuvassa toimintasankarin lisäksi myös romanttisen halun kohteena. Tätä kriitikko tuntuu pitävän Cruisen elokuville ominaisena piirteenä. Hänen asemaansa halun kohteena on pyritty rakentamaan nuorten vastaanäyttelijöiden avulla. Tämä ei ole poikkeuksellista Hollywoodissa, sillä naisia ei nähdä kykeneväisinä romanttisiin osiin enää silloin kun he ohittavat 35-vuoden rajan (Evans 2017). Nuorempi vastaanäyttelijä, sekä Cruise tämän esittämän halun kohteena vahvistavat vaikutelmaa Cruisen nuorekkuudesta. Cruisen tähtikuvaan ei hänen elokuviensa perusteella kuulu se, että hän esiintyisi ikäisenään.

Mäiskettä riittää, mutta veri ei vuoda, koska haavat tahraisivat Tom Cruisen tähtikuvan. Tällä kertaa hänet on vielä vahvistettu yliluonnollisella iskun kestävyydellä. Katsoja ei siis pääse pelkäämään sankarin puolesta.

Tässä Mikko-Pekka Heikkinen ottaa suoraan esille Tom Cruisen tähtikuvan, sekä sen kuinka veri tahraisi puhtoisesta imagostaan tunnetun Cruisen. Kriitikolla on siis käsitys Cruisen tähtikuvasta ja elokuva etenee kriitikon mukaan kaavalla ja noudattaa tyyliä, joka sopii Cruisen tähtikuvaan. Kriitikon mukaan *The Mummy* ei ota riskejä, koska se ei sopisi Tom

Cruisen tähtikuvaan. Liika väkivalta ei olisi Cruisen elokuvalla sopivaa, eikä sellaista ole totuttu näkemään hänen elokuvissaan. ”*Hirviöt eivät pelota, koska niitä vilisee, ja Cruisehan hoitelee ne joka tapauksessa*”, Heikkinen kirjoittaa. Myös tämän kritiikin voi tulkita esittävän elokuvan Cruisen ”minänkohotusoperaationa” tai ”egotrippinä” sillä myös tässä esille nousee hänen halunsa esiintyä elokuvissa yliverlaisena ja voittamattomana sankarina, joka pystyy hoitelemaan myös ylikuonnolliset olennot. ”Minänkohotusoperaation” -diskurssi nousee tässäkin kritiikissä keskiöön.

Kriitikko ei myöskään oleta elokuvalla yllätyksiä juuri sen takia että pääosassa on toimitusankarin rooleista tunnettu Cruise, joka elokuvissa harvoin häviää vastustajilleen. Cruisen tähtikuvaan kuuluvat tässä vaiheessa niin vahvasti sankarin roolit, ettei kriitikko enää edes odota muuta Cruisen tähdittämältä elokuvalla. Elokuvan hirviöiden funktio on vain se, että Cruise päihittää ne. Kriitikon mielestä tämä vie elokuvasta jännitystä, koska Cruisen vahvan tähtikuvan vuoksi elokuva on juonellisesti ennalta arvattava.

Voi olla, että Tom Cruise hautaa muumion lopullisesti. Hän on itsekin muuttunut muinaisjäänteeksi, joka on vaarassa kadota valkokankaalta. Joten isä tai äiti, jos haluat esitellä lapsosellesi nuoruutesi tähtinäyttelijän elokuvateatterissa, käsillä saattavat olla viimeiset hetket.

Heikkinen kirjoittaa siitä, kuinka Cruise uhkaa tässä vaiheessa uraansa kadota valkokankaalta ja hän jopa spekuloi Cruisen uran päättymisellä. Cruisen ura ei ollut tässä vaiheessa nousukiidossa, vaan hänen urallaan oli taas suvantovaihe. Suuria kassamagneetteja ei ollut, mutta elokuvat menestyivät kohtuullisesti. Vuosi *The Mummyn* julkaisemisen jälkeen ilmestyi kuitenkin *Mission: Impossible – Fallout*, joka nosti Cruisen uran taas uuteen nousukiitoon. Richard Dyerin (1986, 9–12) mukaan tähti voi säilyttää statuksensa tähtenä, vaikka tämä kohtaisi urallaan tappioita ja voi jopa suosittumillaan tehdä elokuvan, joka ei saavuta toivottua menestystä. Hyvin voimakkaana kritiikistä nousee esille myös epäonnistumisen diskurssi. Diskurssi on niin voimakas, että kriitikko jopa ajattelee Cruisen uran hiipuvan. Studio Universalin *Dark Universe* oli suunniteltu elokuvien sarja, jonka käynnistävä elokuva *The Mummyn* piti olla. Elokuvia ei kuitenkaan tehty lisää johtuen ensimmäisen elokuvan huonosta menestyksestä. Edes Cruise taannut elokuvalla menestystä, mutta se ei kuitenkaan lopettanut hänen uraansa, vaikka asialla spekulointiinkin.

The Mummy oli niin suuri pettymys kriitikoiden ja yleisön keskuudessa, että *Helsingin Sanomien* Säde Mäkipää (2017) uutisoi Tom Cruisen uran jatkon olevan vaakalaudalla. Mäkipää on kerännyt uutiseen elokuvan saamia murska-arvioita. Tämä kertoo Cruisen tähteydestä sen, että hänen elokuvansa negatiivisia arvioita pidetään poikkeuksellisena ja uutisoinnin arvoisena. Cruisen uran on katsottu kytkeytyneen lupaukseen laadukkuudesta varsinkin hänen uransa alussa, jolloin Cruise oli tarkka valitsemistaan rooleista (Marshall 2006, 112). Spekulointi Cruisen uran loppumisella tuntuu tänä päivänä kaukaiselta, sillä vuonna 2022 Cruise sai suurta ylistystä *Top Gun: Maverickilla*, joka muodostui jättihitiksi. Tällä hetkellä näyttää siltä, että Cruisen uran loppumisella spekulointi ei olisi mahdollista, sillä hänen elokuvansa ovat muodostuneet takuuvarmoiksi hiteiksi, jotka menestyvät hyvin sekä elokuvateattereissa, että kriitikoiden keskuudessa.

American Made

Anton Vanha-Majamaan 7.9. 2017 ilmestynyt kritiikki elokuvasta *American Made* suhtautuu Tom Cruiseen kaksijakoisesti. Vanha-Majamaa kirjoittaa Cruisen ja ohjaaja Doug Limanin aikaisemmasta elokuvasta *Edge of Tomorrow* näin:

Limanin ohjauksessa Cruise tuntui löytävän koomikon kykynsä uudelleen ja nauttivan pitkästä ajasta elokuvan tekemisestä. Virkistävää oli myös se, että Cage oli oikeastaan vain koominen sidekick: pääsankari oli Emily Bluntin näyttelemä supersotilas Rita Vrataski.

Vanha-Majamaa kehuu Cruisen aikaisempaa roolisuoritusta ohjaajan aikaisemmassa elokuvassa, sillä hänen mukaansa Cruise on osannut tuoda esiin kykyjään näyttelijä, sekä näyttäytyntyt aidosti elokuvan teosta nauttivana näyttelijänä. Esiin nousevat onnistumisen- ja autenttisuuden diskurssit, sillä kriitikon mukaan Cruise onnistuu näyttäytyvän aitona. Vanha-Majamaa kritisoi *American Made* -elokuvaa ja Cruisen roolisuoritusta siinä:

Odotuksen *American Made* kohtaan ovat siis korkealla. Kaksikon käsittelyssä tositarina huumeita Medellin-kartellille salakuljettaneesta CIA-käytyri Barry Sealista voisi olla enemmän kuin pelkkä miehisen Cruisen egotrippi. Valitettavasti *American Made* on juuri sitä.

Vanha-Majamaa määrittelee *American Maden* miehisen Cruisen egotripiksi. Tämän voisi tulkita niin, että kyseessä on lähinnä tähtiväline-elokuva, jossa Cruise pääsee tekemään stunteja ja esittelemään tähden ominaisuuksia. Määritelmä on hyvin samankaltainen kuin

Helena Yläsen (1990b) ”minänkohotusoperaatio” elokuvan *Days of Thunder* yhteydessä.

Vanha-Majamaa jatkaa näin:

55-vuotias Tom Cruise vetelee pääroolissa vanhoilla höyryillä. Hänen jannumainen ilakoitinsa tuntuu väkinäiseltä ja VHS-nauhalle kuvatut videot, joissa Seal kertoo tarinaansa, ovat, vaivaannuttavia, mutta fyysisesti huipputikissä itsensä pitänyt Cruise on yhä vaikuttava näky. Cruisella on elokuvassa myös pari vakuuttavaa stunttia, jotka hän on tavoilleen uskollisena tehnyt itse.

Tässä toistuu myös *Days of Thunderin* kritiikin luovuttamisen diskurssi, sillä Vanha-Majamaa kuvailee Cruisen näyttelevän ”vanhoilla höyryillä” eli tämä ei yritä näyttelijänä tarpeeksi. Cruisesta piirtyy Anton Vanha-Majamaan kritiikissä kuva näyttelijästä, joka toimintaelokuvassa esiintyy vain tähtiominaisuuksiaan esittelevänä näyttelijänä, mutta tekee kuitenkin stunttinsa itse, mikä on totta kai myös osa Cruisen tähtikuvaa. Tässäkin esille nousee diskurssi Tom Cruisen autenttisuudesta, koska tämä on onnistunut tekemään itse vaikuttavia stunteja. Hänen fyysisyytensä saa enemmän kiitosta kuin hänen kykynsä näyttelijänä. Cruise on taas nostettu kritiikin kuvituskuvaksi. Hänen oletetaan kiinnittävän lukion huomion, jotta tämä lukee elokuvan kritiikin.

Tämän alaluvun kritiikeissä kriitikot antavat Cruisesta kuvan näyttelijänä, jolta puuttuu karisma, eli ominaisuus, joka on täyteen keskeisiä tekijöitä. Hänet nähdään vaivaannuttavana ja itseään toistavana näyttelijänä, joka on lakannut yrittämästä. Kriitikot ovat odottaneet näiltä elokuvilta enemmän, mutta ne eivät ole lunastaneet lupauksia. Tom Cruisen elokuvilta on mahdollisesti odotettu laadukkuutta, mutta nämä elokuvat eivät ole lunastaneet lupauksiaan. Cruise nähdään ponnettomana ja vailla karismaa, mikä antaa hänestä kuvan etenkin vuonna 2017 näyttelijänä, jonka tähti on hiipumassa.

4.3 Elokuvat ja kritiikit ilman yhtenäistä tekijää

Tämän alaluvun keskiössä ovat elokuvat ja kritiikit, joita ei ole voitu sijoittaa aikaisempiin kategorioihin. Tässä alaluvussa käsiteltävät elokuvat poikkeavat Roger Ebertin Tom Cruise - elokuvan määritelmästä, eikä elokuvien kritiikeissä käsitellä Cruisea erityisesti toimintatähtenä. Kaikki elokuvat eivät myöskään ole tähtivälineitä. Siksi näiden elokuvien kritiikit ovat oman alalukunsa alla. Tämän luvun kaikkien kritiikkien kohdalla en analysoi sitä, kuinka Cruisesta puhutaan, vaan keskityn tarkastelemaan mitä nämä elokuvat hänen urastaan kertovat, sekä millaisia arvioita ne ovat kriitikoilta saaneet. Se millaisissa ja miten

vastaanotetuissa elokuvissa Cruise on esiintynyt, on oleellista hänen tähtikuvansa tarkastelun kannalta. Mitä nämä elokuvat ja niiden vastaanotto kertovat tähdestä? Tässä alaluvussa elokuvat ovat keskenään hyvin erilaisia ja edustavat useita eri genrejä draamasta musikaaliin. Ensimmäisenä on kritiikki elokuvasta *Mieletön rakkaus*, jossa Tom Cruisella on vaatimaton rooli. Se on silti merkittävä, sillä kyseessä on hänen valkokangasdebyyttinsä.

Mieletön rakkaus

Franco Zeffirellin ohjaama ja Brooke Shieldsin tähdittämä *Mieletön rakkaus*. Helena Ylänen arvioi elokuvan 21.1982. Kritiikki on tähtikritiikki, joka käsittelee Brooke Shieldsiä, sillä tuolloin noin 15-vuotias Shields oli elokuvan vetonaula. Elokuva ei saa Yläseltä kehuja: ”*Joskus melkein arvostettu ohjaaja Franco Zeffirelli on ohjannut tällaisen soosin.*” Tom Cruise debytoi elokuvassa pienessä puheroolissa Billy-nimisenä hahmona. Hänen roolinsa on vaatimaton ja kohtauksen kesto on vain muutaman minuutin. Elokuva ei saanut kiitosta kriitikoilta, mutta ensimmäinen elokuva, jossa Cruise esiintyi oli kuitenkin kaupallinen menestys sen tienatessa maailmanlaajuisesti noin 32,5 dollaria (Box Office Mojo 2024). Cruisea ei mainittu missään elokuvan kritiikeissä (Marshall 2006, 97). Cruisen debyyttielokuva näyttäytyy *Helsingin Sanomissa* kehnona elokuvana, joten hänen uransa ei ole alkanut arvostelumenestyksen parissa. Hänen roolinsa elokuvassa on kuitenkin niin pieni, ettei Cruisen voi varsinaisesti sanoa epäonnistuneen, eikä siihen ole kiinnitetty huomiota elokuvan ilmestyessä. Elokuva sen sijaan näyttäytyy epäonnistuneena.

Cruisen seuraava rooli on jo huomattavasti näkyvämpi kadettikouluun sijoittuvassa draamaelokuvassa *Henkeen ja vereen*. Vaikka rooli on pieni, on silti huomattavaa miten nopeasti Cruise sai urallaan entistä näkyvämpiä rooleja.

Henkeen ja vereen

Mikael Fränti arvioi Harold Beckerin elokuvan *Henkeen ja vereen* 12.7.1983. Cruisea kritiikissä ei mainita, sillä tämä on elokuvassa vain pienessä sivuroolissa. Fräntiltä *Henkeen ja vereen* saa myönteisen arvion ja tämä kehuu elokuvan nuoria näyttelijöitä. Elokuva tuotti pelkästään Yhdysvalloissa 35,9 miljoonaa dollaria. Elokuva pidetään näyttelijä Sean Pennin läpimurtona, sillä tämä oli elokuvassa näkyvässä sivuosassa. Pääosaa esitti Timothy Hutton (Higgins 2011). Tällä elokuvalla Cruise kuitenkin onnistui saamaan itselleen nimeä (Marshall

2006, 96). Vaikka Cruisea ei mainita, voi kritiikin perusteella elokuvan kuitenkin luokitella hänen onnistumisekseen, sillä pieni sivuosa on elokuvassa näkyvä ja juuri tämän roolityön ansiosta hän sai isompia rooleja. Nouseva diskurssi on onnistumisen diskurssi.

Tom Cruisen uran ensimmäisessä kirjaan perustuvassa filmatisoinnissa *Outsider- Kolmen jengi* hän pääsi työskentelemään Francis Ford Coppolan kanssa, jolla oli tässä vaiheessa uraansa takana esimerkiksi elokuvat *Kummisetä (The Godfather, USA 1972)* sekä *Ilmestyskirja. Nyt. (Apocalypse Now, USA 1979)*. Tällaisen ohjaajan elokuvaan pääsemistä voidaan pitää merkittävänä ja olettaa elokuvan saavan näkyvyyttä.

Outsiders – Kolmen jengi

Mikael Fränti kirjoittaa 16.7.1983 Francis Ford Coppolan ohjaamasta elokuvasta *Outsiders-kolmen jengi* Moskovan elokuvajuhlien raportin yhteydessä. Tom Cruisen rooli on tässäkin elokuvassa vain pieni sivurooli ja Fränti kirjoittaa elokuvan pääosaa esittävästä nuorison suosikista Matt Dillonista, jota hän kertoo luonnehdittavan uudeksi James Deaniksi.

Varsinaisen ensi-iltakritiikin elokuvasta kirjoitti Helena Ylänen 14.1.1984 ja hän luonnehti elokuvaa ”*Taiteen näköiseksi sensationalismiksi*”. Elokuvassa esiintyivät myös Emilio Estevez, Rob Lowe, C Thomas Howell, Patrick Swayze ja Ralph Macchio. Coppolan kaltaisen Oscar-palkitun ohjaajan elokuvassa esiintyminen on ollut Cruiselle merkittävä virstanpylväs. Coppola itse kertoi *The Guardianin* haastattelussa 2021 olleensa kuuluisa tuntemattomien näyttelijöiden roolittamisesta elokuviinsa. Hän luonnehti haastattelussa Cruisea intensiiviseksi näyttelijäksi, joka teki kaikkensa parantaakseen roolisuoritustaan (Hoad 2021). Kritiikistä on vaikea nostaa keskeistä diskurssia, sillä Ylänen ei tulkitse elokuvaa epäonnistuneeksi, mutta ei myöskään erityisen hyväksi. Cruisen rooli on elokuvassa pieni, joten on hankalaa nostaa diskurssia minkä saisi liitettyä häneen.

Henkeen ja vereen sekä *Outsiders - Kolmen jengi* edustavat Cruisen uralla elokuvia, jotka ilmestyivät ennen hänen läpimurtoaan elokuvassa *Riskibisnes*. Hänen uransa oli edennyt vuonna 1983 vaiheeseen, jossa hän oli saanut näkyviä sivurooleja, mutta ei kuitenkaan sellaisia, joihin kriitikot olisivat kiinnittäneet *Helsingin Sanomissa* huomiota. Muutamassa vuodessa eteneminen hyvin pienestä roolista hittielokuvan pääosaan on ollut hyvin nopea.

Riskibisnes

Mikael Fräntin otsikko Paul Brickmanin elokuvasta *Riskibisnes* on otsikoitu ”Apinan lomaviikko”. Kriitikki elokuvasta on julkaistu 25.2.1984. Tom Cruise mainitaan arviossa vain nimeltä. Fränti kehuu elokuvaa:

Riskibisnes ei välttämättä edusta aivan tyypillistä amerikkalaista nuorisopuoliseksikomedialla, vaan Brickman tuntuu viestivän taustalla tärkeistä asioista. Merkitseekö raha- ja esinemaailman sittenkään todellista vapautta kuten elokuvan tulevat yrittäjät näyttävät ajattelevan?

Riskibisnes on Tom Cruisen uralla elokuva, joka *Jerry Maguire*-elämä on peliä tavoin ottaa kevyesti kantaa kapitalismin ongelmiin. Cruisen ura alkoi teini-ikäisille suunnatuissa elokuvissa. *Riskibisnes* on kuitenkin teinielokuvana suhteellisen vakava ja kantaaottava. Myös Fränti huomioi tämän kriitikissään. Patrick O’Neil kirjoittaa kirjan *Starring Tom Cruise* esseessä ”Adolescence and Its psychological phases in Tom Cruise’s 1980s teen films” Cruisen valkokangaspersoonasta ja sen kytkeytymisestä seksuaalisuuteen, neitsyyden menettämiseen, riskin ottoon, ikätovereiden kohdistamaan paineeseen ja kapinaan (O’Neil 2021, 32). *Riskibisnes* on Cruisen ensimmäinen pääosa ja varsin rohkea sisältäen useita seksikohtauksia. Cruisen tähdittämän komedian *Kreisi bisnes* (1983) tavoin elokuva käsittelee teini-ikäisen puhkeavaa seksuaalisuutta Cruisen esittämän ujon neitseellisen hahmon kautta (O’Neil 2021, 39). Elokuvassa myös Cruisen tähtipersoonaa luodaan seksuaalisen kuvaston kautta (O’Neil 2021, 40–41). Elokuva oli Cruisen läpimurto ja esitti tämän puhtoisena ja kilttinä amerikkalaisena naapurinpoikana. Ruth O’Donnell (2012, 50–51) kirjoittaa väitöskirjassaan Cruisen elokuvassa käyttämän Ray-Banin Wayfarer-aurinkolasimallin myynnin nousseen huimasti elokuvan ilmestymisen jälkeen. Tämä on hänen mukaansa auttanut vahvistamaan Tom Cruisen tähtiasemaa elokuvien ulkopuolella (O’Donnell 2012, 50–51). Tähteyteen kuuluvat tunnistettavat piirteet, kuten Marilyn Monroen arkkityyppinen hymy (Dyer 1998, 216). Cruisen uran varhaisessa vaiheessa aurinkolasit nousivat yhdeksi hänen tavaramerkikseen. Hänen elokuvassa käyttämänsä Ray-Banin Wayfarer-aurinkolasit nähdään myös elokuvan julisteessa³¹. Hän ei mainostanut Ray-Banin laseja virallisissa mainoskampanjoissa, mutta käytti heidän aurinkolasejaan myös elokuvassa *Top Gun- Lentäjistä parhaat*. Elokuvan ansiosta Ray-Banin RB3025 mallin myynti nousi sekä 1986 että

³¹ *Riskibisnes* elokuvan juliste. IMDB. Saatavilla: < <https://www.imdb.com/title/tt0086200/> >

jatko-osan ansiosta 2022 (Cartter 2022). *Riskibisnes* nosti Wayfarer -lasien myyntiä huomattavasti vuonna 1983 (CBC Radio 2018).

Riskibisneksen saadessa myönteisen arvion Fräntiltä elokuvan voi määritellä Cruisen onnistumiseksi, sillä hän on elokuvan pääosassa. Johtavana diskurssina on hänen onnistumisensa.

Mikael Fränti ei mainitse sanaa ”tähti” Tom Cruisen yhteydessä, mutta tämä nousi tähdeksi Yhdysvalloissa *Riskibisneksen* ansiosta. Suomessa Cruisen tähteyden voidaan katsoa alkaneen vuosien 1986–1988 aikana. *Top Gun- Lentäjistä parhaat* elokuvan kritiikissä Cruise on nostettu jo elokuvakritiikin kuvituskuvaan ja *Cocktailin* kritiikissä hänestä puhutaan tähtenä.

Riskibisneksen jälkeen Cruise tähditti fantasiaelokuvaa *Legenda* (*Legend* USA 1985). Elokuva on Cruisen uralla monella tapaa poikkeuksellinen, mutta elokuva ei herättänyt erityistä huomiota ja jäi myös lipputuloiltaan heikoksi, toisin kuin jättihitiksi osoittautunut *Riskibisnes*.

Legenda

Pertti Avolan kritiikissä 2.11.1985 Ridley Scottin ohjaamasta elokuvasta *Legenda* ei mainita Tom Cruisea. Kritiikki on auteristinen kritiikki, sillä se keskittyy Ridley Scottiin ohjaajana. Ridley Scott on luonnehtinut *Legendaa* lastenelokuvaksi, mutta Avolan mukaan se on sellaiseksi liian pelottava. Elokuva on mielenkiintoinen Cruisen uralla, sillä hän ei ole tehnyt urallaan toista fantasiaelokuvaa, eikä myöskään elokuvaa, jota olisi markkinoitu lastenelokuvana. Kriitikko ei pidä elokuvaa erityisen onnistuneena, joten myös tätä elokuvaa voi pitää sen pääroolin esittäjän Cruisen epäonnistumisena, kritiikin hallitsevimman diskurssin ollessa epäonnistuminen.

Sademies

Sademies on Dustin Hoffmanin ja Tom Cruisen tähdittämä ja Barry Levinsonin ohjaama draamakomedia vuodelta 1988. Helena Yläsen 22.2.1989 julkaistussa reportaasissa Berliinin elokuvajuhlilta, joka myös toimii elokuvan kritiikkinä, Yläsen keskittyy elokuvan päätahteen Dustin Hoffmaniin, joka esittää autistista Raymondia. Cruise mainitaan arvioissa vain nimeltä,

mutta hänen roolihahmostaan kirjoitetaan näin: ”*Hoffmann ja Cruise esittävät veljeksiä, jotka eivät tiedä toisistaan ennen kuin filmi vie heidät yhteen. Nuorempi veli on kovapintainen liikemies, joka repii itsestään ja lähimmäisistään kaiken irti.*”

Sademies on Cruisen uran alkupään tyypillinen rooli, mutta ei kuitenkaan istu täysin Tom Cruise -elokuvan käsitteeseen. Hän esittää elokuvassa pyrkyriä, joka yrittää keplotella itselleen autistisen veljensä saaman perinnön. *Sademies* oli vuoden 1988 kaupallisesti menestynein elokuva, joka toi Cruiselle valtavasti näkyvyyttä. Sekä *Cocktail* että *Sademies* ilmestyivät samana vuonna. *Cocktail* sai murska-arvion, mutta *Sademiehen* kritiikki *Helsingin Sanomissa* on erittäin myönteinen. *Helsingin Sanomien* Helena Yläsen kirjoittamat kritiikit elokuvista noudattavat sitä linjaa, mikä näistä kahdesta elokuvasta oli yleisin näiden ilmestymisvuonna. *Sademies* voitti Oscar-palkinnon parhaasta elokuvasta, mutta *Cocktail* palkittiin vuoden huonoimman elokuvan Razzie-palkinnolla. Cruisen voidaan sanoa tähdittäneen vuoden huonointa ja vuoden parhainta elokuvaa. Näissä kahdessa samana vuonna ilmestyneessä elokuvassa on huomattavissa kaksi Cruisen uralle tyypillistä suuntaa. Molemmat elokuvat olivat suuria hittejä, *Sademies* vuoden tuottoisin ja *Cocktail* vuoden yhdeksänneksi tuottoisin elokuva (IMBD 2024). Cruise on *Sademiehessä* sivuosassa, mutta *Cocktail* on Cruisen ympärille rakennettu elokuva. Molemmat elokuvat ovat keskeisiä elementtejä hänen tähtikuvassaan: *Sademies* on Cruise vakavahenkisessä ja arvostusta saaneessa menestyselokuvassa, kun taas *Cocktail* on Tom Cruise romanttisessa kesähittielokuvassa. *Sademies* kytkeytyy ajatukseen Tom Cruise -elokuvan laadukkuudesta. Hän on *Sademiehessä* laadukkuuden ympäröimä: vastaanäyttelijänä Oscar-voittaja Dustin Hoffman ja ajatuksellisista elokuvista tunnettu Barry Levinson (Marshall 2006, 111). Elokuva saa Yläseltä myös toisen kritiikin Suomen ensi-iltana 24.3.1989. Tässä kritiikissä Yläsen ei kirjoita Cruisesta, mutta kehuu elokuvaa taas vuolaasti. Cruisen tähdittäessä elokuvaa toisena pääosanesittäjänä nämä kritiikit voidaan luokitella diskurssiksi hänen onnistumisestaan.

Laadukkaana draamana voidaan pitää myös Cruisen elokuvaa *Syntynyt 4. heinäkuuta*, joka toi Cruiselle hänen uransa ensimmäisen Oscar-ehdokkuuden.

Syntynyt 4. heinäkuuta

Oliver Stonen elokuva *Syntynyt 4. heinäkuuta* on yksi Tom Cruisen uran arvostetuimmista elokuvista. Cruise tekee roolityön Vietnamin sotaan lähtevänä Ron Kovicina. Kovickin

muistelmiin perustuvan elokuvan on käsikirjoittanut hän itse. Helena Yläsen (1990a) kritiikin otsikko kuuluu: ”Vietnamin sodan traumat on nyt hillottu: Oliver Stonen ’Syntynyt 4. heinäkuuta’ on tuskaton versio amerikkalaisten kipeistä muistoista”. Yläsen kritiikki painottuu Stonen ohjauksen ja elokuvan poliittisen sanoman ympärille. Cruisesta puhutaan verrattain vähän, mutta hänestä kirjoitetaan näin: ”*Tom Cruise on Kovicin osassa ihan hyvä, mutta hän ei murtaudu lainkaan Stonen kesyttävän näkemyksen lävitse.*”

Yläsen näkee Oliver Stonen ohjauksen ja elokuvan kesyn tyylin rajoittavan Cruisea näyttelijänä. Tämä kytkeytyy myös elokuvan tyylin ja sanoman kritiikkiin. Vuonna 1989 Kovicin rooli oli Cruiselle täysin uudenlainen, sillä ensimmäistä kertaa urallaan hän esittää tosielämän henkilöä elämäkertaelokuvassa. Kyseessä on Cruisen aikaisempia rooleja synkempi rooli (Rojek 2012, 150). Elokuva rikkoo hänen totuttua tähtikuvaansa, jos sitä tarkkaillaan hänen aikaisempien rooliensa kautta, sillä Cruise esimerkiksi esitetään elokuvassa ”rumana” ja rikkoutuneena sodan traumatisoimana persoonana, joka on täysi vastakohta estetisoidulle ja uhkarohkealle *Top Gunin* Maverickille. Sean Redmond (2021a, 55–56) kirjoittaa elokuvasta ja Cruisesta artikkelissa *Gazing at Tom Cruise*. Hänen mukaansa *Syntynyt 4. heinäkuuta* tarjoaa katsojalle rikkinäisen kuvan Tom Cruisesta, joka on kaikkea muuta kuin haluttava, mutta hänen mukaansa kuitenkin hyödyntää Cruisen hiottua ja nuorekasta tähtikuvaa. Hänen mukaansa elokuva tarjonnee kieron tavan katsoa Cruisea. Tässä tulee mielenkiintoinen ristiriita Cruisen tähtikuvassa, sillä tähtikuvaan sopimattomat asiat hyödyntävät tähtikuvan tyypillisimpiä elementtejä. Sodan halvaannuttama ja traumatisoima Kovic satuttaa katsojaa kovemmin, kun sitä esittää amerikkalaisen naapurinpojan perikuva Tom Cruise. Tämäkin tuo esille autenttisuuden diskurssin Cruisen uralla.

Naapurinpoikamaisen tähden rooli sodassa loukkaantuneena veteraanina tuo Cruisen taas lähemmäs yleisöä tämän esiintyessä haavoittuvaisena. Näin ollen Cruise myös näyttäytyy autenttisempänä.

Syntynyt 4. heinäkuuta on taas yksi elokuva, jossa Cruise työskentelee auteur-ohjaajan kanssa. Tämän kaltaisten ohjaajien projekteihin pyrkiminen on ollut Cruiselle tarkoituksellista, ja *Syntynyt 4. heinäkuuta* on ollut hänelle tietoinen haaste. Tietoinen haaste on ollut myös työskenteleminen Stanley Kubrickin kanssa elokuvassa *Eyes Wide Shut*, joka myös haastaa Cruisen totuttua tähtikuvaa hänen esiintyessään itselleen epätyypillisessä roolissa.

Eyes Wide Shut

Tom Cruisen ja Nicole Kidmanin tähdittämä Stanley Kubrickin viimeinen elokuva *Eyes Wide Shut* sai Helena Yläsen arvion 15.10.1999. Hänen kritiikkinsä on auteur-kritiikki, sillä *Eyes Wide Shut* tunnetaan Stanley Kubrickin viimeisenä teoksena, jota odotettiin hartaasti ja elokuva henkilöityy vahvasti ohjaajaansa. *Helsingin Sanomat* uutisoi 15.3.1999 kuinka elokuvan ensimmäinen traileri julkaistiin ja kuinka trailerissa Cruise ja Kidman esiintyvät alasti (Avola 1999).³² Tämä oli omiaan lisäämään elokuvan odotusta, sillä elokuvassa tultaisiin näkemään tuon ajan kohuttu elokuvatahtipariskunta, joka paljastaa itsensä ja parisuhteensa yleisölle. *Eyes Wide Shut* tunnetaan myös poikkeuksellisen pitkästä kuvausajasta, sillä elokuvaa kuvattiin yhtäjaksoisesti marraskuusta 1996 tammikuuhun 1998 (Avola 1999). *Helsingin Sanomat* uutisoi jonkin verran elokuvasta ennen sen ilmestymistä. 18.7.1999 kirjoitettiin elokuvan saamasta ristiriitaisesta vastaanotosta. Yksi suurimmista kohua aiheuttaneista asioista elokuvassa oli sen sisältämä seksi, jota tosielämän pariskunta siinä esittää (STT 1999). Yhdysvalloissa elokuvaa sensuroitiin, mutta Euroopassa elokuvasta esitettiin sensuroimaton versio.

Hän oli sanonut Raphaelille haluavansa kuvata tässä elokuvassa seksiä avioliitossa. Samasta syystä hän halusi elokuvan pääosiin tunnetut näyttelijät, jotka ovat myös aviopari. Jossain vaiheessa hän pohti pestata Kim Basingerin ja Alec Baldwinin, mutta päätyi Cruiseen ja Kidmaniin.

He ovat antautuneet ohjaajalleen, joka on piiskannut heistä esiin ihmisen. Kaikkein intiimeimmät kohtaukset ovat antoisimpia. Niissä hätä, pelko ja ahdistus nousee suoraan näyttelijöiden ihosta. Nyt, kun Kubrickilla ei ole ollut maailmoja hahmoteltavana, hän valaisee ihmissielun topografiaa, silmät, ihon ja kasvot.

Tom Cruisen ja Nicole Kidmanin valitseminen elokuvan päärooliin on ollut ohjaajalta tietoinen valinta. Tosielämän avioparin valitseminen tällaiseen rooliin ja elokuvaan on kuohauttava valinta, joka tarjoaa yleisölle mahdollisuuden tähtien tirkistelyyn. Katsoja voi ajatella Cruisen ja Kidmanin paljastavan jotain omasta intiimielämästään, vaikka eivät todellisuudessa paljasta. Myös tässä nousee esille autenttisuuskurssi, sillä näennäisesti he antavat yleisölle paljon itsestään. Sitaatista on myös huomattavissa, kuinka Kubrick on halunnut näyttelijöidensä välittävän aitoja tunteita.

Cruisen uran kannalta tämä roolivalinta on mielenkiintoinen ja merkittävä. *Eyes Wide Shut* on selkeä pesäero Cruisen aikaisempiin rooleihin, sillä *Eyes Wide Shut* ei ole tavanomainen

³² Lisää esimerkkejä elokuvan uutisoinnista Liitteiden Taulukosta 2.

viihteellinen valtavirralla suunnattu elokuva, joista Cruise tunnetaan. *Eyes Wide Shut* ei ole myöskään tähtiväline. Se ei varsinaisesti juhli Cruisen ominaisuuksilla tai rakennu pelkästään hänen ympärilleen, mutta toisaalta se tarjoaa tirkisteltävää hänen ihailijoilleen, ainakin näennäisesti.

Vuosi 1999 oli Cruisen uralla poikkeuksellinen tämän tähdittäessä kahta valtavirrasta poikkeavaa elokuvaa. *Magnolian* rooli Frank T.J Mackeyna on hänelle poikkeuksellinen myös siksi, että hän on elokuvassa sivuroolissa uransa vaiheessa, jossa hän on jo maailman tunnetuimpia elokuvatähtiä. 1990-luvulla Cruise oli totuttu näkemään elokuvien päärooleissa, joten hänen ottaessaan sivuroolin Paul Thomas Andersonin elokuvassa Cruise on tehnyt urallaan poikkeavan valinnan. Tämä rooli on kuitenkin tuonut Cruiselle kiitosta, ja hän on ottanut urallaan merkittävän riskin poiketessaan itselleen tyypillisistä Roger Ebertin määritelmän mukaisista rooleista.

Magnolia

Paul Thomas Andersonin *Magnolia* on toinen mielenkiintoinen poikkeus Tom Cruisen uralla. Auteur-ohjaajana pidetyn Andersonin kolmas täyspitkä elokuva sai positiivisen arvion Helena Yläseltä (2000a). Tämäkin kritiikki keskittyy eniten ohjaajaan ja itse elokuvaan, mutta Cruisesta Ylänen kirjoittaa näin: ”*Lapsina ovat Tom Cruise ja Melora Walters, jotka molemmat tekevät todella hienot roolityöt.*”

Ylänen kehuu Cruisea todella paljon. Kritiikistä nousee hyvän näyttelijän diskurssi, sillä kriitikko esittää Cruisen roolityön onnistuneena. Cruiselle *Magnolia* on poikkeuksellinen roolityö myös siinä mielessä, että hän ei ole elokuvan pääosassa. Hänen hahmonsa Frank T. J Mackey ei myöskään ole hänelle tyypillinen, pidettävä roolihahmo. Mackey on misogynisti, joka luennoi miehille naisten hyväksikäyttämistä. Cruise suhtautui roolin vastaanottamiseen varautuneesti, vaikka halusikin tehdä sen, sillä hän koki, ettei rooli istuisi hänen tähtikuvaansa. Roolistaan Cruise sai Oscar-ehdokkuuden parhaasta miessivuosaan, mutta ei lopulta saanut palkintoa. Edelleen tätä roolityötä pidetään yhtenä hänen parhaimmistaan. Cruise palkittiin roolista parhaan miessivuosan Golden Globe-palkinnolla.

Vuoden 2004 roolityö Michael Mannin elokuvassa *Collaterai – Väärä aika, väärä paikka* on *Magnolian* tavoin poikkeuksellinen rooli varsinkin Cruisen tähtikuvan kannalta hänen poiketessaan itselleen tyypillisestä roolista, sekä hänen esiintyessään sivuroolissa.

Collateralin ja *Magnolian* rooleissa on yhteneväisyyksiä Cruisen esittäessä epämiellyttäviksi luokiteltavia roolihahmoja, joilla ei ole mitään tekemistä hänen esittämien sankarihahmojen kanssa. Molempien elokuvien kritiikeissä hän saa kiitosta roolitöistä, joissa hän on omasta tähtikuvastaan voimakkaasti poikkeavissa rooleissa.

Collateral

Helena Yläsen kritiikki elokuvasta *Collateral* *Helsingin Sanomissa* 15.10.2004 on auteur-kritiikki keskittyen elokuvan ohjaajaan Michael Manniin.

Rooliin Mann on valinnut Tom Cruisen, joka on kylmä ja etäinen kuin tähdet taivaalla. -Vähänkin vähemmän pelottavan henkilön ollessa kyseessä elokuvan painotukset olisivat aivan toiset. Cruise on puettu piukkaan Hongkong-tyyliseen, hopean väriseen silkkipukuun. Hänen tukkansa on värjätty harmaaksi ja parta jätetty ajamatta kuin tavoittelemaan susimaista vaikutelmaa. Roolin horromaisuutta vielä korostaa se, että kolhuja saatuaan Vincent pudistelee itsensä hetkessä takaisin iskukuntoon. Kunnes puvun takin hihasauma ratkeaa -panssari on murtunut- jäljelle jää vain harmaa, yksinäinen hahmo.

Tässä arvostelussa Ylänen pitää Cruisen roolisuoritusta vaikuttavana. Tästä voitaisiin päätellä, että Cruisea keuhataan, koska tämä on auteur-elokuvantekijän draamatrillerissä.³³ Tämä kytkeytyy Cruisen tähdittämien draamaelokuvien arvosteluihin, joissa hän tuntuu olevan suosiossa silloin kun elokuvan ohjaaja on arvostettu auteur, kuten esimerkiksi Martin Scorsese. Cruise näyttäytyy kritiikistä nostetussa sitaatissa näyttelijänä, joka on onnistunut roolissaan. Kritiikissä esille nostetaan hänen hahmonsä ulkonäkö. Cruisen elokuville ominaista on se, että hänen ulkonäkönsä pysyy melko samankaltaisena elokuvasta ja roolista toiseen, mutta tässä elokuvassa Cruise on maskeerattu hyvin erilaiseen tyyliin. Tämä on piirre, joka voi etäännyttää katsojaa Cruisen tähtipersonasta, koska Cruise ei näytä itseltään. Samaa etäännyttämistä käytetään elokuvissa *Syntynyt 4. heinäkuuta* ja *Vanilla Sky*. *Collateral* on elokuva, joka ei ole Cruiselle tyypillinen tähtiväline, sillä se ei keskity vain Cruisen tähti-piirteiden esittelemiseen. Myös tämän elokuvan kritiikissä Cruisen yhteydessä nousee esiin hyvän näyttelijän ja onnistumisen diskurssi.

³³ Kts. Heisey, Zack. Michael Mann as an auteur. <https://borrowingtape.com/the-cine-files/michael-mann-as-an-auteur-essay>

Tom Cruisen paluu tieteiselokuvan pariin muutaman vuoden tauon jälkeen nähtiin elokuvassa *Maailmojen sota*. Myös tämä on rooli, joka poikkeaa Cruisen tyypillisimmistä rooleista.

Maailmojen sota

Tom Cruisen ja Steven Spielbergin toinen yhteistyö elokuva *Maailmojen sota* sai kritiikin *Helsingin Sanomissa* 29.6.2005. H. G Wellsin kirjana ja Orson Wellesin radiokuunnelmana tunnettu *Maailmojen sota* sai ensimmäisen elokuvaversionsa jo vuonna 1953. Cruise nähdään elokuvassa itselleen moneen tapaan poikkeuksellisessa roolissa, kuten kritiikin sitaatista ilmenee:

Spielbergin elokuvaversiossa brittiälykön tilalla on amerikkalainen duunari, nosturinkuljettaja Ray Ferrier (Tom Cruise). Pyrky vaimon, tai siis tässä ex-vaimon (Miranda Otto), luo on ennallaan, mutta nyt mukana ovat myös Rayn lapset, teini-ikäinen Robbie (Justin Chatwin) ja kymmenenvuotias Rachel (Dakota Fanning).

Rooli on Cruiselle poikkeuksellinen, sillä tämä nähdään tavallisen duunarin roolissa viikonloppuisänä, joka haikailee entisen vaimonsa perään, eikä saa henkistä yhteyttä lapsiinsa. Myös Justin Chatwinin esittämä poika on lähellä täysi-ikäisyyttä, joka antaa ymmärtää, että vuonna 2005 43-vuotias Cruise on poikkeuksellisesti esittänyt oman ikäistään miestä, eikä nuorempaa. Muuta Cruisesta ei kritiikissä kirjoiteta, mutta *Maailmojen sotaa* kehuaan synkäksi mutta toimivaksi tieteisseikkailuksi. Tämän voi tulkita onnistumisen diskurssiksi Cruisen uralla, sillä elokuvaa pidetään hyvänä, eikä hänen roolisuorituksensa saa osakseen kritiikkiä.

Maailmojen sodan promootion aikaan Cruise oli uransa taitekohdassa johtuen hänen lausunnoistaan mediassa. Tästä ei ole huomiota kritiikissä, mutta elokuvan promootiota haittasi Cruisen käytös mediassa (kts. Oprah, Matt Lauer ³⁴).

Eräänlaisena uran korjausyrityksenä voidaan pitää Cruisen rooleja esimerkiksi elokuvissa *Lions for lambs* sekä *Operaatio Valkyrie*. Nämä molemmat ovat vakavahenkisiä rooleja, joilla Cruisen voidaan ajatella hakeneen arvostusta ja tunnustusta näyttelijänä.

³⁴ Tom Cruise The Oprah Winfrey Showssa 2005. Oprah Tom Cruise. Youtube. Saatavilla: <<https://www.youtube.com/watch?v=tt5zQikKMek&t=8s>> Linkki tarkistettu: 27.3.2024
Tom Cruise Matt Lauerin haastattelussa Today-ohjelmassa. Youtube. Saatavilla: <<https://www.youtube.com/watch?v=tFgF1JPNR5E&t=505s>> Linkki tarkistettu: 27.3.2024

Lions for Lambs

Perti Avola arvioi Robert Redfordin ohjaaman elokuvan *Helsingin Sanomissa* 9.11.2007. Avola keskittyy kritiikissä lähinnä elokuvan sanoman kritiikkiin. Cruisea hän ei juurikaan käsittele. Kritiikki on Veijo Hietalan (2012) määritelmän mukaan ideologinen ja moraalinen kritiikki Avolan *Top Gun – Lentäjistä parhaat* (1986) kritiikin kaltaisesti. Elokuva on poikkeuksellisen vahvasti poliittisesti kantaaottava Cruisen filmografiassa. Redfordin *Lions for Lambs* ottaa kriittisesti kantaa Yhdysvaltojen käymiin sotiin Irakissa ja Afganistanissa. Tom Cruise nähdään elokuvassa sotaa kannattavana senaattorina. Avola kirjoittaa näin: ”*Lions for Lambs* voisi olla älykäskin elokuva, jos se ei runnoisi pointtejaan läpi rautalangasta vääntämällä.” Hän ei siis suhtaudu elokuvaan järin suopeasti, mutta pitää elokuvaa ja sen sanomaa potentiaalisesti hyvänä. Elokuva voidaan kuitenkin pitää Cruisen uralla epäonnistumisena, sillä Avola ei pidä sitä erityisen hyvänä. Jotain Cruisen roolityöstä kertoo myös se, ettei kritiikko noteeraa sitä mitenkään, vaikka tämä on Redfordin ja Meryl Streepin kanssa pääosassa. Elokuvan kritiikkiä määrittää diskurssi epäonnistumisesta. *Lions for Lambs* on muutenkin suhteellisen unohdettu elokuva Cruisen filmografiassa, eikä esimerkiksi teoksessa *Starring Tom Cruise* käsitellä tätä elokuvaa ollenkaan, vaikka muut Cruisen roolit ja elokuvat saavat tukijoilta paljon huomiota.

Täysin erilaista roolia Cruisen uralla edustaa vuoden 2008 komedia *Tropic Thunder*, jossa hänet nähdään hyvin komediallisessa roolissa.

Tropic Thunder

Tom Cruisea ei mainita Mikko-Pekka Heikkisen kritiikissä Ben Stillerin elokuvasta *Tropic Thunder* (*Tropic Thunder*, USA/Saksa 2008). 19.9.2008 julkaistussa kritiikissä elokuvasta Heikkinen keskittyy itse elokuvan komediallisuuden arvioimiseen ja pitää sitä hyvänä, lukuun ottamatta liiallista ”äliökomediallisuutta”. Cruisen rooli elokuvassa on hyvin pieni, ja hän esiintyy siinä lähestulkoon tunnistamattomana. Tämä on poikkeuksellista Tom Cruiselle, joka on totuttu näkemään elokuvissa hyvinkin tunnistettavana ja usein pääosassa. Cruisen rooli elokuvatuottaja Less Grossmanina sai yleisesti kiitosta, sillä Cruisea ei ollut totuttu näkemään näin koomisessa roolissa. *Tropic Thunder* oli hänen paluunsa Paramountille ja samalla sitä on pidetty elokuvana, joka elvytti hänen uransa. Cruisen suosio oli pudonnut hänen vuoden 2005 kohujensa ja 2008 vuodetun videon takia, mutta hän pyysi ohjaaja Ben Stilleriltä, että pääsisi tekemään roolin *Tropic Thunderissa*. Cruise sai roolistaan paljon kiitosta yleisöltä (O’ Connor

2023). Kohujen jälkeen Cruise sai yleisön puolelleen sillä, että tämä näytti osaavan nauraa itselleen. Cruisea ei kuitenkaan mainita elokuvan kritiikissä mikä on mielenkiintoista, sillä muualla maailmassa juuri hänen osuutensa elokuvassa sai huomiota, sillä sitä pidettiin niin odottamattomana. Heikkinen ei kuitenkaan ole sitä maininnut. On mielenkiintoista, ettei näin paljon Tom Cruisen tähtikuvasta poikkeavaa roolia huomioida elokuvan kritiikissä. Voi olla, ettei kriitikko ole nähnyt roolia tai Cruisea tarpeeksi kiinnostavana. Näin ollen diskurssiksi nousee mitään sanomattomuuden diskurssi, koska poikkeava roolityö ei onnistu herättämään huomiota.

Hieman samankaltaisen rooli Cruisella on vuoden 2002 elokuvassa *Austin Powers ja kultamuna* (*Austin Powers in Goldmember*, USA 2002), jossa hän tekee muutaman minuutin cameoroolin esittäen itseään. Cruisen esiintyminen omaa tähtikuvaansa haastavissa elokuvissa jatkui myös elokuvassa *Rock of Ages*.

Rock of Ages

Perti Avola arvostelee 21.6.2012 Cruisen uralle poikkeuksellisen musikaalin, Adam Shankmanin ohjaaman elokuvan *Rock of Ages*. Tom Cruise esittää elokuvassa rocklaulaja Stacey Jaxxia. Elokuva ei saa myönteistä arviota Avolalta. Alaotsikko kuuluu: ”*Rock of Agesin parasta antia on Tom Cruise. Se sanoo jo paljon.*” Hän kirjoittaa Cruisesta kritiikissä seuraavaa: ”*Jaxxia esittää aivan toisenlaisista rooleista tuttu Tom Cruise*”. Avola kirjoittaa siitä, kuinka Cruisea ei olla totuttu näkemään tämänkaltaisissa elokuvissa tai rooleissa. *Rock of Ages* ilmestyi aikana, jolloin Cruise oli jo hyvin vahvasti profiloitunut toimintaelokuvien tähtenä. *Rock of Agesia* edelsivät elokuvat *Knight and Day*, sekä *Mission: Impossible – Ghost protocol*, eli yksinomaan elokuvat, jotka ovat luokiteltavissa toimintaelokuviksi.

Draamaelokuvaa Cruiselta ei ole nähty enää vuoden 2008 *Valkyrien* jälkeen.

Elokuvan ainoa valopilkku on oikeastaan Tom Cruise. Cruise on rajoittunut näyttelijä, mutta ilmeisesti häntä on jokin koskettanut itseensä käpertyneessä ja maailmasta vieraantuneessa rockin supertähdessä, sillä Cruisen roolisuoritus on outo, mutta kiintoisa.

Avola pitää Cruisea elokuvan ainoana hyvänä asiana, mutta tämän roolisuoritusta outona. Stacey Jaxx on Cruiselle poikkeuksellisen komediallinen rooli, eikä häntä ollut totuttu näkemään myöskään komediaelokuvissa, puhumattakaan musikaalista. Kritiikistä nouseva diskurssi on Cruisen rajoittuneisuus näyttelijänä. Tämä diskurssi toistuu erityisesti Avolan kritiikeissä Cruisen elokuvista. Tämä kertoo siitä, että hänen näyttelijäntaitonsa eivät vakuuta kriitikkoa. Näin myös lukijalle välittyy kuva rajoittuneesta näyttelijästä, jonka roolit toistavat

itseään. Esille nousee kuitenkin myös onnistumisen diskurssi, sillä vaikka Avola pitää Cruisea rajoittuneena, niin hän kuitenkin toteaa Cruisen olevan kiinnostava roolissaan. Diskurssit ovat ristiriidassa keskenään.

Toinen Cruisen vuonna 2012 tähdittämä elokuva on tieteisdraama *Oblivion*, joka on *Rock of Agesia* tyypillisempi elokuva hänen urallaan.

Oblivion

Joseph Kosinskin ohjaama tieteistoimintaelokuva *Oblivion* (*Oblivion*, USA 2013) on Cruisen ja Kosinskin ensimmäinen yhteistyö. Jutta Sarhimaa arvioi elokuvan 11.4.2013. Hän ei mainitse Tom Cruisea kuin vain nimeltä. Sarhimaa suhtautuu elokuvaan nihkeästi. Koska kriitikko pitää elokuvaa mitään sanomattomana, kytkeytyy tämä myös siihen, että elokuvan päättähti Cruise näyttäytyy elokuvan tavoin mitäänsanomattomana. Mitäänsanomattomuuden diskurssi hallitsee elokuvan kritiikkiä. Elokuva ilmestyi Cruisen yksityiselämän ja uran kannalta hankalaan aikaan: kesken kuvauksia Cruisen vaimo Katie Holmes ilmoitti ottavansa avioeron ja vaati heidän yhteisen tyttärensä huoltajuutta. Myös Cruisen edellinen elokuva *Rock of Ages* oli pettymys lippuluukulla. Elokuva tuotti vain maailmanlaajuisesti 40,7 miljoonaa dollaria (Schillaci 2012).

Komediallisempaa puolta Cruisen uralla edustaa vuoden 2014 elokuva *Edge of Tomorrow*, jotka on kutsuttu eräänlaiseksi kulttiklassikoksi (Kaye 2024).

Edge of Tomorrow

Doug Limanin ohjaaman komediallisen tieteistoimintaelokuvan *Edge of Tomorrow* (*Edge of Tomorrow*, USA 2014) kritiikissä Pertti Avola keskittyy elokuvaan ja mainitsee Tom Cruisen vain nimeltä. Avola vertaa kritiikissään elokuvaa lähtöasetelmiltaan Cruisen ja Spielbergin elokuvaan *Maailmojen Sota*. *Edge of Tomorrow:n* Cruisen esittämä hahmo Gage on kuitenkin vastaavanlainen hahmo *Oblivionin* Jackin kanssa. Molempia hahmoja vaivaa riittämättömyyden tunne (Wright 2021, 181). Sekä *Oblivion* että *Edge of Tomorrow* edustavat Cruisen uralla synkempiä tieteiselokuvia. Syyskuun 11. päivän tapahtumien jälkeen Cruisen filmografian voidaan katsoa muuttuneen synkemmäksi, sekä militarian liittyneen osaksi

elokuvien keskeisiä teemoja (O'Donnell 2012, 216). *Edge of Tomorrow*:n Cage on sotilasarvoltaan majuri, joka lähetetään taistelemaan avaruudesta tulleita tappokoneita vastaan. Se, ettei Cruisesta sanota juuri mitään elokuvien kritiikeissä kertonee siitä, ettei roolisuorituksissa ole mitään tunteita tai ajatuksia herättävää. Elokuvan tavoin Cruisen voi tässäkin tulkita olevan mitäänsanomaton. *American Made* -elokuvan kritiikissä Anton Vanha-Majamaa kuitenkin kehuu *Edge of Tomorrow*:ta, joten samasta elokuvasta on tuotettu kahta keskenään ristiriidassa olevaa diskurssia. Kumpikaan elokuvista ei noussut *Mission: Impossible* -sarjan elokuvien kaltaisiksi hiteiksi.

Edge of Tomorrow on kuitenkin mielenkiintoinen elokuva Cruisen uralla, sillä Cage kuolee elokuvassa useita kertoja joutuessaan loputtomaan elämän ja kuoleman väliseen aikaluuppiin. Tom Cruisen jatkuva kuoleminen elokuvassa tuo mukaan humoristisen elementin, sillä hänet tunnetaan elokuvatähtenä, joka ei kuole koskaan. *Edge of Tomorrow* esittää Cruisen haavoittuvaisena, mikä aiheuttaa ristiriidan hänen tähtikuvassaan, jossa Cruise on Ethan Huntin kaltainen voittamaton sankari.

Tom Cruisen uran kuusi ensimmäistä elokuvaa keskittyvät hänen nuoruutensa ympärille sekä kapinallisuuteen. Cruise on tunnettu fyysisyydestään toimintaelokuvissa, mutta hänen fyysisyytensä on keskiössä jo hänen uransa ensimmäisissä draamaelokuvissa (Marshall 1997, 98). Toimintaelokuvissa hänen fyysisyytensä keskittyy toimintaan ja hänen fyysiseen kestävyyteensä, mutta hänen draamaelokuviensa kohdalla Cruisen fyysisyys liittyy seksuaalisuuteen, sekä hänen vartalonsa esittämiseen, mikä on osa jo Cruisen ensimmäistä roolia elokuvassa *Mieletön rakkaus* vuonna 1981.

2000-luvun puolessa välissä Cruise on pyrkinyt valitsemaan itselleen rooleja, jotka poikkeavat hänelle tyypillisistä sankarin rooleista. Tällaisia rooleja ovat etenkin elokuvien *Collateral* ja *Maailmojen sota* roolit. Myös *Tropic Thunder* ja *Rock of Ages* ovat Cruiselle genreiltään epätyypillisiä roolivalintoja, sillä näissä elokuvissa hänen hahmonsensa ei ole voittamaton sankari. *Rock of Ages* on jäänyt Cruisen viimeiseksi ei-toimintaelokuvaksi. Tähän on voinut mahdollisesti vaikuttaa elokuvan jokseenkin heikko menestys. Rockmusikaali ei ollut toivotunlainen menestys, sillä avausviikolla se tuotti vain 15,1 miljoonaa dollaria (Mcclintock, 2012). Myös elokuvan menestys muualla maailmassa jäi huonoksi: 75 miljoonan dollarilla tuotettu elokuva tuotti lopulta vain noin 59 miljoonaa dollaria (Box Office Mojo 2024). Tällaisen epäonnistumisen jälkeen Cruiselle on voinut olla kaikista turvallisinta palata

toimintaelokuvien pariin, sillä esimerkiksi juuri *Mission: Impossible* -elokuvat ovat hänen urallaan varmaksi osoittautuneita kaupallisia menestyksiä, joista myös kriitikot pitävät.

5 Loppupäätelmä

Tässä tutkielmassa olen tarkastellut Tom Cruisen tähtikuvan muodostumista *Helsingin Sanomien* elokuvakritiikeissä. Aineistosta nousevat diskurssit on jaoteltu positiivisiin ja negatiivisiin diskursseihin. Jaottelu löytyy seuraavalla sivulla olevasta taulukosta 1. Tom Cruisen uralla positiivisia ja negatiivisia diskursseja esiintyy lähes yhtä paljon, mutta negatiivisiksi luokiteltavia diskursseja on hieman enemmän. Näistä useimmin toistuvat karismanpuutteen diskurssi, itsensä toistamisen diskurssi, sekä diskurssi Cruisen halusta tehdä elokuvia, jotka ovat hänen ”*minänkohotusoperaatioitaan*” tai ”*egotrippejä*”. Diskurssi hänen sopimattomuudesta esimerkiksi Jack Reacherin rooliin liittyy pituuteen ja siihen, että Cruise on kirjojen Reacheria pienikokoisempi. Adaptaatio- ja kokodiskurssi korreloivat keskenään. Nämä diskurssit ovat ristiriitaisia onnistumisen diskurssin kanssa, sillä vaikka Cruise ei sovi ulkoisesti Jack Reacherin rooliin, on hän kuitenkin onnistunut roolissaan Reacherina (Lehtonen 2016). Tom Cruisesta esiintyy samoissa kritiikeissä sekä negatiivisia, että positiivisia diskursseja. Neutraalina diskurssina voi mainita Tom Cruisen tähtikuvan tarkan varjelen, jota kriitikot käsittelevät kritiikeissä elokuvista *Veren vangit* ja *Top Gun: Maverick*. Elokuviissa *Mieletön rakkaus* sekä *Outsiders – kolmen jengi* Tom Cruisen rooli on niin pieni, ettei kritiikistä löytyviä diskursseja ole mielekästä kytkeä häneen.

Negatiivisia diskursseja esiintyy 12. ja positiivisia seitsemän. Vaikka negatiivisten diskurssien alle menee yksitoista diskurssia ja positiivisten kuusi, silti positiivisia diskursseja esiintyy enemmän, 40 elokuvakritiikissä. Negatiivisia diskursseja on 37 elokuvan kritiikissä. Ero on kuitenkin pieni, joten diskurssianalyysin perusteella Tom Cruisesta rakentuu *Helsingin Sanomien* kritiikeissä kuva näyttelijänä ja elokuvantekijänä, joka toistaa itseään ja esiintyy keskenään hyvin samankaltaisissa elokuvissa, mutta häntä kuitenkin pidetään hyvänä ja varmana näyttelijänä, jonka elokuvilta kriitikot odottavat tietynlaista tasoa. Neljä kertaa toistuu diskurssi Cruisesta erinomaisena, sekä klassisena elokuvatähtenä. Tämä diskurssi nousee keskiöön 2010- ja 2020-luvulla, jolloin hän on viimeistään vakiinnuttanut asemansa Hollywoodin ikonina.

Taulukko 1. Elokvakritiikeissä esiintyvät diskurssit jaoteltuna positiivisiin ja negatiivisiin

Positiiviset Diskurssit	Negatiiviset diskurssit
<p>Hyvä näyttelijä</p> <p><i>Suuret setelit</i> (1986) <i>Syntynyt 4. heinäkuuta</i> (1989) <i>Kaukainen maa</i> (1992) <i>Vaarallinen tehtävä</i> (1996) <i>Jerry Maguire – elämä on peliä</i> (1996) <i>Eyes Wide Shut</i> (1999) <i>Magnolia</i> (1999) <i>Vaarallinen tehtävä II</i> (2000) <i>Collateral – Väärä aika, väärä paikka</i> (2004) <i>Edge of Tomorrow</i> (2014)</p>	<p>Luovuttanut näyttelijä ja rajoittunut</p> <p><i>Days of Thunder- ukkosta radalla</i> (1990) <i>Rock of Ages</i> (2012) <i>American made</i> (2017)</p>
<p>Ikä/nuorekkuus</p> <p><i>Jack Reacher: Tappajan jäljillä</i> (2012) <i>Jack Reacher: Paluu päämajaan</i> (2016) <i>American made</i> (2017) <i>Mission: Impossible – Fallout</i> (2018)</p>	<p>Karisman puute</p> <p><i>Kaukainen maa</i> (1992) <i>Knight and Day</i> (2010) <i>Jack Reacher- Tappajan jäljillä</i> (2012) <i>American Made</i> (2017)</p>
<p>Onnistuminen</p> <p><i>Taps</i> (1981) <i>Riskibisnes</i> (1983) <i>Sademies</i> (1988) <i>Collateral</i> (2004) <i>Maailmojen Sota</i> (2005) <i>Rock of Ages</i> (2012) <i>Jack Reacher: Paluu päämajaan</i> (2016)</p>	<p>Epäonnistuminen</p> <p><i>Legenda</i> (1985) <i>Top Gun</i> (1986) <i>The Mummy</i> (2017)</p>
<p>Erinomainen/entisaikojen filmitähti</p> <p><i>Jack Reacher- Paluu päämajaan</i> (2012) <i>Top Gun: Maverick</i> (2022) <i>Mission: Impossible- Fallout</i> (2018) <i>Mission: Impossible- Dead reckoning part one</i> (2023)</p>	<p>Koko/pituus</p> <p><i>Jack Reacher: Tappajan jäljillä</i> (2012) <i>Jack reacher: Paluu päämajaan</i> (2016)</p>
<p>Elokvantekijä</p> <p><i>Vaarallinen tehtävä</i> (1996) <i>Vaarallinen tehtävä II</i> (2000)</p>	<p>”Kaheli”</p> <p><i>Vaarallinen tehtävä III</i> (2006)</p>

<p><i>Vanilla Sky</i> (2001)</p> <p><i>Viimeinen samurai</i> (2003)</p> <p><i>Operaatio Valkyrie</i> (2008)</p> <p><i>Jack Reacher: Tappajan jäljillä</i> (2012)</p> <p><i>Mission: Impossible- Rogue nation</i> (2015)</p>	<p>Epäonnistuminen romanttisena sankarina</p> <p><i>Jerry Maguire – elämä on peliä</i> (1996)</p> <p><i>Knight and Day</i> (2010)</p>
<p>Autenttinen</p> <p><i>Syntynyt 4. heinäkuuta</i> (1990)</p> <p><i>Jerry Maguire – elämä on peliä</i> (1996)</p> <p><i>Eyes Wide Shut</i> (1999)</p> <p><i>Edge of Tomorrow</i> (2014)</p> <p><i>American Made</i> (2017)</p> <p><i>Top Gun: Maverick</i> (2022)</p>	<p>Mitäänsanomattomuus</p> <p><i>Veren vangit</i> (1994)</p> <p><i>Minority report</i> (2002)</p> <p><i>Tropic Thunder</i> (2008)</p> <p><i>Oblivion</i> (2012)</p> <p><i>Edge of Tomorrow</i> (2014)</p>
<p>Ulkonäkö/komeus</p> <p><i>Kaukainen maa</i> (1992)</p> <p><i>Jack Reacher– Tappajan jäljillä</i> (2012)</p>	<p>Adaptaatio/sopimattomuus rooliin</p> <p><i>Minority Report</i> (2002)</p> <p><i>Jack Reacher: Tappajan jäljillä</i> (2012)</p> <p><i>Jack Reacher: Paluu päämajaan</i> (2016)</p> <p><i>The Mummy</i> (2017)</p>
	<p>Jättäytyminen toimintatähdeksi</p> <p><i>Jack Reacher-Tappajan jäljillä</i> (2012)</p>
	<p>Egotrippi/minänkohotus</p> <p><i>Days of Thunder</i> (1990)</p> <p><i>Firma</i> (1993)</p> <p><i>Vanilla Sky</i> (2001)</p> <p><i>Viimeinen samurai</i> (2004)</p> <p><i>The Mummy</i> (2017)</p> <p><i>American Made</i> (2017)</p>
	<p>Itsensä toistaminen</p> <p><i>Cocktail</i> (1988)</p> <p><i>Kunnian miehiä</i> (1992)</p> <p><i>Vanilla Sky</i> (2001)</p> <p><i>Firma</i> (1993)</p> <p><i>Mission: Impossible – Ghost protocol</i> (2011)</p>
	<p>Yksiulotteinen</p> <p><i>Mission: Impossible- Dead reckoning part one</i> (2023)</p>

Tom Cruise on rakentanut systemaattisesti tähtikuvaansa jo uransa alusta alkaen. *Helsingin Sanomista* kerätyn aineiston perusteella rakentuu kuva nuoresta näyttelijästä, joka on pyrkinyt työskentelemään alan arvostetuimpien ohjaajien kanssa. Hänestä tulee kuva näyttelijänä, joka pyrkii hakemaan arvostusta urallaan. Cruise saa kriitikoilta kiitosta 1980-luvulla, mutta suosionsa noustessa 1980-luvun lopulla osa hänen elokuvistaan määritellään ”egonkohotusoperaatioiksi”. Käsitän tämän tarkoittavan Richard Dyerin tähteyden teorian tähtiväline-elokuvaa. Tällaisten elokuvien kohdalla, kuten esimerkiksi *Days of Thunder*, Cruise ei kerää samalla tavalla kehuja. Kriitikot tekevät 1980- ja 1990-luvuilla samanlaisia huomioita kuin Roger Ebert vuonna 1990 *Days of Thunder* -elokuvan kritiikissä, jossa Ebert määritteli Tom Cruise -elokuvan käsitteen.

Uransa vakiintuessa Cruise on alkanut ottaa enemmän osaa elokuviensa tekemiseen ja on noussut tuottajaksi sekä päässyt valitsemaan elokuvilleen mieluiset ohjaajat ja muut yhteistyökumppanit. Hänen aktiivinen toimijuutensa nousee maininnan kohteeksi elokuvien kritiikeissä. Ensimmäisen kerran tämä tulee esille vuonna 1996 *Vaarallinen tehtävä* -elokuvan kritiikissä. Hänestä muodostuu kuva, että kyseessä on näyttelijän lisäksi myös elokuvan tekijä. Jos Cruise oli 1980-luvulla uransa alussa ainakin osittain studioiden rakentama tuote, niin uransa edetessä hän on noussut elokuvateollisuuden osaksi, joka luo elokuvia ja tuotteita. Kritiikeissä toistuu myös diskurssi Cruisesta elokuvantekijänä. Hänet nähdään toisinaan elokuvan ohjaajan arvoisena tekijänä.

Huomiota saa myös Cruisen yksityiselämä, mutta ei siinä määrin kuin olisin odottanut. Olisin odottanut, että hänen yksityiselämänsä olisi noussut keskeiseen rooliin kritiikeissä 2000-luvun puolessavälissä. Elokvakritiikkiin ei useinkaan kuulu elokuvantekijöiden yksityiselämän käsitteleminen, mutta juuri Cruisen kohdalla olisin sitä odottanut. Hän on mielipiteitä jakava persoona ja tähän vaikuttaa juuri hänen yksityiselämänsä. Tosin elokuvan *Vaarallinen tehtävä III* (2006) kritiikissä Tom Cruisea nimitetään suoraan ”kaheliksi” ja kriitikko mainitsee tämän vaikuttavan hänen arvioimiseensa näyttelijänä. *Helsingin Sanomat* uutisoi Cruisen yksityiselämästä vuosien varrella. Esimerkiksi hänen avioerostaan Katie Holmesin kanssa on uutisoitu 29.6.2012 ja 9.7.2012. Tämä ei kuitenkaan yllä elokuvakritiikkiin asti, vaan kritiikit keskittyvät pitkälti elokuvaan. Vuonna 1994 *Helsingin Sanomien* Neil Jordanin haastattelussa mainitaan Cruiseen kohdistuneet epäilyt hänen seksuaalisuudestaan. Tämä teema ei toistu

myöhemmin, mutta se on jäänyt maailmalla osaksi Cruisen tähtikuva. Cruiseen ja skientologiaan liittyvää uutisointia on ollut 5.7.2007 otsikolla ”Tom Cruisesta saksassa kansallinen kiistakapula”. Tuolloin Saksan valtiovarainministeriö kielsi elokuvantekijöiltä luvan kuvata elokuvaa *Operaatio Valkyrie* elokuvan käsittelemien tapahtumien alkuperäisillä tapahtumapaikoilla. Uutisessa nostetaan esille yleinen epäily siitä, että kuvauslupien saamiseen olisi liittynyt Tom Cruisen kytkös skientologiaan, sillä skientologit ovat uutisen mukaan Saksassa viranomaisten jatkuvassa tarkkailussa. *Helsingin Sanomat* uutisoi 8.12.2007 skientologian kieltämisestä Saksassa ja uutisessa mainitaan Cruisen olevan liikkeen näkyvin jäsen.

Mission: Impossible -elokuvien kohdalla korostuu Cruisen rooli tuottajana sekä se, kuinka hän tekee itse stuntinsa. Hänestä välittyy kuva poikkeuksellisen fyysisenä näyttelijänä. 1990-luvulle tultaessa Cruisesta aletaan välillä puhua myös karismattomana ja yksiulotteisena näyttelijänä. Mielestäni tämä liittyy oleellisesti siihen, että juuri tuolloin hänet tunnettiin jo supertähtenä. Hänen elokuvilleen on muodostunut tietty muotti, joka tukee hänen tähtiominaisuuksiaan, mutta ei anna hänestä näyttelijänä juuri mitään muuta.

Jack Reacher -elokuvasarjan kohdalla keskeinen teema kritiikeissä on Tom Cruisen sopimattomuus rooliin, sillä häntä on pidetty liian lyhyenä Reacheriksi. Cruisen pituus on noussut esille häneen liittyvissä artikkeleissa ympäri maailmaa. *Helsingin Sanomissa* Veli-Pekka Lehtosen (2022e) kritiikki *Reacher* -televisiosarjasta otsikolla ”Reacher on toksisinta televisiota miesmuistiin– liian lyhyt Tom Cruise on korvattu brutaalissa sarjassa tuntemattomalla lihaskimpulla” ottaa taas esille Cruisen pituuden, joka herätti keskustelua *Jack Reacher* -elokuvien yhteydessä.

Cruisen uran loppumisella on myös spekuloitu: *The Mummy* sai vuonna 2017 kriitikon pohtimaan Cruisen uran sammumista, sillä hänen uransa oli aikaisemmin perustunut laadunvalvonnalle, mutta tätä elokuvaa pidettiin erittäin huonona.

2010- ja 2020-luvuilla Tom Cruisesta rakennetaan kuva vanhanliiton filmitähtenä, sillä Cruisen elokuvat keskittyvät nimenomaan tämän tähteyden ympärille. Cruisesta tulee myös vaikutelma tähtenä, jolla ei ole vain yhtä ydinyleisöä. Hänen elokuviensa ei sanota aineistossa olevan vain tietynlaiselle yleisölle. Richard Dyer (2004, 137–191) kirjoittaa teoksessaan *Heavenly Bodies* Judy Garlandista ja hänen yleisöstään, joka

kytkeytyy vahvasti gay-kulttuuriin. Aineistossa Cruisella ei mainita tällaista erityistä yleisöä olevan, vaan Cruisen elokuvat vaikuttavat olevan tietoisesti rakennettuja isolle yleisölle. Niin ovat myös Garlandin elokuvat, mutta niissä on elementtejä, jotka ovat nostaneet hänet homoyleisön ikoniksi. Cruisen elokuvien voi lukea olevan elokuvia, joiden ensisijainen tarkoitus on tuoda ihmiset elokuvaan Hollywood-tuotteen Tom Cruisen avulla ja täten saada ihmiset kuluttamaan Hollywoodilaista viihde-elokuvaa. Cruisen uralla on kuitenkin myös elokuvia, joita ei ole suunnattu suurelle yleisölle, kuten *Eyes Wide Shut* ja *Magnolia*. Kyseiset elokuvat ovat määritelty taide-elokuviksi, toisin kuin hänen uransa muut elokuvat. Toisaalta nekin toimivat eräänlaisina tähtivälineinä: niissä Cruise pääsee vakavasti otettavan näyttelijän asemaan, sekä kykenee näyttämään itsestään uuden puolen. Hän rakentaa uskottavan näyttelijän elementin osaksi tähtikuvaansa. Nämä kaksi elokuvaa ovat oleellisia anekdootteja Cruisen tähtikuvassa, sillä ne tuottavat tähän uuden ulottuvuuden. Vaikka suuri osa hänen elokuvistaan voidaan laskea Tom Cruise -elokuvien kategorian alle, niin silti tähtikuvassa oleellista on myös Cruisen tekemät poikkeukselliset roolivalinnat, jotka tuovat särmää ja syvyyttä tämän tähtikuvaan. *Helsingin Sanomien* kriitikot eivät kuitenkaan odota Cruiselta nykypäivänä enää tällaisia poikkeuksia, sillä Cruise on profiloitunut nimenomaan toimintaelokuvien tähtenä.

Tom Cruise on onnistunut vakiinnuttamaan asemansa elokuvan historiassa sekä myös populaarikulttuurin ikonina. *Helsingin Sanomat* uutisoi 8.3.2024 Tom Cruisen olleen vuoden 2023 kolmanneksi eniten tienannut näyttelijä, joten myös hänen kaupallinen menestyksensä ja myyntiarvonsa pitää. Hänen kirjoitetaan olevan vanhanliiton klassinen filmitähti. Juuri tällainen kuva Cruisesta aineiston perusteella rakentuu. Hänellä on kaikki klassisen Hollywood-tähden elementit, sekä tarpeeksi mystisyyttä ympärillään. On vaikea keksiä, mikä enää voisi horjuttaa Tom Cruisen asemaa Hollywoodin ikonina. Elokuvateollisuudessa edes hänen taloudelliset pettymyksensä eivät horjuta hänen asemaansa. Asemaa voisi mielestäni horjuttaa enää yksityiselämää koskeva raskauttava paljastus, jos sellainen mahdollisesti olisi olemassa.

Kun tutustuin Tom Cruisen uraan ja elokuvaan ensimmäistä kertaa vuonna 2021, ajattelin että hänestä olisi runsaasti tutkimusta, sillä kyseessä on yksi aikamme kuuluisimpia henkilöitä, jolla on valtaa elokuvateollisuudessa. Näin ei kuitenkaan ole, vaan hänestä tehty tutkimus on hyvin vähäistä. Mielestäni Cruise on kuitenkin loputtoman mielenkiintoinen hahmo ja tutkimuksen kohde. Aiheella on tarjottavana lukuisia teemoja, joiden kautta sitä voi lähestyä, esimerkiksi toimintatähteys, julkisuudenhenkilön yksityiselämän uutisointi, kuinka kohut voivat vaarantaa uran, *Top Gun* -elokuvien vaikutus populaarikulttuuriin, sekä uskonnon kytkeytyminen tähtikuvaan. Mielestäni olisi hedelmällistä tutkia laajemmalla aineistolla Tom Cruisen tähtikuva 1980-luvulla, sekä verrata sitä tähän päivään. Mikä on muuttunut ja mikä on pysynyt samana? Kuten tässäkin tutkielmassa on tullut ilmi, on tiettyjä elementtejä säilynyt. Hän kykenee edelleen pitämään poikamaisuuden osana tähtikuvaansa.

Minusta olisi mielekästä jatkaa tutkimusta Tom Cruisesta sekä hänen urastaan. Hänen tähtipersonansa jaksaa pitää minua otteessaan. Minua kiinnostaa esimerkiksi Cruisen yksityiselämään liittyvän uutisoinnin tutkiminen, sekä maskuliinisuuden representaatiot erityisesti hänen toimintaelokuvissansa. Cruise näyttäytyy minulle esimerkiksi Sylvester Stallonesta, Jason Stathamista tai Arnold Schwarzeneggeristä erottuvana toimintatähtenä, sillä Cruisen voi nähdä olevan edellä mainittuja tähtiä feminiinisempi. Tom Cruise *Top Gunissa* poikkeaa myös fyysisesti aikansa muista toimintatähdistä, sillä hän on huomattavasti poikamaisempi ja ratkoo toimintaelokuvissaan asioita vähemmällä määrällä väkivaltaa. Mielenkiintoinen tutkimuksen kohde olisi myös Cruisen ikääntyminen toimintatähtenä, sekä mediassa. Mitä se kertoo yhteiskunnastamme ja arvoistamme, että haluamme nähdä Tom Cruisen ikinuorena ja hahmona, joka ei ikinä ikäänny?

Mielenkiintoinen tutkimuksen kohde olisi myös Tom Cruisen tähtikuva jossain hänen yksittäisessä elokuvassaan. Tähän hedelmällisen aineiston tarjoaisivat esimerkiksi elokuvat *Jerry Maguire* ja *Top Gun: Maverick*. Varsinkin *Top Gun: Maverick* tarjoaa mahdollisuuden tulkita elokuvan metaelokuvana, jonka voi tulkita keskustelevan Cruisen uran ja aseman kanssa. Myös *Maverickin* hahmon voi nähdä olevan yhtä kuin Cruise itse.

Tutkielma on hyvä päättää tähän. Tom Cruisesta ei ole suomessa tehtyä tutkielmaa tai tutkimusta, joten otan kunnian siitä, että tämä on ensimmäinen laatuaan. Cruise on 40-vuotta pinnalla ollut ilmiö, josta soisi olevan enemmänkin tutkimusta. Cruisen ja hänen elokuviensa vaikutusta elokuvateollisuuteen ja -historiaan on mahdotonta kiistää. Näin iso ilmiö ja aihe ansaitsee enemmän akateemista tutkimusta.

Lähteet

Tutkimuskirjallisuus

ABC News (3.3.2001) Tom Cruise Sues Gay Porn Actor. Saatavilla:

<<https://abcnews.go.com/Entertainment/story?id=105825&page=1>> (linkki tarkistettu: 27.3.2024).

Altman, Rick (1999) *Elokuva ja Genre*. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Aromaa, Jonni (2023) Tom Cruise pelasti elokuvateatterit- Hollywood kipuilee suoratoiston kanssa, ja se näkyi lippuluukulla myös Suomessa. *YLE* 6.1.2023. Saatavilla:

< <https://yle.fi/a/74-20011706>> (linkki tarkistettu: 27.3.2024).

von Bagh, Peter (2006) *Tähtien kirja*. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Bordwell, David (1989) *Making Meaning: Inference and Rhetoric in the Interpretation of cinema*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Box Office Mojo. *Endless Love*. Saatavilla:

<<https://www.boxofficemojo.com/release/r12219935233/weekend/>> (linkki tarkistettu: 27.3.2024).

Box Office Mojo. *Mission:Impossible - Fallout*. Saatavilla:

<https://www.boxofficemojo.com/title/tt4912910/?ref_=bo_se_r_1> (linkki tarkistettu 7.4.2024).

Box Office Mojo. *Rock of Ages*. Saatavilla:

<<https://www.boxofficemojo.com/release/r1198294529/>> (linkki tarkistettu 29.4.2024)

Box Office Mojo. *The Last Samurai*. Saatavilla:

< <https://www.boxofficemojo.com/release/r13593176833/weekend/>> (linkki tarkistettu 27.3.2024).

Brew, Simon (2017) Tom Cruise and The failed United Artist Experiment. *Den of Geek*

14.12.2017. Saatavilla:

< <https://www.denofgeek.com/movies/tom-cruise-and-the-failed-united-artists-experiment/>>

(linkki tarkistettu 27.3.2024).

Cartter, Eileen (2022) Just Like in 1986, Sales of Aviator Sunglasses Are Up Because of Top

Gun. *GQ* 19.7.2022 Saatavilla: < [https://www.gq.com/story/top-gun-maverick-tom-cruise-](https://www.gq.com/story/top-gun-maverick-tom-cruise-aviator-sunglasses-sales)

[aviator-sunglasses-sales](https://www.gq.com/story/top-gun-maverick-tom-cruise-aviator-sunglasses-sales) > (linkki tarkistettu 29.4.2024)

CBC Radio (2018) How Pants-free Tom Cruise rescued Ray-Ban. CBC Radio 18.4.2018.

Saatavilla: <[https://www.cbc.ca/radio/undertheinfluence/how-a-pants-free-tom-cruise-](https://www.cbc.ca/radio/undertheinfluence/how-a-pants-free-tom-cruise-rescued-ray-ban-1.4625924)

[rescued-ray-ban-1.4625924](https://www.cbc.ca/radio/undertheinfluence/how-a-pants-free-tom-cruise-rescued-ray-ban-1.4625924) > (linkki tarkistettu 29.4.2024)

Churchwell, Sarah (2008) *Marilyn Monroen monta elämää*. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino oy.

Clark, Amy (2006) Tom Cruise Tops Forbes ‘Power List’. *CBS news* 15.6.2006. Saatavilla:

<<https://www.cbsnews.com/news/tom-cruise-tops-forbes-power-list/>> (linkki tarkistettu:

27.3.2024).

Corliss, Richard (1989) Cinema: Tom Terrific. *Time* 25.12.1989. Saatavilla:

<<https://content.time.com/time/subscriber/article/0,33009,959411,00.html>> (linkki

tarkistettu: 27.3.2024).

Daniel, Adam (2021) Tom Cruise as Father and Son. Teoksessa Redmond, Sean (toim.)

Starring Tom Cruise. Detroit: Wayne State University Press. 239–251

DeAngelis, Michael (2010a) Mel Gibson and Tom Cruise: Rebellion and Conformity.

Teoksessa Eberwein, Robert (toim.) *Acting for America: Movie stars of the 1980s*. New Jersey: Rutgers University Press. 77-98.

DeAngelis, Michael (2010b) Tom Cruise, the “Couch Incident”, and the limits of public

elation. *The Velvet Light Trap* 65. 42-43.

DeAngelis, Michael (2021) Aging for life: Tom Cruise in the era of functional fitness. Teoksessa Redmond, Sean (toim.) *Starring Tom Cruise*. Detroit: Wayne State University Press, 316.-331.

Donnar. Glen (2021) Starring Tom Cruise as (Despetaly Defying) Aging Action star. Teoksessa Redmon, Sean (toim.) *Starring Tom Cruise*. Detroit: Wayne State university Press, 275-298.

Dyer, Richard (1991) "A star is Born and the Construction of Authenticity". Teoksessa Gledhill, Christine (toim.) *Stardom. Industry of Desire*. London and New York 132–140

Dyer, Richard (1979/1998) *Stars*. Lontoo: British Film Institute.

Dyer, Richard (1986/2004) *Heavenly bodies*. Lontoo: Routledge.

Ebert, Roger (1990) *Days of Thunder*. Saatavilla: <<https://www.rogerebert.com/reviews/days-of-thunder-1990>> (linkki tarkistettu 27.3.2024).

Ebert, Roger (2006) *Awake in the dark: the best of Roger Ebert: forty years of reviews, essays, and interviews*. Chicago: University Press.

Ellis, John (1982/1992) *Visible Fictions*. Lontoo: Routledge.

Ellison, Micharl (2001) Cruise sues over second gay claim. *The Guardian* 6.6.2001. Saatavilla: <<https://www.theguardian.com/world/2001/jun/06/michaelellison>> (linkki tarkistettu: 27.3.2024).

Elonet. *All the Right Moves*. Saatavilla: <https://elonet.finna.fi/Record/kavi.elonet_elookuva_110693> (linkki tarkistettu 7.4.2024).

Elonet. *Citizen Kane*. Saatavilla: https://elonet.finna.fi/Record/kavi.elonet_elookuva_106046 (linkki tarkistettu 7.4.2024).

Elonet. *Losin'It*. Saatavilla: <https://elonet.finna.fi/Record/kavi.elonet_elookuva_128926> (linkki tarkistettu 7.4.2024).

Elsaesser, Thomas (2012) *The Persistence of Hollywood*. New York: Routledge.

Ehrlich, David (2017) Review: 'The Mummy' is The worst Tom Cruise movie ever. *Indie Wire* 7.6.2017. Saatavilla: < <https://www.indiewire.com/features/general/the-mummy-review-tom-cruise-sofia-boutella-russell-crowe-dark-universe-1201838756/2/>> (linkki tarkistettu: 27.3.2024).

Eordogh, Fruzsina (2014) The Video that made Anonymous. *Vice* 22.1.2014. Saatavilla: < <https://www.vice.com/en/article/78x9w9/the-video-that-made-anonymous>> (linkki tarkistettu: 27.3.2024).

Every Tom Cruise Run. Ever. *YouTube*. Saatavilla: <https://www.youtube.com/watch?v=U8Q2MgdMskQ> (linkki tarkistettu 7.4.2024).

Gajewski, Ryan (2022) 'The Mummy' Reboot Director Calls the Tom Cruise Film "The Biggest Failure of My Life". *The Hollywood Reporter* 23.3.2022. Saatavilla: <<https://www.hollywoodreporter.com/movies/movie-news/mummy-reboot-director-alex-kurtzman-tom-cruise-1235134359/>> (linkki tarkistettu 27.3.2024).

Gledhill, Christine (1991a) *Stardom: Industry of Desire*. Routledge. Lontoo

Gledhill, Christine (1991b) Signs of melodrama. Teoksessa Gledhill, Christine (toim.) *Stardom: Industry of Desire*. Lontoo: Routledge 207–229

Goldstein, Patrick (1992) Interview: Tom Cruise. *Rolling Stone*. Saatavilla: <<https://web.archive.org/web/20170820074632/http://www.rollingstone.com/movies/features/tom-cruise-19920528>> (linkki tarkistettu 29.4.2024)

Haralovich, Mary Beth (2020) Tom Hanks and Tom Cruise: The Box Office and "True Masculinity" Teoksessa Everett, Anna (toim.) *Pretty People: Movie stars of The 1990s*. New Jersey: Rutgers University Press. 144–165.

Harkki, Paula (1986) Tuhon Enkelit. *Apu*. Nro 31. 1.8.1986.

Heikkilä, Martta (2012) *Taidekritiikin perusteet*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Heisey, Zack. Michael Mann as an auteur. *Borrowing Tape*. Saatavilla: <https://borrowingtape.com/the-cine-files/michael-mann-as-an-auteur-essay> (linkki tarkistettu 7.4.2024).

Helmore, Edward (2005) What's eating Tom Cruise? *The Guardian* 5.6.2005. Saatavilla: <https://www.theguardian.com/world/2005/jun/05/usa.film> (linkki tarkistettu 7.4.2024).

Higgins, Bill (2011) How Tom Cruise and Sean Penn got their big breaks. *The Hollywood Reporter* 17.12.2011. Saatavilla: <https://www.hollywoodreporter.com/news/general-news/tom-cruise-sean-penn-mission-impossible-274947/> (linkki tarkistettu: 27.3.2024).

Hietala, Veijo (1994) *Tunteesta teesiin- Johdatusta klassiseen ja uuteen elokuvateoriaan*. Jyväskylä: Kirjastopalvelu Oy.

Hietala, Veijo (2012) Elokuvakritiikin muuttuvat muodot. Teoksessa Heikkilä, Martta (toim.) *Taidekritiikin perusteet*. 142–177. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Hoad, Phil (2021) 'Tom Cruise was an intense kid': How Francis Ford Coppola made *The Outsiders*. *The Guardian* 1.11.2021. Saatavilla: <https://www.theguardian.com/film/2021/nov/01/how-we-made-the-outsiders-francis-ford-coppola-and-c-thomas-howell> (linkki tarkistettu: 27.3.2024).

IMDB. *Jerry Maguire*. Saatavilla: <https://www.imdb.com/title/tt0116695/awards/> (linkki tarkistettu 29.4.2024)

IMDB. *Vaarallinen tehtävä* (1966–1973). Saatavilla: <https://www.imdb.com/title/tt0060009/> (linkki tarkistettu 7.4.2024).

Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1993) *Diskurssianalyysin aakkoset*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy

Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1999) *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Jyväskylä: Vastapaino.

Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (2016) *Diskurssianalyysi*. Jyväskylä: Vastapaino.

Kantola, Anu; Moring Inka & Väliaverronen, Esa (2003) *Media analyysi: tekstistä tulkintaan*. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Kaye, Don (2024) Why the Edge of Tomorrow Director Hated the Title (And How It Changed for DVD). Den of Geek. Saatavilla: <https://www.denofgeek.com/movies/edge-of-tomorrow-title-change/> (linkki tarkistettu 29.4.2024)

Keegan, Rebecca (2022) Cannes Diary: Why Tom Cruise Is Our Biggest – and Most Elusive – Movie Star. *The Hollywood Reporter* 19.3.2022. Saatavilla: <https://www.hollywoodreporter.com/movies/movie-news/cannes-diary-tom-cruise-biggest-most-elusive-movie-star-1235150329/> (linkki tarkistettu 27.3.2024).

King, Barry (2008) Stardom, celebrity and the para-confession. *Social Semiotics*, 2008 06, Vol. 18. 115–132.

Kinnunen, Kalle (2015) Tällainen on Tom Cruisen uskonto: skientologia pajjaa, koukuttaa ja kiristää. *Yle* 5.10.2015. Saatavilla: <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2015/10/05/tallinen-tom-cruisen-uskonto-skientologia-pajjaa-koukuttaa-ja-kiristaa> (linkki tarkistettu: 27.2.2024).

KMT 2023 Lehtien lukijamäärät. Saatavilla: <https://mediaauditfinland.fi/wp-content/uploads/2023/09/KMT-2023-lukijamaarat.pdf> (linkki tarkistettu 7.4.2024).

Lang, Brent (2024) Tom Cruise Signs Deal With Warner Bros. to Develop and Produce Original and Franchise Films. *Variety* 9.1.2024 Saatavilla: <https://variety.com/2024/film/news/tom-cruise-warner-bros-deal-new-movies-1235866282/> (linkki tarkistettu 29.4.2024)

Lang, Brent & Donnelly, Matt (2022) 'Mission: Impossible 7': How COVID-19 Blew Up the Budget of Tom Cruise's Spy Sequel. *Variety* 8.2.2022. Saatavilla:

<<https://variety.com/2022/film/news/mission-impossible-7-budget-tom-cruise-1235173816/>>

(linkki tarkistettu: 27.3.2024).

Lehtisalo, Anneli (2009) Kuka kritiikkiä kaipaa? Tarkastelun kohteena journalistinen elokuva- ja televisiokritiikki. *Lähikuva- audiovisuaalisen kulttuurin tieteellinen julkaisu*, 22 (4). Saatavilla: <<https://journal.fi/lahikuva/article/view/121052>> (linkki tarkistettu: 27.3.2024).

Light the Fuse-podcast. Saatavilla: <<https://www.lightthefusepodcast.com>> (linkki tarkistettu 7.4.2024).

Lindholm, Jari (2001) A. I. – tekoäly. *Helsingin Sanomat* 28.9.2001. Saatavilla: <<https://www.hs.fi/kulttuuri/elokuva-arvostelu/art-2000002584330.html>> (linkki tarkistettu 7.4.2024).

Lomax, Tara (2021). Cruising Stardom in Hollywood Franchising: Tom Cruise as Franchise Star in the Mission: Impossible and Dark Universe Storyworlds. Teoksessa Redmond, Sean (toim.) *Starring Tom Cruise*. Detroit: Wayne State University Press, 218-237.

Maasilta, Mari (2009). Senegalilainen Karmen kotona ja Maailmalla: elokuva-arvostelut kansallisen ja kulttuurillisen identiteetin rakentajina. *Lähikuva- Audiovisuaalisen kulttuurin tieteellinen julkaisu*, 22 (4). Saatavilla: <<https://journal.fi/lahikuva/article/view/121054>> (linkki tarkistettu: 27.3.2024).

Manio, Aleks. Jensen-Eriksen, Niklas. Hänninen, Reetta (2019) *Suomen suurin: Helsingin Sanomat 1889–2019*. Riika: Siltala.

Marshall, P. David (1997). *Celebrity and Power: Fame in Contemporary Culture*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Mcclintock, Pamela (2012) Box Office Report: 'Rock of Ages', 'That's My Boy' Flop in Their Debuts; 'Madagascar 3' Still Rules. *The Hollywood Reporter* 17.7.2012. Saatavilla:

<<https://www.hollywoodreporter.com/movies/movie-news/box-office-report-rock-ages-thats-my-boy-madagascar-338544/>> (linkki tarkistettu 29.4.2024)

McDermott, Emmet (2015) Scientology's final say on 'Going Clear'. *The Hollywood Reporter* 13.3.2015. Saatavilla: <<https://www.hollywoodreporter.com/news/general-news/going-clear-scientologys-final-say-781242/>> (linkki tarkistettu 7.4.2024).

McDonald, Paul (2013) *Hollywood Stardom*. John Wilwey & Sons.

McGillan, Patrick (1975) Gagny: The Actor as Auteur. A.S Bernes

Melas, Chloe (2021) Tom Cruise returns Golden Globes awards in protest of HFPA. *CNN* 11.5.2021. Saatavilla: <<https://edition.cnn.com/2021/05/10/entertainment/tom-cruise-scarlett-johansson-golden-globes/index.html>> (linkki tarkistettu: 27.3.2024).

Meyers, Erin (2009) "Can you Handle My Truth?": Authenticity and the Celebrity Star Image. *Journal of popular culture*, Vol. 42 (5) 890–907.

Mission: Impossible– Dead Reckoning Part One (2023) juliste. Saatavilla: <https://www.imdb.com/title/tt9603212/mediaviewer/rm462890241/?ref_=tt_ov_i> (linkki tarkistettu 7.4.2024).

Mission: Impossible– Dead Reckoning Part One The Biggest Stunt in Cinema History (Tom Cruise). *Youtube*. Saatavilla: <<https://www.youtube.com/watch?v=-lsFs2615gw&t=157s>> (linkki tarkistettu 7.4.2024).

Myllyoja, Essi (2023) Helsingin Sanomat tavoittaa viikossa jo lähes 2,2 miljoonaa suomalaista. *Helsingin sanomat* 22.9.2023. Saatavilla: < <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000009868722.html> >

Neill, U. S. (2005). Tom Cruise is dangerous and irresponsible. *The Journal of Clinical Investigation*, 115(8), 1964-1965.

Ni Fhlainn, SORCHA (2021) Cruising the Vampire: Hollywood Gothic, Star Branding, and Interview with the Vampire (1994). Teoksessa Redmond, Sean (toim.) *Starring Tom Cruise*. Detroit: Wayne State University Press, 155-178.

O'Connor, Roisin (2023) 15 years ago, Tom Cruise revived his career with an uncredited role in Tropic Thunder. *Independent* 14.8.2023. Saatavilla: <<https://www.independent.co.uk/arts-entertainment/films/news/tom-cruise-tropic-thunder-rating-cast-b2392464.html>> (linkki tarkistettu: 24.3.2024).

O'Donnell, Ruth (2012) *Performing masculinity: The Persona of Tom Cruise*. University of London, Department of Media Arts.

O'Donnell, Ruth (2016) Mission: impossible? The rehabilitation of Tom Cruise. *Celebrity Studies* Vol.7, No. 3, 425-428.

O'Donnell, Ruth (2021) "How am I supposed to do this?" The Impossibility of Tom Cruise's Masculine Performance in the Face of His Aging Star Body. Teoksessa Redmond, Sean (toim.) *Starring Tom Cruise*. Detroit: Wayne State University Press. 253-273.

Oprah Tom Cruise. *Youtube*. Saatavilla: <<https://www.youtube.com/watch?v=tt5zQikKMek&t=8s>> (linkki tarkistettu: 27.3.2024).

Ortega, Tony (2023) Tom Cruise goes black tie for Scientology at 'Patrons Bakk' in England. *The Underground Bunker* 6.11.2023. Saatavilla: <<https://tonyortega.substack.com/p/tom-cruise-goes-black-tie-for-scientology>> (linkki tarkistettu: 24.3.2024).

Owen Rawlins, Justin (2021) The Authentically Bruised Cruise: Tom Cruise, Mission: Impossible, and Extreme Performative Labor. Teoksessa Redmond, Sean (toim.) *Starring Tom Cruise*. Detroit: Wayne State University Press, 300-314.

Pederdy, Donna (2010) From Wimps to Wild Men: Bipolar Masculinity and the Paradoxical performances of Tom Cruise. *Men and masculinities* 13. 231-254.

Purse, Lisa (2017) *Confronting the impossibility of impossible bodies: Tom Cruise and the ageing male action hero movie*. Teoksessa Austin, Guy, Qiong Yu, Sabrina *Revisiting Star Studies*. Edinburgh University Press.

Redmond, Sean (2021a) *Gazing at Tom Cruise*. Teoksessa Redmond, Sean (toim.) *Starring Tom Cruise*. Detroit: Wayne State University Press, 54-75.

Redmond, Sean (2021b) *Starring Tom Cruise*. Detroit: Wayne State University Press.

Rojek, Chris (2012) *Fame Attack: The Inflation of Celebrity and its Consequences*. Bloomsbury Academic.

Rolling Stone (6.8.2013) *Celebrities who have left Scientology*. Saatavilla:

<<https://www.rollingstone.com/tv-movies/tv-movie-lists/celebrities-who-have-left-scientology-42063/leah-remini-2-230134/>> (linkki tarkistettu: 27.3.2024).

Rubin, Rebecca (2023) 'Mission: Impossible 8' Delayed to Summer 2025, 'Quiet Place' Prequel Moves to Summer 2024. *Variety* 23.10.2023. Saatavilla:

<<https://variety.com/2023/film/news/mission-impossible-8-release-date-delayed-summer-2025-1235765624/>> (linkki tarkistettu 29.4.2024).

Rubin, Rebecca; Lang Brent & Matt Donnely (2023) *Big Budgets, Big Headaches: Why 'Indiana Jones 5' and 'Mission: Impossible 7' are Struggling to Make a Profit*. *Variety* 15.8.2023. Saatavilla:< <https://variety.com/2023/film/news/indiana-jones-5-mission-impossible-7-box-office-flops-explained-1235690262/>> (linkki tarkistettu 29.4.2024).

Sachadeva, Maanya (2023) *Tom Cruise 'Saves agent from being fired' over pro-Palestine post*. *Independent* 23.11.2023. Saatavilla: <<https://www.independent.co.uk/arts-entertainment/films/news/tom-cruise-agent-palestine-maha-dakhil-b2452162.html>> (linkki tarkistettu: 27.3.2024).

Schillaci, Sophie (2012) *Tom Cruise and Katie Holmes Divorce: Inside the couple's careers and assets*. *The Hollywood Reporter* 29.6.2012. Saatavilla:

<<https://www.hollywoodreporter.com/news/general-news/tom-cruise-katie-holmes-divorce-2-343677/>> (linkki tarkistettu: 27.3.2024).

Sharf, Zack (2023) Steven Spielberg tells Tom Cruise: ‘You saved Hollywood’s ass’ and ‘Top Gun: Maverick’ might’ve ‘Saved the entire theatrical industry’. *Variety* 14.2.2023. Saatavilla: <<https://variety.com/2023/film/news/steven-spielberg-tells-tom-cruise-saved-hollywood-top-gun-maverick-1235522763/>> (linkki tarkistettu: 27.3.2024).

Shah, Klushi (2023) ”It’s different. There’s real stakes”: Tom Cruise Disses Marvel’s CGI-Based Industry as It Lacks Real Danger, Claims Fans Can Relate To Mission Impossible More. *FandomWire* 18.7.2023. Saatavilla: <<https://fandomwire.com/its-different-theres-real-stakes-tom-cruise-disses-marvels-cgi-based-industry-as-it-lacks-real-danger-claims-fans-can-relate-to-mission-impossible-more/>> (linkki tarkistettu 29.4.2024)

Sneider, Jeff (2022) Is Tom Cruise the Biggest Movie Star in the World? We asked the Experts. *Los Angeles Magazine* 3.6.2022. Saatavilla: <<https://lamag.com/news/is-tom-cruise-the-biggest-movie-star-in-the-world-we-asked-the-experts>> (linkki tarkistettu: 27.3.2024).

Stacey, Jackie (1994) *Star gazing: Hollywood cinema and female spectatorship*. Lontoo: Routledge.

Strauss, Jessalynn R. (2017) Making a case for Religious Freedom: The Church of Scientology Responds to Claims Made in an Unauthorized Biography of Tom Cruise. *Journal of media and religion* 16 (2) 39-50.

Studlar, Gaylyn (2001) Cruise-ing into the Millenium: Performative Masculinity, Stardom, and the All-American Boy’s Body. Teoksessa *Pomerance, Murray Ladies and gentlemen, boys and girls: Gender in film at the end of the twentieth century*. State university of New York press. 171-182.

Tasker, Yvonne (2015) *The Hollywood Action and Adventure film*. West Sussex: John Wiley & Sons, Inc.

Tom Cruise Kills Oprah extended version. *Youtube*. Saatavilla:

<<https://www.youtube.com/watch?v=CRbhE3GRiUE>> (linkki tarkistettu 7.4.2024).

Tom Cruise Scientology Video- (Original UNCUT). *Youtube*. Saatavilla:

<https://www.youtube.com/watch?v=UFBZ_uAbxS0&t=118s> (linkki tarkistettu 7.4.2024).

Tom Cruise's Heated Interview With Matt Lauer | Archives | TODAY. *Youtube*. Saatavilla:

<<https://www.youtube.com/watch?v=tFgF1JPNR5E&t=505s>> (linkki tarkistettu 27.3.2024).

Tom Cruise yells at 'Mission Impossible 7' crew in leaked audio. Good Morning America.

Youtube. Saatavilla: < <https://www.youtube.com/watch?v=d-kgApji3QM> > (linkki tarkistettu 29.4.2024)

Tüzün, Defne (2021) Losing Cruise Control: Disenchantment of Tom Cruise's Star Image in *Eyes Wide Shut*. Teoksessa Redmond, Sean (toim.) *Starring Tom Cruise*. Detroit: Wayne State university Press. 76-97.

Vituscka, James (2023) EXCLUSIVE: Katie Holmes' 16-year-old daughter Suri is already applying to college - and wants to study FASHION in New York - but dad Tom Cruise WON'T get a say in where she goes because 'he has no part in her life'. *Daily Mail* 21.3.2023. Saatavilla <<https://www.dailymail.co.uk/tvshowbiz/article-11881881/Tom-Cruise-no-daughter-Suris-life-applies-college.html>> (linkki tarkistettu 7.4.2024).

Weber, Brenda R, Golberg, Sasha T. (2021). "Nothings Is 'Impossible if you're Tom Cruise": Scientology, Spiritual Neoliberalism, and the Tom Cruise Closet. Teoksessa Redmond, Sean (toim.) *Starring Tom Cruise*. Detroit: Wayne State University Press, 99-113.

Westbrook, Donald A. (2022) L. Ron Hubbard and Scientology Studies. *Cambridge Elements. Elements in New Religious Movements*. Cambridge: Cambridge University Press.

White, Chris (2013) EXCLUSIVE: Tom Cruise started religious journey with Catholic Church- until he was booted from seminary for swiping booze, says old friend. *New York Daily News* 4.3.2013. Saatavilla: <<https://www.nydailynews.com/2013/03/04/exclusive-tom>

[cruise-started-religious-journey-with-catholic-church-until-he-was-booted-from-seminary-for-swiping-booze-says-old-friend/](#)> (linkki tarkistettu: 27.3.2024).

Aineisto

Ahtiainen, Ilkka (2007a) Skientologia-liike aiotaan kieltää Saksassa. *Helsingin Sanomat* 8.12.2007. Saatavilla: < <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000004532350.html> > (linkki tarkistettu 29.4.2024).

Ahtiainen, Ilkka (2007b) Tom Cruisesta Saksassa kansallinen kiistakapula. *Helsingin Sanomat* 5.7.2007. Saatavilla: < <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000004494787.html> > (linkki tarkistettu 29.4.2024).

Ahtiainen, Ilkka (2009) Hollywood tekee palveluksen Saksalle. *Helsingin Sanomat* 23.1.2009. Saatavilla: < <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000004627633.html> > (linkki tarkistettu 29.4.2024).

Avola, Pertti (1985) Pelottava Legenda hukkuu kulisseeihin. *Helsingin Sanomat* 2.11.1985.

Avola, Pertti (1986) Sotaisasti lentäjistä. *Helsingin Sanomat* 2.8.1986.

Avola, Pertti (1992) Tom Cruise irlantilaisena maalaisjunkkarina. *Helsingin Sanomat* 8.8.1992. Saatavilla: <<https://www.hs.fi/radiotelevisio/art-2000003164383.html>> (linkki tarkistettu 7.4.2024).

Avola, Pertti (1999) Kubrickin viimeisestä elokuvasta on esitetty ensimmäinen katkelma. *Helsingin Sanomat* 15.3.1999. Saatavilla: < <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000003785479.html> > (linkki tarkistettu 29.4.2024)

Avola Pertti (2007) Lampaat ja leijonat. *Helsingin Sanomat* 9.11.2007. Saatavilla: <<https://www.hs.fi/kulttuuri/elokuva-arvostelu/art-2000002584530.html>> (linkki tarkistettu 7.4.2024).

Avola, Pertti (2009) Tähtäimessä Hitler. *Helsingin Sanomat* 29.2.2009. Saatavilla: <<https://www.hs.fi/kulttuuri/elokuva-arvostelu/art-2000002582198.html>> (linkki tarkistettu 7.4.2024).

Avola, Pertti (2012) Rokkimusikaali lässähtää. *Helsingin Sanomat* 21.6.2012. Saatavilla: <<https://www.hs.fi/kulttuuri/elokuva-arvostelu/art-2000002585260.html>> (linkki tarkistettu 7.4.2024).

Avola, Pertti (2013) Elokuva-arvio: Jack Reacher-Tappajan jäljillä. *Helsingin Sanomat* 4.1.2013. Saatavilla: < <https://www.hs.fi/kulttuuri/elokuva-arvostelu/art-2000002603694.html>> (linkki tarkistettu 7.4.2024).

Avola, Pertti (2014) Edge of Tomorrow-toimintascifissä Tom Cruise joutuu aikaluuppiin. *Helsingin Sanomat* 28.5.2014. Saatavilla: < <https://www.hs.fi/kulttuuri/elokuva-arvostelu/art-2000002734591.html>> (linkki tarkistettu 7.4.2024).

Avola, Pertti (2015a) Jo viides Mission: Impossible on kelmollista Tom Cruisen sirkusactionia. *Helsingin Sanomat* 30.7.2015. Saatavilla:< <https://www.hs.fi/kulttuuri/elokuva-arvostelu/art-2000002841708.html>> (linkki tarkistettu 7.4.2024).

Avola, Pertti (2015b) Tom Cruise on viisikymppisenäkin poikamainen: Uuden ajan teflontähti tulee taas toimintasankarina. *Helsingin Sanomat* 28.7.2015. Saatavilla: <<https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000002841134.html>> (linkki tarkistettu 27.3.2024).

Avola, Pertti (2018) Tom Cruise painaa sata lasissa maailman ympäri elokuvassa, jonka yliampuvat toimintakohtaukset viihdyttävät, koska ovat niin kahjoja. *Helsingin Sanomat* 1.8.2018. Saatavilla: <<https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000005776502.html>> (linkki tarkistettu 7.4.2024).

Avola, Pertti (2023) Möhkötauti uhkaa Mission: Impossible-sarjan uutuutta. *Helsingin Sanomat* 11.7.2023. Saatavilla: <<https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000009694271.html>> (linkki tarkistettu 7.4.2024).

Fränti, Mikael (1983a) Coppola Nuoren kapinallisen jäljillä. *Helsingin Sanomat* 16.7.1983.

Fränti, Mikael (1983b) Kapina sotilasakatemiassa. *Helsingin Sanomat* 12.2.1983.

Fränti, Mikael (1984) Apinan lomaviikko. *Helsingin Sanomat* 25.2.1984.

Fränti, Mikael (1993) Tom ja Jack sota-oikeudessa. *Helsingin Sanomat* 16.1.1996.

Heikkinen, Mikko-Pekka (2004a) Viimeinen samurai. *Helsingin Sanomat* 30.1.2004.

Saatavilla: <<https://www.hs.fi/kulttuuri/elokuva-arvostelu/art-2000002581532.html>> (linkki tarkistettu 7.4.2024).

Heikkinen, Mikko-Pekka (2004b) Väritetty totuus. *Helsingin Sanomat* 19.3.2004. Saatavilla: <<https://www.hs.fi/kulttuuri/elokuva-arvostelu/art-2000002584104.html>> (linkki tarkistettu 29.4.2024)

Heikkinen, Mikko-Pekka (2005) Kiiltokuva hautakivessä. *Helsingin Sanomat* 1.11.2005.

Saatavilla: <<https://www.hs.fi/kulttuuri/elokuva-arvostelu/art-2000002585516.html>> (linkki tarkistettu 29.4.2024)

Heikkinen, Mikko-Pekka (2008) Tropic Thunder on parodia sota-elokuvista ja ääliökomedialla. *Helsingin Sanomat* 19.9.2008. Saatavilla: <<https://www.hs.fi/kulttuuri/elokuva-arvostelu/art-2000002584529.html>> (linkki tarkistettu 7.4.2024).

Heikkinen, Mikko-Pekka (2017) Tom Cruise on matkalla muinaismuistoksi- The Mummy on ikävyyttä ja vanhanaikainen fantasiarymitys. *Helsingin Sanomat* 9.6.2017. Saatavilla: <<https://www.hs.fi/kulttuuri/elokuva-arvostelu/art-2000005245568.html>> (linkki tarkistettu 7.4.2024).

Heikkinen, Mikko-Pekka (2022) Ihan kuin satua. *Helsingin Sanomat* 2.7.2022. Saatavilla: <<https://www.hs.fi/kuukausiliite/art-2000008896081.html>> (linkki tarkistettu 29.4.2024)

Heikkinen, Mikko-Pekka (2023) Viidennestä Indiana Jones-elokuvasta tuli karmea floppi, mutta ei suomessa, miksi? *Helsingin Sanomat* 26.12.2023. Saatavilla:

<<https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000010068182.html>> (linkki tarkistettu: 27.3.2024).

Helsingin Sanomat (23.7.2002) Nokia markkinoi uutuuspuhelinta leffakampanjalla.

Saatavilla: <<https://www.hs.fi/talous/art-2000004068446.html>> (linkki tarkistettu: 27.3.2024).

Helsingin Sanomat (29.6.2005) Sota tulee avaruudesta. Saatavilla:

<<https://www.hs.fi/kulttuuri/elokuva-arvostelu/art-2000002585011.html>> (linkki tarkistettu 7.4.2024).

Helsingin Sanomat (16.7.2010) Hääreissulta hässäkkään. Saatavilla:

<<https://www.hs.fi/kulttuuri/elokuva-arvostelu/art-2000002585215.html>>(linkki tarkistettu 7.4.2024).

Helsingin Sanomat (2.2.2012) Ja taas maailma pelastuu. Saatavilla:

<<https://www.hs.fi/kulttuuri/elokuva-arvostelu/art-2000002585269.html>> (linkki tarkistettu 7.4.2024).

Helsingin Sanomat (17.6.2022) Koronavirus kuritti Suomen elokuvateattereita, mutta nyt pelastajaksi on löytynyt Tom Cruise. Saatavilla: < <https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000008886657.html> > (linkki tarkistettu 29.4.2024).

Helsingin Sanomat, Reuters (9.7.2012) Cruise ja Holmes pääsivät sopuun erostaan. Saatavilla:

<<https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000002543452.html> > (linkki tarkistettu 29.4.2024)

Herlin, Catharina (2024) Adam Sandler oli viime vuonna Hollywoodin kovapalkkaisin.

Helsingin Sanomat 8.3.2024. Saatavilla: <<https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000010282497.html>> (linkki tarkistettu 27.3.2024).

Huhtanen, Jarmo (2022) Jo ennen ensi-iltaa Maverickin takissa tapahtui jotain kummallista-

Se kertoo, ettei uusi Top Gun ole vain elokuva. *Helsingin Sanomat* 2.6.2022. Saatavilla:

< <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000008846774.html> > (linkki tarkistettu: 27.3.2024).

Hytönen, Mattiesko (1997) Cruisen Oscar-jahti. *Helsingin Sanomat* 28.3.1997. Saatavilla: <<https://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000003611604.html>> (linkki tarkistettu 7.4.2024).

Kemppinen, Petri (1994) Vampyyrin haastattelu. *Helsingin Sanomat* 16.12.1994.

Korppinen, Mari (2020) Äänite Tom Cruisen raivoamisesta leviää maailman medioissa: Näyttelijä hermostui Mission: Impossible -elokuvan kuvauksissa turvaväleistä piittaamattomille työntekijöilleen. *Helsingin Sanomat* 16.12.2020. Saatavilla: <<https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000007685601.html>> (linkki tarkistettu 29.4.2024)

Lehmusvesi, Jussi (2022) Top Gun: Maverickin huima menestys lippuluukuilla siivitti myös Tom Cruisen uuteen ennätykseen. *Helsingin Sanomat* 30.5.2022. Saatavilla: <<https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000008851157.html>> (linkki tarkistettu 7.4.2024).

Lehtonen, Veli-Pekka (2016) Puhtoinen Tom Cruise säännöstelee silmäniskujaan ja onnistuu viimein nyrkkisankarin roolissa. *Helsingin Sanomat* 21.10.2016. Saatavilla: <<https://www.hs.fi/kulttuuri/elokuva-arvostelu/art-2000002926352.html>> (linkki tarkistettu 7.4.2024).

Lehtonen, Veli-Pekka (2022a) ”En ollut silloin valmis”, Tom Cruise perustelee, miksi Top Gunin jatko-osaa piti odottaa 36 vuotta- HS näki ensi-illan Cannesissa, ja elokuva on yliverainen. *Helsingin Sanomat* 18.5.2022. Saatavilla: < <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000008792311.html> > (linkki tarkistettu 7.4.2024).

Lehtonen, Veli-Pekka (2022b) ”Suomen jääkiekkomenestyksestä huolimatta myös elokuvat kiinnostavat”- Tom Cruisen Top Gun vetää väkeä teattereihin Suomessa ja maailmalla. *Helsingin Sanomat* 29.5.2022. Saatavilla: <<https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000008845966.html>> (linkki tarkistettu: 27.3.2024).

Lehtonen, Veli-Pekka (2022c) Amerikkalaistoimittajat hehkuttavat Top Gunin jatko-osaa ”täydelliseksi hitiksi” ja ylistävät Tom Cruisea. *Helsingin Sanomat* 29.4.2022. Saatavilla: < <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000008782248.html> > (linkki tarkistettu 29.4.2024).

Lehtonen, Veli-Pekka (2022d) Cannesin elokuva-juhlien odotetaan herättävän henkiin nuutuneen kinokentän – kuumin elokuva on uusi Top Gun. *Helsingin Sanomat* 17.5.2022. Saatavilla: < <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000008821395.html> > (linkki tarkistettu 29.4.2024).

Lehtonen, Veli-Pekka (2022e) Reacher on toksisinta televisiota mies muistiin – liian lyhyt Tom Cruise on korvattu brutaalissa sarjassa tuntemattomalla lihaskimpulla. *Helsingin Sanomat* 15.5.2022. Saatavilla:< <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000008595214.html> > (linkki tarkistettu 29.4.2024).

Lehtonen, Veli-Pekka (2022f) Top Gunin menestys kismittää Kiinaa, hämmentää Ranskassa ja innostaa konservatiiveja Yhdysvalloissa – ”Naislentäjä ei tee kertaakaan sukupuolestaan numeroa”. *Helsingin Sanomat* 1.6.2022. Saatavilla: < <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000008856704.html> > (linkki tarkistettu: 29.4.2024).

Lehtonen, Veli-Pekka (2022g) Äiti ja poika vaativat Top Gun: Maverickia esityskieltoon, syynä tekijänoikeusrikkomus. *Helsingin Sanomat* 7.6.2022. Saatavilla: < <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000008868955.html> > (linkki tarkistettu 29.4.2024).

Lippu, Anna-Maija (2024) Top Gunista tekeillä kolmas osa. *Helsingin Sanomat* 12.1.2024. Saatavilla: < <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000010116273.html> > (linkki tarkistettu 29.4.2024).

Markkanen, Kristiina (1999) Stanley Kubrick on elokuvan viimeinen klassikko. *Helsingin Sanomat* 2.9.1999. Saatavilla: < <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000003824497.html> > (linkki tarkistettu 29.4.2024).

Mäkipää, Säde (2017) The Mummy-elokuvalle sataa murska-arvioita- kriitikot spekuloidvat Tom Cruisen uran jatkolla. *Helsingin Sanomat* 9.6.2017. Saatavilla: <<https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000005246929.html>> (linkki tarkistettu 27.3.2024).

Riihinen, Eleonoora (2018) Tom Cruisen tähdittämästä uudesta Mission: Impossible-elokuvasta tuli valtava kassamagneetti-suomen-ensi-ilta on perjantaina. *Helsingin Sanomat*

30.7.2018. Saatavilla: <<https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000005774533.html>> (linkki tarkistettu: 27.3.2024).

Sarhimaa, Jutta (2013) Maan viimeiset asukkaalla jäävät yksiulotteisiksi scifiseikkailu Oblivionissa. *Helsingin Sanomat* 11.4.2013. Saatavilla: <<https://www.hs.fi/kulttuuri/elokuva-arvostelu/art-2000002631243.html>> (linkki tarkistettu 7.4.2024).

Sinisalo, Kati (1997) Bisnesmiehestä kunnian mieheksi. *Helsingin Sanomat* 14.3.1997. Saatavilla: <<https://www.hs.fi/kulttuuri/elokuva-arvostelu/art-2000002583788.html>> (linkki tarkistettu 7.4.2024).

Tiikkaja, Samuli (2020) Koronavirus pysäytti Tom Cruisen tähdittämän Mission: Impossible-elokuvan kuvaukset Italiassa. *Helsingin Sanomat* 25.2.2020. Saatavilla: <<https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000006418669.html>> (linkki tarkistettu: 27.3.2024).

Vanha-Majamaa, Anton (2017) Tom Cruisen tähdittämä veijarielokuva on pettymyksen aiheuttava egoprojekti, jossa miehet juhliivat ja kokaiini pöllyää. *Helsingin Sanomat* 7.9.2017. Saatavilla: <<https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000005357171.html>> (linkki tarkistettu 7.4.2024).

Viljamaa, Anne (2019) Uudesta Top Gunista syntyi kohu: Tom Cruisen lentäjäntakista puuttuvat alkuperäisessä elokuvassa näkyneet Taiwanin ja Japanin liput. *Helsingin Sanomat* 22.7.2019. Saatavilla: <<https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000006180958.html>> (linkki tarkistettu 29.4.2024)

Virtanen, Leena (2006) Relaa vähän, Ethan Hunt. *Helsingin Sanomat* 5.5.2006. Saatavilla: <<https://www.hs.fi/kulttuuri/elokuva-arvostelu/art-2000002585180.html>> (linkki tarkistettu 7.4.2024).

Ylänen, Helena (1982) Viikon rimanalitukset. *Helsingin Sanomat* 2.1.1982.

Ylänen, Helena (1984) Coppola teki taidetta nuorisolle: Hurjan pojan loppu. *Helsingin Sanomat* 14.1.1984.

Ylänen, Helena (1987) Vanhan pelimiehen kasvatus. *Helsingin Sanomat* 21.2.1987.

Ylänen, Helana (1989a) Hyviä näyttelijöitä hyvissä rooleissa. *Helsingin Sanomat* 24.3.1989.

Ylänen, Helena (1989b) Sademies ja Dustin Hoffman saivat kultaiset karhut. *Helsingin Sanomat* 22.2.1989.

Ylänen, Helena (1989c) Tom Cruise baarimikkona. *Helsingin Sanomat* 11.2.1989.

Ylänen, Helena (1990a) Oliver Stonen "Syntynyt 4. heinäkuuta" on Platoonin puuttuvat osat Vietnamin sodan traumat on nyt hillottu. *Helsingin Sanomat* 17.3.1990. Saatavilla: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002968824.html> (linkki tarkistettu 7.4.2024).

Ylänen, Helena (1990b) Tom Cruise etsii menestystä, rakkautta ja isähahmoa. *Helsingin Sanomat* 1.10.1990. Saatavilla: <https://www.hs.fi/radiotelevisio/art-2000003014644.html> (linkki tarkistettu 7.4.2024).

Ylänen, Helena (1992) Puolentoista miljardin dollarin Tom Cruise päätti Cannesin elokuvajuhlat. *Helsingin Sanomat* 19.5.1992. Saatavilla: <https://www.hs.fi/radiotelevisio/art-2000003145559.html> (linkki tarkistettu 7.4.2024).

Ylänen, Helena (1993) Elokuvatähti Tom Cruise ja amerikkalainen merkkituote. *Helsingin Sanomat* 5.10.1993. Saatavilla: <https://www.hs.fi/radiotelevisio/art-2000003273723.html> (linkki tarkistettu 7.4.2024).

Ylänen, Helena (1994) Vampyyrin huono omatunto Hollywoodin kauneimmat nuorukaiset näyttävät kalpeaposkisia verenimijöitä. *Helsingin Sanomat* 17.12.1994. Saatavilla: <https://www.hs.fi/radiotelevisio/art-2000003392417.html> (linkki tarkistettu 7.4.2024).

Ylänen, Helena (1996) Täydellinen vakooja. *Helsingin Sanomat* 30.8.1996. Saatavilla: <https://www.hs.fi/kulttuuri/elokuva-arvostelu/art-2000002582842.html> (linkki tarkistettu 7.4.2024).

Ylänen, Helena (1999a) Eyes Wide Shut aloittaa Venetsian elokuvajuhlat. *Helsingin Sanomat* 30.8.1999. Saatavilla: < <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000003823649.html> > (linkki tarkistettu 24.4.2024)

Ylänen, Helena (1999b) Kubrick, Suomi ja Ranska tekevät parhaat elokuvat. *Helsingin Sanomat* 15.8.1999. Saatavilla: < <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000003820190.html> > (linkki tarkistettu 24.4.2024)

Ylänen, Helena (1999c) Viimeinen silmäys. *Helsingin Sanomat* 15.10.1999. Saatavilla: <<https://www.hs.fi/kulttuuri/elokuva-arvostelu/art-2000002580580.html>> (linkki tarkistettu 7.4.2024).

Ylänen, Helena (2000a) Magnolia. *Helsingin sanomat* 24.3.2000. Saatavilla: <<https://www.hs.fi/kulttuuri/elokuva-arvostelu/art-2000002581262.html>> (linkki tarkistettu 7.4.2024).

Ylänen, Helena (2000b) Tehtävä, johon tarvitaan sankari. *Helsingin Sanomat* 7.7.2000. Saatavilla: <<https://www.hs.fi/kulttuuri/elokuva-arvostelu/art-2000002584276.html>> (linkki tarkistettu 7.4.2024).

Ylänen, Helena (2002a) Minority Report. *Helsingin Sanomat* 8.8.2002. Saatavilla: <<https://www.hs.fi/kulttuuri/elokuva-arvostelu/art-2000002580932.html>> (linkki tarkistettu 7.4.2024).

Ylänen, Helena (2002b) Vanilla Sky. *Helsingin Sanomat* 25.1.2002. Saatavilla: <<https://www.hs.fi/kulttuuri/elokuva-arvostelu/art-2000002584718.html>> (linkki tarkistettu 7.4.2024).

Ylänen, Helena (2004) Vain yksi yö. *Helsingin Sanomat* 15.10.2004. Saatavilla: <<https://www.hs.fi/kulttuuri/elokuva-arvostelu/art-2000002581053.html>> (linkki tarkistettu 7.4.2024).

Liite

Taulukko 2. Taulukossa jaoteltuna elokuvat sekä niiden kritiikit ja elokuvaan liittyvä uutisointi

Elokuva	Elokuvakritiikki sekä elokuvaan liittyvä uutisointi ja lehtijutut
<i>Mieletön rakkaus (1981)</i>	Ylänen, Helena (1982) Viikon rimanalitukset
<i>Taps (1981)</i>	Fränti, Mikael (1983b) Kapina sotilasakatemiassa
<i>Outsiders – kolmen jengi (1983)</i>	Fränti, Mikael (1983a) Coppola Nuoren kapinallisen jäljillä. Ylänen, Helena (1984) Coppola teki taidetta nuorisolle: Hurjan pojan loppu
<i>Kreisi bisnes (1983)</i>	Ei levitystä elokuvateattereissa
<i>Riskibisnes (1983)</i>	Fränti, Mikael (1984) Apinan lomaviikko
<i>Kovaa peliä (1983)</i>	Ei levitystä elokuvateattereissa
<i>Legenda (1984)</i>	Avola, Pertti (1985) Pelottava Legenda hukkuu kulisseeihin
<i>Top Gun – Lentäjistä parhaat (1986)</i>	Avola, Pertti (1986) Sotaisasti lentäjistä
<i>Suuret setelit (1986)</i>	Ylänen, Helena (1987) Vanhan pelimiehen kasvatus
<i>Cocktail (1988)</i>	Ylänen, Helena (1989c) Tom Cruise baarimikkona
<i>Sademies (1988)</i>	Ylänen, Helana (1989a) Hyviä näyttelijöitä hyvissä rooleissa Ylänen, Helena (1989b) Sademies ja Dustin Hoffman saivat kultaiset karhut
<i>Syntynyt neljäs 4. heinäkuuta (1989)</i>	Ylänen, Helena (1990a) Oliver Stonen "Syntynyt 4. heinäkuuta" on Platoonin puuttuvat osat Vietnamin sodan traumat on nyt hillottu Avola, Pertti (1990) Yleisöelokuvat keräsivät Oscar-ehdokkuudet
<i>Days of Thunder (1990)</i>	Ylänen, Helena (1990b) Tom Cruise etsii menestystä, rakkautta ja isähahmoa

<i>Kaukainen maa (1992)</i>	<p>Avola, Pertti (1992) Tom Cruise irlantilaisena maalaisjunkkarina</p> <p>Ylänen, Helena (1992) Puolentoista miljardin dollarin Tom Cruise päätti Cannesin elokuvajuhlat</p>
<i>Kunnian miehiä (1992)</i>	Fränti, Mikael (1993) Tom ja Jack sota-oikeudessa
<i>Firma (1993)</i>	Ylänen, Helena (1993) Elokuvatähti Tom Cruise ja amerikkalainen merkkituote
<i>Veren vangit (1994)</i>	<p>Kemppinen, Petri (1994) Vampyyrin haastattelu</p> <p>Ylänen, Helena (1994) Vampyyrin huono omatunto Hollywoodin kauneimmat nuorukaiset näyttävät kalpeaposkisia verenimijöitä</p> <p>Hytönen, Mattiesko (1995) Cruise puree väärästä paikasta</p>
<i>Vaarallinen tehtävä (1996)</i>	Ylänen, Helena (1996) Täydellinen vakooja
<i>Jerry Maguire (1996)</i>	<p>Sinisalo, Kati (1997) Bisnesmiehestä kunnian mieheksi</p> <p>Hytönen, Mattiesko (1997) Cruisen Oscar-jahti.</p>
<i>Eyes Wide Shut (1999)</i>	<p>Avola, Pertti (1999) Kubrickin viimeisestä elokuvasta on esitetty ensimmäinen katkelma</p> <p>Markkanen, Kristiina (1999) Stanley Kubrick on elokuvan viimeinen klassikko</p> <p>Ylänen, Helena (1999a) Eyes Wide Shut aloittaa Venetsian elokuvajuhlat</p> <p>Ylänen, Helena (1999b) Kubrick, Suomi ja Ranska tekevät parhaat elokuvat</p> <p>Ylänen, Helena (1999c) Viimeinen silmäys</p>

<i>Magnolia (1999)</i>	Ylänen, Helena (2000a) Magnolia
<i>Vaarallinen tehtävä II (2000)</i>	Ylänen, Helena (2000b) Tehtävä, johon tarvitaan sankari
<i>Vanilla Sky (2001)</i>	Ylänen, Helena (2002b) Vanilla Sky
<i>Minority Report (2002)</i>	<i>Helsingin Sanomat</i> (23.7.2002) Nokia markkinoi uutuuspuhelinta leffakampanjalla Ylänen, Helena (2002a) Minority Report
<i>Viimeinen samurai (2003)</i>	Heikkinen, Mikko-Pekka (2004a) Viimeinen samurai
<i>Collateral (2004)</i>	Ylänen, Helena (2004) Vain yksi yö
<i>Maailmojen sota (2005)</i>	<i>Helsingin Sanomat</i> (29.6.2005) Sota tulee avaruudesta
<i>Vaarallinen tehtävä III (2006)</i>	Virtanen, Leena (2006) Relaa vähän, Ethan Hunt
<i>Lions for Lambs (2007)</i>	Avola Pertti (2007) Lampaat ja leijonat
<i>Tropic Thunder (2008)</i>	Heikkinen, Mikko-Pekka (2008) Tropic Thunder on parodia sotaelokuvista ja ääliökomedialla
<i>Operaatio Valkyrie (2008)</i>	Becker, Leena (2006) Tom Cruise vastatulessa saksassa Ahtiainen, Ilkka (2007a) Skientologia-liike aiotaan kieltää Saksassa Ahtiainen, Ilkka (2007b) Tom Cruisesta Saksassa kansallinen kiistakapula Ahtiainen, Ilkka (2009) Hollywood tekee palveluksen Saksalle Avola, Pertti (2009) Tähtäimessä Hitler
<i>Knight and Day (2010)</i>	<i>Helsingin Sanomat</i> (16.7.2010) Hääreissulta hässäkkään
<i>Mission: Impossible – Ghost Protocol (2011)</i>	<i>Helsingin Sanomat</i> (2012) Ja taas maailma pelastuu
<i>Rock of Ages (2012)</i>	Avola, Pertti (2012) Rokkimusikaali lässähtää
<i>Jack Reacher: Tappajan jäljillä(2012)</i>	Avola, Pertti (2013) Elokuva-arvio: Jack Reacher-Tappajan jäljillä

<i>Oblivion (2012)</i>	Sarhimaa, Jutta (2013) Maan viimeiset asukkaalla jäävät yksiulotteisiksi scifiseikkailu Oblivionissa
<i>Edge of Tomorrow (2014)</i>	Avola, Pertti (2014) Edge of Tomorrow-toimintascifissä Tom Cruise joutuu aikaluoppiin
<i>Mission: Impossible – Rogue Nation (2015)</i>	Avola, Pertti (2015a) Jo viides Mission: Impossible on kelvollista Tom Cruisen sirkusactionia Avola, Pertti (2015b) Tom Cruise on viisikymppisenäkin poikamainen: Uuden ajan teflontähti tulee taas toimintasankarina.
<i>Jack Reacher: Paluu päämajaan (2016)</i>	Lehtonen, Veli-Pekka (2016) Puhtoinen Tom Cruise säännöstelee silmäniskujaan ja onnistuu viimein nyrkkisankarin roolissa
<i>The Mummy (2017)</i>	Heikkinen, Mikko-Pekka (2017) Tom Cruise on matkalla muinaismuistoksi- The Mummy on ikävyyttävä ja vanhanaikainen fantasiarymistely Mäkipää, Säde (2017) The Mummy-elokuvalle sataa murska-arvioita- kriitikot spekuloiivat Tom Cruisen uran jatkolla
<i>American Made (2017)</i>	Vanha-Majamaa, Anton (2017) Tom Cruisen tähdittämä veijarielokuva on pettymyksen aiheuttava egoprojekti, jossa miehet juhlivat ja kokaiini pöllyää
<i>Mission: Impossible – Fallout (2018)</i>	Avola, Pertti (2018) Tom Cruise painaa sata lasissa maailman ympäri elokuvassa, jonka yliamputavat toimintakohtaukset viihdyttävät, koska ovat niin kahjoja Riihinen, Eleonoora (2018) Tom Cruisen tähdittämästä uudesta Mission: Impossible-elokuvasta tuli valtava kassamagneetti-suomen-ensi-ilta on perjantaina

<p><i>Top Gun: Maverick (2022)</i></p>	<p>Lehtonen, Veli-Pekka (2022a) ”En ollut silloin valmis”, Tom Cruise perustelee, miksi Top Gunin jatko-osaa piti odottaa 36 vuotta- HS näki ensi-illan Cannesissa, ja elokuva on yliverainen Lilja, Esa (2018) 32 vuotta on kulunut, eikä Tom Cruise ole vanhentunut lainkaan</p> <p>Viljamaa, Anne (2019) Uudesta Top Gunista syntyi kohu: Tom Cruisen lentäjäntakista puuttuvat alkuperäisessä elokuvassa näkyneet Taiwanin ja Japanin liput</p> <p><i>Helsingin Sanomat (2022)</i> Koronavirus kuritti Suomen elokuvateattereita, mutta nyt pelastajaksi on löytynyt Tom Cruise</p> <p>Heikkinen, Mikko-Pekka (2022) Ihan kuin satua: Top Gunin jatko-osa muistuttaa hämmäntävällä tavalla Tähtien sotaa – tässä yhtäläisyydet</p> <p>Huhtanen, Jarmo (2022) Jo ennen ensi-iltaa Maverickin takissa tapahtui jotain kummallista- Se kertoo, ettei uusi Top Gun ole vain elokuva</p> <p>Lehtonen, Veli-Pekka (2022b) ”Suomen jääkiekkomenestyksestä huolimatta myös elokuvat kiinnostavat”- Tom Cruisen Top Gun vetää väkeä teattereihin Suomessa ja maailmalla</p> <p>Lehtonen, Veli-Pekka (2022c) Amerikkalaistoimittajat hehkuttivat Top Gunin jatko-osaa ”täydelliseksi hitiksi” ja Ylistävät Tom Cruisea</p> <p>Lehtonen, Veli-Pekka (2022d) Cannesin elokuvajuhlien odotetaan herättävän henkiin</p>
--	---

	<p>nuutuneen kinokentän – kuumin elokuva on uusi Top Gun</p> <p>Lehtonen, Veli-Pekka (2022f) Top Gunin menestys kismittää Kiinaa, hämmentää Ranskassa ja innostaa konservatiiveja Yhdysvalloissa – ”Naislentäjä ei tee kertaakaan sukupuolestaan numeroa”</p> <p>Lehtonen, Veli-Pekka (2022g) Äiti ja poika vaativat Top Gun: Maverickia esityskieltoon, syynä tekijänoikeusrikkomus</p> <p>Lehmusvesi, Jussi (2022) Top Gun: Maverickin huima menestys lippuluukuilla siivitti myös Tom Cruisen uuteen ennätykseen</p> <p>Lippu, Anna-Maija (2024) Top Gunista tekeillä kolmas osa</p>
--	---

<p><i>Mission: Impossible – Dead Reckoning Part One (2023)</i></p>	<p>Korppinen, Mari (2020) Äänite Tom Cruisen raivoamisesta leviää maailman medioissa: Näyttelijä hermostui Mission: Impossible - elokuvan kuvauksissa turvaväleistä piittaamattomille työntekijöilleen</p> <p>Tiikkaja, Samuli (2020) Koronavirus pysäytti Tom Cruisen tähdittämän Mission: Impossible- elokuvan kuvaukset Italiassa</p> <p>Avola, Pertti (2023) Möhkötauti uhkaa Mission: Impossible-sarjan uutuutta</p> <p>Heikkinen, Mikko-Pekka (2023) Viidennestä Indiana Jones-elokuvasta tuli karmeaa floppi, mutta ei suomessa, miksi?</p> <p>Herlin, Catharina (2024) Adam Sandler oli viime vuonna Hollywoodin kovapalkkaisin.</p>
--	--